

5779
~~273237~~
273237
RADU Ȃ. FLORESCU

DOGME
RASĂ
NAȚIUNE
STAT

BCU Cluj / Central University Library Cluj

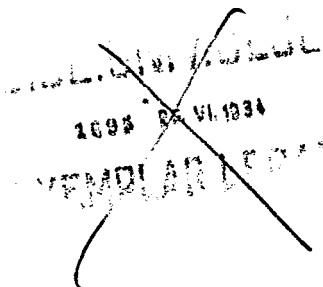
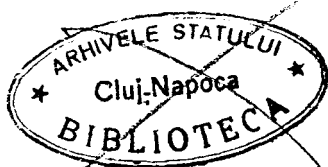
BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „EMINESCU” S. A.

1 9 3 4

13.730

20775 4.55509-26100 Fe
RADU A. FLORESCU

DOGME RASĂ NAȚIUNE STAT

BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „EMINESCU” S. A.

273237
BCU Cluj / Central University Library Cluj
~~273237~~

*Tatălui meu,
vechiul luptător pentru
cauza națională.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INTRODUCERE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Realitățile politice, sociale și etice, întrucât depășesc orizontul ocupațiilor obișnuite sau sarcinile vieții de toate zilele, nu ne apar întotdeauna cu evidența acelor lucruri concrete mai mărginite, cari ating interesele noastre imediate. Iată de ce vedem așa des oameni extremi de prevăzători în mărirea treburilor și intereselor lor private, desorientați în fața evenimentului politic sau social și a cortegiului lui de prefaceri care îi surprinde cu atât mai mult, cu cât sunt mai nepregătiți să facă legătura între interesul personal și cel social.

Lipsa de înțelegere mai adâncă a prefacerilor politice nu împiedică astfel pe nimeni, față de consecințele posibile ale unei situațiuni politice noi create, de a lua o atitudine conformă cu sentimentele, interesele sau prejudecățile fiecăruia. Asemenea atitudine, în lipsă de alt criteriu, este de cele mai multe ori influențată de credințele dominante ale mediului, de părerea cărților sau ziarelor citite, de informațiunile puse întâmplător la îndemână, sau de repercusiunea evenimentului asupra intereselor pur personale. De aci se naște în conștiința politică atât a indivizilor cât și a marilor mase, o sumedenie de păreri, de atitudini și de credințe, cari de cari mai discordante, adevărul politic în deosebire de cel științific fiind lăsat la discreția vreunei propagande tendențioase, a demagogiei oratorice, a colportagiului literar sau a corupțiunii de conștiințe.

Având în vedere că realitățile politice și sociale, atingând existența culturală, economică și morală atât a indivizilor cât și a popoarelor, sunt cel puțin tot pe atât de importante — pentru a ne obliga să le dăm atenția cuvenită — ca ul-

tima invenție tehnică, ca ultimul eveniment polițienesc sau ultima cronică scandaloasă, o deslușire a lor devine o datorie a fiecăruia.

E sigur că înțelegerea politică și socială este mai anevoioasă decât aceea a domeniului tehnic sau experimental. Există laboratorii pentru experiențele fizice, nu există însă laboratorii pentru experiențe de ordin moral sau social. Aceste experiențe, depășind limitele de timp acordate fiecărei generații în parte, pentru a le coordona învățămintele și a le pătrunde sensul, nu pot folosi în acelaș fel cum folosesc cele de ordin fizic și material. Pe când experiența materială se desfășoară în spațiul fizic cunoscut simțurilor noastre, cealaltă care privește elementul social și politic se desfășoară în spațiul pe care îl vom numi istoric, inteligibil numai prin puterea noastră de gândire și de reconstituire a înălțărilor trecutului.

Așa dar cu posibilitatea sa de influență mărginită, asupra celor ce-i cad sub simțuri, nu există om, ori cât s'ar crede de temut sau ori cât ar fi în măsură să-și impuie voința, care să se poată considera superior evenimentului istoric, în timp ce el însuși este supus forțelor cuprinse în spațiul istoric. E incontestabil în puterea omului de a domina cu rațiunea lui materia și spațiul fizic. În ceea ce privește spațiul istoric trebuie să fim de părerea cronicarului care ne spune că nu vremea e în puterea omului ci bietul om sub vremi. Pătrunși de acest adevăr, pentru a lămuri orice situație politică sau socială, va fi nevoie înainte de toate să deslușim o situație istorică, și ca atare nici dialectica, nici știința, nici strictul raționament logic nu ne pot folosi izolate pentru înțelegerea realității sociale complete.

În cele ce urmează servindu-mă de observațiuni culese, din lumea contemporană, din urmărirea curentelor politice și sociale dominante, cât și din judecarea puterilor creatoare pe cari lumea actuală le conține, punându-le în legătură cu fapte cari, chiar dacă sunt de mult trecute, ne apar totuși veșnic prezente, — după cum adâncimea văilor și înălțarea munților poartă în ele mărturiile frământărilor geologice de altă dată, — am căutat să cercetez unele din chestiunile politice ale zilei. Încercând a pătrunde dincolo de orizontul aparențelor, de sugestia dorințelor, de impreciziunea formelor sau de artificiiul părerilor comune, m'am silit să redau realitatea în forme inteligibile, deoarece gândirea noastră se simte mai la largul ei îmbrățișând forme, forțe și dimensiuni, decât concepte și abstracțiuni. Împerechind astfel impresii culese din lucrurile cunoscute, cu cercetarea unor împrejurări adeseori uitate, am căutat să

formulez păreri cari ar putea veni în ajutorul unor judecăți politice drepte.

O judecată dreaptă este o încercare de a desluși o cale de mijloc între opozițiuni de tot felul, a găsi o soluție în acord cu legile firei, a restabili un echilibru posibil în balansarea continuă a acțiunilor și reacțiunilor.

Obiectivitatea unei asemenea judecăți urmează să fie folosită de subiectivitatea celor ce se pun în serviciul unei cauze desinteresate.

* * *

Privind aspectul politic al lumii de astăzi, observăm o mare diversitate de curente ce se lovesc unele de altele, o discordanță a părerilor mergând atât de departe, încât, în lipsă de orientări și de cristalizări, suntem tentați a vorbi de haosul ce domnește pretutindeni.

La disparitatea sistemelor se mai adaugă sinceritatea dubioasă a explicațiunilor. Venind în contact cu oameni din țări deosebite ca limbă, obiceiuri și porniri, putem constata cum de multe ori dorințele fiind aceleași, părerile și sistemele sunt totuși diferite după latitudinea geografică, după temperamente și caractere, sau după prejudecăți. Năzuințele fiind identice, conflictul se naște din lipsă de contact spiritual între adversari.

Nimic nu dispune în așa măsură la ceartă ca ideile gata făcute și înțelesul nedeslușit al cuvintelor. Astfel vedem cum în vâltoarea pasiunilor politice, de credințe sau de interese, oameni urmărind aceleași scopuri, nu se pot înțelege asupra mijloacelor, servind pe același Dumnezeu, se ceartă fiindcă-l cred diferit, având aceleași dorințe și umblând în căutarea acelorași idealuri, exprimate însă în cuvinte diferite, li se par a fi contradictorii. În fine vedem cum pretutindeni fiind oameni necăjiți pe pământ își închipuie că vecinul este mai fericit, fiecare vrând pacea și înțelegerea e teamă că ceilalți nu-l cred, iar din aceste nepotriviri continue, se naște o frământare a cărei pornire vine din adâncimile istoriei, de unde ne ajunge glasul nenumăratelor generații cerând același lucru, veșnic neîmplinit : mai multă dreptate.

Cerința de dreptate, fundamentală conștiinței individuale cât și sociale sau naționale, atât de necesară firei noastre intime ca echilibrul fizic pentru susținerea și orânduirea oricărei construcțiuni, e la fiecare moment temelie, pe care prezentul își poate continua în viitor, o operă neisprăvită.

Această cerință purtată de imperative morale, ca orice pornire sultească, nu poate însă birui atâta timp cât nu

este întemeiată pe o prețuire cât mai justă, a unor valori indiscutabile.

E tocmai greu de a degaja aceste valori din anarhia ce apasă asupra lumii actuale.

De mai bine de un secol nu a fost în istorie o neorânduială atât de cumplită ca aceea din zilele noastre, împrăchiată totodată cu o dorință de echilibru și de stabilitate în acord cu trebuințele noastre sufletești solicitate de imbolduri etice.

După ce popoarele civilizației europene au cunoscut o epocă de pace fără precedent, acea între anii 1878—1914, care ne-a dat iluzia realizării păcii veșnice, ca o justă încoronare a unui progres tehnic nemaivăzut, și după ce consecințele marelui război ne-au îndemnat să credem că o Societate a Națiunilor este înfățișat menită a sfinți acest progres, iată că astăzi din nou, ca în vremile cele mai de mult, fiecare națiune nu mai are încredere în altă normă de înfăptuirea dreptății, decât în propriile sale mijloace.

În fața acestui haos deslănțuit de suspiciuni întemeiate sau neîntemeiate, de ideea tuturor câștigurilor posibile, cât și de aceia a gloriilor imaginare, de pornirea sacrificiului pentru o idee sau de obținerea unei satisfacții meschine, până și de pândirea unei răsbunări, cugetul omenesc se oprește nedumerit: încotro mergem? iată întrebarea pe care o auzi din gura tuturor de la țărmurile Atlanticului până în depărtările răsăritului.

Încotro mergem este întrebarea ce reclamă arătarea unui țel, a unei rândueli, a nevoei de stabilitate pe temeiul unui așezământ care să răspundă unui echilibru natural. Totuși, vedem pretutindeni cum urmărind acelaș scop, țări și națiuni se distanțează unele de altele, pornind pe căi deosebite, făurindu-și fiecare norme de conducere proprii, menite până la sfârșit a adânci și mai mult abizul neînțelegerilor.

La hotarele occidentului vedem două mari popoare, sătule de gloria trecutului, încărcate de comori de toate felurile adunate timp de secole, mândre a fi purtătoarele ultimelor culmi de civilizații a lumii; ridicate pe acele înălțimi de unde măsoară distanțele scoborând cu ochii în jos, Franța și Anglia nu cunosc decât o singură dorință: de a se înconjura cu fortificațiuni, cu obstacole peste cari nu se poate trece, în fața cărora s'ar părea că până și forța majoră trebuie să capituleze. Numai astfel aceste popoare consideră că-și pot asigura un trai, pe care ar voi, de s'ar putea, să-l sustragă nevoii de a fi agonisit zi cu zi, an cu an sau generație cu generație.

Întoarsă cu fața spre valul deapănarea albastru al Me-

diteranei, unde de mii de ani corăbierii neînfricoșați au căutat descoperirea țărmurilor îndepărtate, Italia își reamintește și își retracează trecutul. Privind mărturiile puterii romane, unele rămase în piatră, iar altele ascunse la umbra purperei pontificale, înțelegând valoarea unei moșteniri grandioase, descendenții Romei de altă dată vreau să pregătească vechii cetăți, o nouă renaștere.

Invăluită în clima puțin ospitalieră a Europei de miază-noapte, strivită de nenumărate insuccese, mai vechi și mai noi, bătută de urgia vremurilor dar și de imprudența conducătorilor, de multe ori învinsă dar niciodată descurajată, abia desmeticită de înfrângerea de ieri și totuși gata a înfrunta riscurile unei noi aventuri, sărăcită în mijloace materiale, dar neasemuit de bogată în resurse de producție, invenție și organizare, Germania, militară de la copil până la moșneag, poartă în ea credința unei soarte mai bune și dorința unei expansiuni spre Orient.

În fine, retrasă în marginea de nord a Europei, cu creștetul acoperit de gheturile polare, dar cu mâinile întinse în spre miază zi, colosul rusesc greoi în toate mișcările lui, se frământă cu planuri mari dar și cu basme pentru copii: sufletul rusesc compus din două jumătăți ce nu-și pot găsi legătura, se vede solicitat de năzuințele cele mai temerare de progres tehnic pe cari îi le dă cultura Europei cât și de tentațiunea uitării de sine, supunându-se după datinele pasivității asiatice, unei sile absolute.

În aceste țări, cât și în fiecare colectivitate limitată de frontiere, doritoare de a-și găsi un așezământ în care o generație după alta să se poată încadra și să poată trăi o viață cumpănită fără a recurge la violențe, vedem aceiași grijă, de a se realiza un echilibru social stabil, bazat pe un principiu de echitate permanentă. Dar ce deosebite sunt mijloacele prin cari asemenea echilibru se poate stabili și ce adânci dezbinările atunci când calea aleasă nu este considerată de toți ca cea nimerită!

În cuprinsul țărilor cu rol conducător în cele materiale și spirituale, istoria modernă a văzut născându-se între alte nepotriviri și certuri și acelea între ideologii politice adverse.

După ce timp îndelungat religiile au dat ocazie oamenilor să se dușmănească, iată că astăzi teoriile politice provoacă aceleași dușmăanii, cu aceleași tendințe de a face prozeliti și de a găsi ecou și dincolo de fruntarii. Vedem astfel cum acestea pe un plan ideologic nou, punându-se în serviciul unor imperialismes vechi, râvnind la încorporarea de teritorii străine în sfera lor de influență, se aseamăna cu pornirile acelor vremi, când în numele unui altar sau

a unei credințe, se prăbușeau țări și se ridicau imperii.

* * *

Până la marele război, liberalismul democratic era dogma politică a cărei valoare nu era pusă în discuție decât de instanțe politice retrograde și lipsite de înțelegere socială. Socialismul de altă parte nu-și văzuse încă posibilități de realizare în afara cadrului instituțiilor democratice.

Astăzi însă liberalismul este pretutindeni înfricoșat de ofensive ideologice noi. Trei țări de cultură veche și cu incontestabil prestigiu istoric se arată purtătoarele unor dogme cari susțin fiecare un principiu cu tendințe de universalitate. Italia, Rusia și Germania fiecare pe seama ei și în bună parte combătând dogma politică a celeilalte, reclamă întâietatea în răspândirea unei ideologii ofensive. Istoria popoarelor și a expansiunilor naționale se mai complică astfel cu aceea a expansiunilor de credințe politice, purtătoare sub o formă nouă, a unor tendințe vechi.

Intr'atâtea puteri, pornite a rivaliza între ele, fiecare în urmărirea intereselor proprii, pregătită de a lupta cu toate mijloacele ce stau la îndemâna omului, materiale și spirituale, pentru a-și asigura mai bine reușita, se aude și la noi întrebarea pe care și-o pun alții: Încotro mergem?

Solicitați de mai multe părți, a îmbrățișa credințe, cari luptă cu toate forțele de propagandă pentru a atrage și țara noastră în sfera lor de influență, am fi tentați în primul rând să ne punem o întrebare: care ar putea fi sorții de izbândă a unei idei străine nouă care și-ar disputa întâietatea spirituală pe pământul nostru? În ce măsură poate o idee bună și întemeiată în altă țară să satisfacă cerințele noastre și în ce măsură asemenea idei nu vin în conflict cu interesele noastre de cultură proprie și cu justificarea propriei noastre individualități naționale?

Făcând apel la conștiința noastră națională, problema ar fi următoarea: suntem oare îndreptățiți a crede sau nu că ființa noastră de Stat este în măsură să afirme ea însăși un principiu de cultură, fără a se supune la profesii de credință ce ne sunt străine, sau suntem sortiți a face jocul acelor puteri cari se cred chemate să exercite asupra noastră, o întâietate spirituală de neînlăturat.

O privire geografică și istorică asupra țării ne va da oarecari lămuriri.

Așezați la răscrucea drumurilor ce leagă nordul visător de sudul întreprinzător, luminați de soarele de răsărit dar cu fața îndreptată spre apus, bătuți de crivățul de miază

noapte și totuși bincuvântați cu belșugul climelor unde naște poezia, țara noastră poate fi sau centru de legătură, sau loc pentru trecere.

Uitându-ne pe hartă, constatăm cu îngrijorare că pă-mântul României este în drumul multor ambiții ce străbat Europa cu săgețile lor de influență.

Dacă vrea slavul dela nord să dea mână fratelui din peninsula balcanică, astăzi ca și în trecut el trebuie să-și facă drum pe la noi. Dacă Germanul se gândește la un viitor imperiu, după ce drumul în spre Apus îi este ermetic închis, iar expansiunea colonială interzisă, se pregătește de asemenea să-și îndrepte pasul în spre răsărit. În fine dacă țările de cultură apuseană s'ar vedea amenințate de dinamismul și de puterea de expansiune germanică, atunci solii lor, făcând ocolul Europei ca și în alte împrejurări, se vor strădui să treacă pela noi pentru a căuta să lovească pe adversar din spate.

Iată dar o situație care ori cât am voi să ne-o ascundem dă de gândit, mai cu seamă dacă urmărim desfășurarea evenimentelor trecute și prezente cari ne lămuresc asupra rolului țării noastre în Orientul Europei. Acest rol a fost destul de constant din timpurile cele mai vechi, pentru a nu ne lăsa vreo nedumerire. N'a fost oare țara noastră în drumul tuturor năvălirilor când bastionul de apărare al sudului către nord, când acela al nordului înspre sud? N'am fost oare pe vremile primăverii istoriei noastre naționale, acea Dacie Felix căruia i se dăduse încredințarea apărării cultu-rei romane, contra amenințărilor venite dinspre miază noapte și mai târziu n'am fost tot noi chemați a apăra creștină-tatea în aceste părți ale Europei, în contra ivasiunilor asia-tice, parte venite din spre Orient și parte din spre sud sub stindardul semilunei?

N'a fost oare țara noastră singura celulă desprinsă din lumea antică, sădită dincolo de Dunăre în mijlocul viforului istoric ce a bântuit răsăritul Europei, neclintită pe teritoriul ce îi fusese încredințată? Iar când urgia vremurilor au adus cu sine momente de rezistență pasivă n'au fost și acestea tocmai dovada unei afirmări de sine, utilizând toate mijloacele pe cari tenacitatea umană le dă celor aleși pentru a birui furtuna? Adevărata putere nu este oare să fi trestie și stejar laolaltă? Dacă au fost momente în trecut când conștiința noastră națională părea că se împacă cu influențe eterogene, nu avem aci încă o dovadă a unei puteri de asimilațiune, care e flămândă de contribuțiuni noi, pentru a înălța cu puteri din ce în ce mai depline, o operă de cultură proprie, îmbogățită cu tot ce-i poate oferi lumea

inconjurătoare ? Să nu fie aceasta tocmai mărturia unei forțe care să ne ajute așa cum ne-a mai ajutat în trecut, să ne opunem unor amenințări superioare, folosindu-ne de valoarea unor alianțe tainice ?

Dacă judecăm aceste împrejurări repetate din istoria noastră națională, suntem siliți a ne pătrunde de acest adevăr, că n'am fost drum de trecere, ci centru de legătură și de rezistență, purtând în inima așezământului nostru, comora unei moșteniri ce ne leagă astăzi de urmele vechilor așezăminte de cultură din Orientul Europei.

Tradițiile vechi, văzute sau ascunse, trăesc și au trăit neîntrerupt în sufletul supraviețuitorilor lor. Pornirile de asemenea. Așa se face că din momentul ce un așezământ vechiu, pătruns de valoarea lui de a fi purtătorul unei civilizațiuni, care pe vremea lui nu avea pereche pe lume, a putut birui și a putut să se mențină până în ziua de astăzi, nici misiunea lui nu poate fi socotită ca încheiată atâta timp cât acest așezământ și-a păstrat originalitatea proprie și cât timp nu și-a renegat misiunea lui de altă dată.

Această constatare poate face obiectul unei juste mândrii naționale.

Pe teritoriul românesc existând o permanență națională care ne leagă de rămășițele marilor civilizațiuni ale trecutului, suntem îndreptățiți a căuta să reînnoim firul unei descendențe mai glorioasă ca oricare altele. Dacă acea tradițiune păstrată în sânge și în limbă, învingând multe adversități a putut birui în cursul timpului până în zilele noastre, arată îndeajuns, necesitatea supraviețuirii acestor permanențe spirituale.

Ajungând astfel pe pragul unei noi trepte de dezvoltare, trebuie să recunoaștem că ea nu poate avea alt sens decât acela al unei confirmări firești a permanențelor spirituale ce au dăinuit grație vitalității noastre naționale, în ciuda acelor stăpâniri materiale și brutale în care am fost adânciți în vremuri de restriște.

Intr'adevăr, poporul românesc, a cărui tradiție este așa de lungă, eșit din întunericul eclipsei istorice între o istorie veche și alta nouă, nu apare ca un produs inedit al vreunei combinațiuni politice recente, ci este comparabil cu aceea piatră cioplită rămasă din antichitatea glorioasă pe care seismele trecutului au acoperit-o fără însă a-i altera substanța. Înălăturându-se acele surpături, o vedem după secole, rămasă pe locul unde se găsea. Iată de ce se cuvine a nu pierde din vedere învățămintele unei lungi istorii naționale care ne-a definit și păstrat originalitatea firei.

Dacă existența noastră națională, ar fi așa cum o cred

unii, rezultatul unor conjuncturi politice nu atât de vechi și cari nu trec peste ultimele cinci sau șase generații, am fi îndreptățiți să ne îndoim de misiunea noastră istorică. Formele și împrejurările politice însă, așa cum au fost date la iveală de istoria ultimelor generații, asemenea altora din trecut, n'au fost decât mijloace puse în serviciul putinței unei națiuni de a supraviețui și de a se impune împotriva rezistențelor și adversității înconjurătoare. Grație acestor ajutoare a putut o națiune veche să-și croiască drumul în istorie. Puterea ei nu și-o trage numai din împrejurări politice trecătoare, ci înainte de toate din permanența moștenirii ei fizice și spirituale, păstrată în conștiința și în substanța nenumăratelor generații.

Judecată numai în prisma ultimelor împrejurări politice, țara noastră ar putea pe drept fi socotită după un termen foarte iubit astăzi ca o expresie geopolitică. Viața unui așezământ național însă e mult mai cuprinzătoare.

Națiunea nu e definită numai de împrejurările ei sociale, politice și culturale actuale, ci e mai presus de ele, o expresie istorică, cu trecut și viitor.

În această privință, nu încap nicio îndoială, că națiunea română este din toate produsele istoriei Europei orientale, incontestabil unul din cele mai vechi și din cele mai trainice.

Așa fiind și luând în considerație acea manifestare de voință națională constantă, fie ea cât de modestă, ascunsă până în întunecimea satelor, dar care străbate istoria noastră ca o dungă de lumină, se înțelege de la sine că țara noastră nu poate fi socotită numai ca o improvizație geografică, politică sau economică, rezultat al unor evenimente recente, ci expresiunea unei permanențe istorice.

Ideia atât de des exprimată astăzi că economia domină toate celelalte ocupațiuni, este încă una din acele erezii menite a întuneca bunul simț. Jocul forțelor economice pretinse naturale, nu sunt naturale decât atunci când voința omului le stăpânește, iar acest joc al forțelor economice este pus în serviciul națiunii cu atât mai vârtos cu cât voința și capacitatea omului le stăpânesc mai deplin.

Trebue să ajungem deci la convingerea, că atunci când o voință superioară a reușit să se împotrivescă secole de-a rândul forțelor naturei pornite spre nivelare și spre distrugere, pentru a ne păstra neatinsă originalitatea limbei, a gândului și a culturai naționale, aceiași forță astăzi ca și în trecut ne va ajuta a face din țara noastră mai mult decât un rezultat întâmplător al unor împrejurări oarbe.

Se mai vorbește cu insistență de consecințele progre-

sului tehnic care s'ar părea că nu pot fi decât în propor-
 țiune cu minunățiile tehnice însăși.

Se spune că această revoluție e pornită a zdrobi ca-
 drele naționale. Adevărul e că tot domeniul economiei și
 al tehnicii laolaltă, chiar dacă sunt revoluționare, devin dis-
 trugătoare în ultim grad numai atunci când nu sunt încad-
 rate principiilor elementare de viață ale popoarelor.

Aceste principii politice, economice și sociale sunt de-
 parte de a fi noi. Din potrivă istoria ne învață că cei cari
 le urmează fără a se lăsa rătăciți de aspectele revoluționare
 ale lumii, sunt cei cari acum ca și altă dată pot birui
 până în sfârșit.

* * *

Din cele spuse, după cum vedem, pe urma nenumăra-
 telor prefaceri ale trecutului, de bine sau de rău, ne-a ră-
 mas și nouă o zestre mai prețioasă decât ultimile invenții
 ale tehnicii moderne, acestea fiind subordonate ei, o zestre
 care se pierde mai greu decât proprietatea materială sau
 materia organizată, o moștenire a sângelui, care ne face
 să fim purtătorii unei tradiții spirituale și de cumpănire in-
 telectuală ce se poate măsura, cu drept cuvânt, cu tradi-
 țiile altor culturi din cele mai vechi pe lume.

Dacă sunt unii cari se îndoiesc de capacitățile noastre,
 de cultura noastră proprie, de utilitatea ei sau de înțelesul
 ei istoric, dacă sunt intimidăți în fața minunățiilor altor
 centre de atracție a căror lumină îi orbește, ca fluturile de
 noapte în fața arcului electric, trebuie să le aducem aminte
 cu tot dinadinsul, că în jurul ideii românești, biruitoare în-
 tr-o lungă istorie unde a avut de luptat de cele mai multe
 ori nu cu forțe culturale rivale, ci cu forțe brutale, a învins
 așa cum vrea legea naturei, spiritul să învingă brutalitatea.
 Trebuie să ne aducem aminte că în acest colț al Orientului
 Europei, noi și noi mai mult decât alții, am reprezentat în
 trecutul nostru un liman de scăpare a tot ceea ce a tost
 cultură tradițională a Europei Orientale, că noi am fost și
 deci suntem chemați să fim reprezentanții acestei moșteniri
 pe care am știut s'o păstrăm și s'o transmitem posterității.

Afirmând acestea în momentul când suntem puși în fața
 unor situațiuni încărcate de greutate excepționale și în mo-
 mentul când alte națiuni își concentrează puterile în jurul
 tradițiunilor lor proprii cele mai scumpe, e peste putință ca
 oricare să nu-și dea seama de sarcina ce apasă asupra
 generației noastre și care reclamă păstrarea și transmiterea
 unui patrimoniu moștenit.

Iată de ce socot cu atât mai întemeiată și mai actuală

pentru noi întrebarea ce o auzim pretutindeni: încotro mergem?

La această întrebare însă nu vom putea răspunde decât după ce vom fi cercetat cunoștințele și conștiințele noastre și numai cercetându-le vom putea ajunge la acea credință intimă care să ne desvăluie căile viitorului pe care suntem chemați a păși.

Desvoltând ideile cari urmează, am căutat să contribui la deslușirea anumitor chestiuni cari fac obiectul unor cercetări de actualitate. N'am altă dorință și n'aș vrea ca aceasta să pară lipsită de modestie, că așternându-le în scris să le ofer criticei, în speranța că se vor găsi alții mai bine înzestrați, cari studiind chestiunile grave pe cari actualitatea le prezintă, căutând soluția problemelor pe cari istoria ni le pune cu toată iminența lucrurilor necesare, și tot odată găsind imperativul unei echități mai înalte, în acord cu cerințele sociale actuale, să poată răspunde cu toată autoritatea la întrebarea : încotro mergem.

30 Ianuarie 1933.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INTERPRETAREA ISTORICĂ

«Istoria națională înseamnă tradiție, credință și îndrumare».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Marele nostru bărbat de Stat al veacului trecut M. Cogălniceanu, a definit istoria: icoana trecutului și povățuirea viitorului.

O minte aleasă, a cărei activitate o găsim la temelia unității Statului nostru național, ne lămurește astfel înțelesul adânc al istoriei, de care el însuși s'a folosit în deslegarea chestiunilor politice contemporane lui.

Istoria e icoană, dar e icoană vie, mobilă ca o desfășurare cinematografică, ce cuprinde imagini și acțiuni, scene trăite, dar și porniri ascunse, cuprinde idei realizate pe lângă intenții abia formulate, în fine, în afara desfășurărilor pe cari inteligența le pricepe, nesfârșitul cortegiu al împrejurărilor imponderabile pe cari numai o pătrundere intuitivă le poate desluși.

Istoria e icoană și ca atare nu poate fi decât zugrăvită cu imaginația și cu priceperea omului, dar mai e icoană fiindcă ea cere credință, închinare și reculegere.

Din reculegerea și pătrunderea tainelor trecutului, fie pe planul istoriei naționale, fie pe acel al istoriei universale, putem găsi acele elemente, ce ne desvăluie posibilitățile unor realizări viitoare, pe cari prezentul nu le conține decât în germen. Astfel, numai istoria ne poate arăta adevăratul înțeles al pornirilor și simțirilor noastre politice către înfăptuiri noi — adică în alternativa nesfârșitelor căi pe care se poate păși întâmpinând ziua de mâine — alegerea aceleia ce ne îndreaptă către un țel mai înalt, un ideal de progres și

de dreptate, în conformitate cu însăși legile de dezvoltare ale firei.

Istoria din icoană devine povăţuitoarea viitorului.

* * *

În această ordine de idei, să ne fie amintit că istoria nu este o ştiinţă în rândul ştiinţelor pozitive, deosebindu-se de cele din urmă prin faptul că nu este experimentală. Experienţa este o faptă mărginită a cărei elemente sunt stabilite în prealabil în vederea unui rezultat aşteptat. În istorie ca într'un domeniu greu de limitat, nici o faptă nu este mărginită şi nu poate fi izolată nici de cortegiul de precedente nici de consecinţele ei.

Fapta istorică este o faptă unică în felul ei, nesupusă nici unei legi de repetiţie şi totuşi încadrată într'un proces vital în care efectele se țin de cauze după înlanţuiri pe cari numai o înţelegere adâncă a legilor de creştere şi de dezvoltare le poate desluşi. Fapta istorică nu poate fi înţeleasă numai cu ajutorul elementelor unei logice pur formale.

Intuiţia istorică, pătrunzând sensul înlanţuirilor trecute, nu judecă viitorul după normele deducţiunilor pur raţionale aşa cum vrea ştiinţa, ci având în vedere felurimea dezvoltărilor posibile va deosebi acelea cari rezultă din pornirile intime ale firei, de cele ce par numai logice fiindcă sunt deduse din premise mărginite.

Partea ştiinţifică în istorie nu reprezintă decât culegerea de material brut, la îndemâna celui care caută să interpreteze evenimentul istoric, adică să-l racordeze la antecedente, în vederea deducţiunilor viitoare. Materialul însă, ori cât de bogat ar fi el, nu reprezintă decât extrase răzleţe de viaţă, clişee parţiale şi trunchiate, cu ajutorul cărora imaginaţia creatoare şi înţelegătoare a realităţilor, poate da viaţă lucrurilor inanimate. Numai ea, mai presus de orice abilitate raţională, ne redă trecutul cu puterea adevărat creatoare a spiritului omenesc.

E drept că nu ne lipsesc istorici cari pentru plăcerea unei construcţii inedite, din imboldul unei fantezii prea bogate, pentru reclamă sau dintr'un prisos de activitate stilistică, dau la iveală tot felul de romane istorice cari pot încânta imaginaţia, dar nu ajung să îmbrăţişeze realitatea în sine. Intuiţia istorică este un fapt care depăşeşte mobilele literare, căutând să smulgă din complexitatea trecutului, firul călăuzitor al desfăşurărilor, ce cuprinde curenţe, forţe şi idei, în măsura în care acestea trebuie să se impuie cu tot imperativul lucrurilor necesare.

Una din obiecțiunile ce se pot face interpretării istorice este arbitrarul ei în reconstituirea trecutului sau subiectivitatea oricărei reconstruiri istorice. E drept că între istorie și roman istoric este greu de a fixa o limită; aceasta însă nu înseamnă că istoria își pierde rostul ei de a fi prin faptul că i se poate depăși cadrul prin creațiunea pur imaginativă.

Având în vedere că atât istoria propriu zisă cât și romanul istoric satisfac amândouă anumite cerințe intelectuale, pornind din aceeași sursă de gândire, nu înseamnă că rolul lor se confundă: construcția romantică se adresează împrejurărilor de viață individuală redând-o pe aceasta sub formele ei afective multiple, construcția istorică însă nu e valabilă de cât în măsura în care înțelege și judecă mișcările și fenomenele de ordin colectiv și național

O biografie, o narațiune anecdotică, o cronică sau o povestire a faptelor unor războinici sau unor sfinți, nu reprezintă decât surse de material istoric sau, dacă e vorba de o alcătuire artificială a împrejurărilor, o construcție romantică. Un roman e bun atunci când prin intuiția autorului reușește să ne redea un fragment de viață, în care înlănțuirile psihologice, sunt tot atât de bine legate ca însăși firul vieții trăite. Tot astfel o reconstituire istorică e reală numai atunci când imitănd procesul de dezvoltare a vieții, încheie înlănțuirile sociale legându-le atât de riguros, încât trecutul, prezentul și viitorul să ne apară ca o continuitate organică complectă, adică materială și spirituală laolaltă, acestea două împreună formând însăși esența materiei organizate.

Dacă și istoria și romanul istoric sunt produse ale imaginații, unul însă vede viața sub formă de extrase răzlețe, pe când altul caută a face sintezele colective totale a ceea ce am putea numi, romanul destinelor, fie ale națiunii, fie ale omenirii.

În așa fel, nu putem disprețui istoria pe motiv că efortul reconstituirii istorice este un efort imaginativ. Toată creațiunea pornește din puterea imaginației. Și de ce n'ar fi arta interpretării și reconstituirii istorice tot atât de înaltă ca aceea a arhitectului ce construște o catedrală tot prin puterea imaginației lui creatoare?

Unul calculează și asociază într'un chip armonic elementele spațiului geometric. Altul construște și el o catedrală cu elementele spațiului istoric.

E drept că interpretarea istoriei e de multe ori nepolitică, ținând seamă numai de elemente răslețe precum biografiile căpeteniilor de Stat, înșirarea acțiunilor războinice, schimbarea domniilor, etc. Interpretarea istorică în înțelesul poli-

tic — și pentru a putea servi înțelegerii politice — trebuie să depășească cadrul acțiunilor și intereselor private, fie chiar a personalităților dominante sau a minorităților privilegiate.

Ea trebuie să ție seamă de fenomenul istoric total, adică cuprinzând curențe de idei, porniri sociale, culturale, de organizare și de productivitate economică. Iar atunci când studiază viața și acțiunea personalităților marcante, aceasta nu trebuie să o facă decât în legătură cu mediul istoric în care au trăit și numai în măsura în care aceștia au putut influența acest mediu.

Pentru a fi completă putem deci spune că interpretarea istorică nu trebuie să fie nici individualistă, nici spiritualistă, nici materialistă ci toate laolaltă, deoarece fiecare din aceste interpretări pot fi considerate numai ca extrase parțiale, numai ca scheme superficiale pe cari realitatea desfășurărilor le depășește cu mult prin bogăția și felurimea ei.

Unul din modelele de interpretare istorice ale secolului trecut, a fost așa zisa interpretare materialistă a istoriei. Această interpretare a mai fost numită și dialectică prin faptul înrudirii spirituale între fondatorul filosofiei dialectice și acela al materialismului istoric. E de la sine înțeles că interpretarea materialistă a istoriei este nereală fiindcă nu ține seama decât de un singur aspect al desfășurărilor, acel pur material și economic.

Cine nu vede însă că materia se organizează numai prin mijlocirea curențelor spirituale cari o traversează și o pătrund, sau nu observă că materia prin ea însăși nu este creatoare cât timp elementele inteligenței, puterea de invenție și de imaginație, nu o fecundează și nu-i dau forme organice? Apoi cine nu vede că economia însăși nu este decât funcție de discipline morale și intelectuale, cari odată distruse, surpă fundamentul oricărei activități economice? E sigur că nu poate fi în măsură să priceapă fenomenul social complex, rătăcind în considerațiuni sofistice, cel care nu ține seamă de interdependența dintre forțe spirituale și materiale în toate manifestările dezvoltărilor sociale.

Sinteza desfășurărilor istorice, dincolo de încercările noastre raționale, rămâne una din operele de gândire cele mai cuprinzătoare. Astfel istoria, pe deasupra tuturor științelor, rămâne pentru mulți o taină, cea mai grea de pătruns și în același timp cea mai înălțătoare, punând pretutindeni și în fiecare moment pe om în fața unei probleme ce-și reînnoiește veșnic soluția și în care trecutul se leagă neconținut de viitor în scurgerea nesfârșită a vremii.

Dacă ne gândim la dezvoltarea istorică, fie națională

fie universală și la substanța acestei dezvoltări, atât materială cât și spirituală, constatăm că această substanță este aceea a vieții însăși, în formele ei naționale și universale, văzută și trăită prin prisma gândirii noastre. Efortul nostru de gândire istoric este deci un efort care ne afundă în adâncimile unor conștiințe ce ne depășesc cu mult, legând generațiile una de alta în acel lanț de dezvoltare organică ce trece peste viața noastră peritoare, spre țelurile depărtate ale viitorului.

Gândirea istorică reînviind trecutul și căutându-i deslegarea în spre viitor, este unic în felul ei: e o încercare de a re trăi în actualitate, cu conștiința noastră mărginită, viața nesfârșită a conștiințelor trecute, individuale și colective. Alunecând în ritmul cursului vremii, gândirea istorică ne dă înțelesul a tot ce a fost gândit și făptuit înainte de noi, de șirul de generații cari ne-au precedat, devenind astfel sinteza supremă ce ne dă însăși înțelesul vieții, arătându-ne țeluri fără de cari efortul nostru zilnic, grijele noastre trecătoare, rațiunea noastră de a trăi și a agonisi nu ar avea nici un rost. Înțelesul adânc al istoriei cuprinde imperative și ca atare devine religie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Am învățat că istoria poate fi națională și universală. Această împărțire nu trebuie să fie o sursă de confuziune.

Pe când istoria națională a tuturor popoarelor cari trăesc sau au murit, reprezintă pentru fiecare din ele un patrimoniu spiritual ce cuprinde dezvoltarea formelor organice de viață ale acelor colectivități, istoria universală e numai oglinda în care se resfrânge imagina trăită a diverselor istorii naționale.

Istoria națională e un tot, având un cuprins colectiv și o dezvoltare unitară.

Elementele trecutului înlanțuite în mod coerent, asemenea memoriei pentru orice individ, dă națiunii un suflet, o conștiință vie dătătoare de forță, de organizare și de apărare. Istoria universală nu poate avea asemenea caracter, ținând seamă de felurimea dezvoltărilor pe cari le cuprinde, lipsa lor de unitate și în sfârșit lipsa ei de conștiință proprie.

Pe când istoria națională ne arată prin ce mijloace colectivitățile naționale și-au stabilit așezămintele de viață și cum în cuprinsul lor au rezolvit, pe o cale proprie fiecărei colectivități, problema conviețuirii, istoria universală între-

gește numai aceste cunoștinți, lămurindu-ne asupra motive-
lor cari au zdrobit unitățile naționale, arătându-ne cum din
zdrobirea acestor unități au luat naștere altele într'un șir
nesfârșit de concurențe.

Istoria națională este organică și sprijinitoare a organis-
melor naționale.

Istoria universală, depășind subiectivismul istoriilor na-
ționale, e lipsită de acest caracter, dând la iveală numai
veșnicile tendințe de nivelare și ajustare reciprocă a diver-
selor organizațiuni naționale.

Istoria națională este o sursă de viață, cea universală
numai o componentă a diferitelor surse de viață, cari se
combat, se întregesc și caută fiecare din ele să-și asigure
cât mai bine un loc sub soare.

Nu putem deci ajunge la înțelegerea istoriei universale,
fără a ne pătrunde de realitatea istoriilor naționale, numai
acestea din urmă fiind centrele de putere, cari în șirul de
perindări istorice au purtat facla civilizației, cele mai tinere
luând-o din mâna obosită a celor bătrâne

Istoriile naționale, îmbrățișând viața unităților de Stat în
cursul desfășurării istoriei universale, sunt ele de fapt
obiectul concret și practic al cercetării istorice.

După cum Statul este unitatea în care viața socială își
găsește expresiunea concretă, tot astfel istoria națională
reprezintă conștiința individualizată a acestor unități orga-
nice. Așa dar, interpretarea istorică își găsește adevăratul
ei câmp de aplicație în domeniul istoriei naționale, iar in-
tuiția istorică utilă și imediată este numai aceea a istoriei
naționale, ea singură fiind sorginte de energie și de îndrep-
tare. Făcând apel la conștiința națională, ori ce interpretare
istorică subiectivă devine obiectivă, atunci când își găsește
ecoul în această conștiință. Interpretarea istorică, servind de
călăuză pentru viitorul unui popor sau unui grup de po-
poare, devine cea credință temeinică, dând la iveală reguli
de urmat, cari pun în mișcare energiile constructive cu tot
imperativul lucrurilor necesare.

Viziunea trecutului și prelungirea lui în viitor servește
ca țel și ca imbold de acțiune. Numai din această înțele-
gere pot naște fapte politice chibzuite, deoarece fapta po-
litică porcede din conștiința istorică, precum fapta rațio-
nală naște din conștiința pe care memoria trecutului pro-
priu o dă fiecărui individ.

Sunt astfel convins, că pentru orice națiune, numai pă-
trunzând înțelesul drumului parcurs în trecut, putem trage
învățămintele pentru viitor, proiectând calea pe care națiunea
este chemată a o urma.

Viziunea istoriei naționale devine astfel sorginte de disciplină și de viață, dându-i impulsul spre organizări noi, spre forme etice din ce în ce mai superioare adică, un nou sprijin în lupta pentru existență. Nu e aceasta oare și temeiul oricărei adevărate religii?

* * *

Cuvântul religie pus în legătură cu conceptul istoric nu trebuie să ne sperie sau să ne mire, deoarece este știut că religia și istoria sunt amândouă trăsăturile de unire a individului trecător cu formele de viață neperitoare.

E bine să ne amintim, că marile religii cari au cucerit conștiințele, cari au pus bazele unei ordini sociale, din ce în ce mai înaintate în calea destinului omenirii, au avut la baza lor o dogmă istorică. Sintetizând trecutul, au tras concluzii pentru viitor și s'au impus prin însăși puterea de atracție și de creațiune a ideii destinului.

Dacă ne gândim la religiile din trecut, cari au reușit să atragă în sfera lor de influență, fie o clasă socială, fie un popor, sau mai multe popoare, au răspuns la această chemare prin faptul că :

1. Au dat la iveală o interpretare istorică valabilă, fie pentru o colectivitate, o națiune, sau un grup de națiuni, cari erau cuprinse în aceeași sferă de influențe istorice și culturale.

2. Acea interpretare cuprindea imperativul realizărilor viitoare în forme de disciplină noi, și de organizare mai înaintată, dedusă din însăși premisele trecutului.

3. Prin puterea acestor discipline s'a putut menține un patrimoniu moștenit și s'au putut stabili condițiunile lui de supraviețuire.

Putem deci spune, că la baza oricărei religii este un crâmpci de istorie și nu poate exista crâmpci de istorie fără ca el să nu dea la iveală o conștiință colectivă sau națională. În acest fel orice conștiință națională puternică, este în esența ei o religie, precum orice religie e menită a se identifica cu o conștiință colectivă.

Pentru a ilustra acest adevăr, să cercetăm cari sunt interpretările istorice din trecut, cari au pus bazele sociale, politice și culturale ale unor colectivități naționale, îndemnându-le să joace un rol în istorie.

Voi cita unele exemple din bogatul arsenal al mărturiilor trecutului.

Istoria greacă din antichitate, ne dă un exemplu de supunere al unui popor față de un destin pe care istoria le-

gendară îl servește celor vii. Mitologia greacă, împerechind acțiunea oamenilor cu voința zeilor a dat la iveală acel neîntrerupt șir de întâmplări, jumătate istorice, jumătate legendare, cari au servit de pildă și de călăuză pentru toate întreprinderile, fie războinice, fie comerciale ale acestui popor de navigatori isteți. Poemele epice pe cari le întâlnim la obârșia istoriei grecești, pe vremea când se formează conștiința națională a Grecii antice, sunt cele cari stimulează orgoliul Ateneanului sau Sparțiatului, făcându-l să simtă în ce măsură fapta lui este fapta zeilor nemuritori și în ce măsură gloria reflectează înălțarea magică a omului purtat de acele forțe nevăzute.

La începutul istoriei romane, cultul morților comuni, adică cultul istoric al gintei sau al ascendenței familiare, cât și interpretarea voinței acestor morți întru călăuzirea actelor celor vii, au creat acea disciplină familiară și civică admirabilă pe care s'a clădit civilizația latină și puterea romană.

Nici nu ne putem reprezenta desvoltarea Statului roman, dacă nu ne dăm seamă de rolul pe care l'a jucat în această desvoltare, întâi familia sub forma patriciană, mai apoi familia cetățeanului italic, iar în sânul acestor familii, rolul pe care-l juca cultul strămoșilor și interpretarea voinței lor.

Astfel la baza primului așezământ roman, avem religia familiei, susținătoarea puternică a unității naționale însăși, păstrătoare a disciplinelor clasice, călăuzind actele membrilor ei, pe urma cercetărei simbolice și interpretărei voinței strămoșilor comuni. Această voință îndeamnă la fapte mari, stimulează curajul consulilor și căpitanilor pe câmpul de luptă, călăuzește hotărârea legislatorului, armează mâna celui care răzbună o faptă politică și tot ea, făcând apel la porunca primului descălecător, îndeamnă pe Cezar să urce treptele dictaturei.

La alt moment istoric, mai apropiat timpurilor al căror curente culturale ajung până în actualitate, Mahomet voind a pune capăt desorganizării care cuprinsese mediul în care trăia, a întemeiat o nouă religie legând-o de tradițiile profetismului oriental. Acel profetism, din cele mai vechi timpuri, într'un lung șir de desvoltări istorice și culturale, a caracterizat desvoltarea spirituală a popoarelor de civilizație antică din cuprinsul Asiei Mici. Punându-se în rândul profetilor cari în istoria culturii și conștiinței morale ale popoarelor semite au jucat rolul de revelatori ai legii divine, Mahomet se încadra în șirul de etape a desvoltărilor spirituale a culturilor Asiei minore moștenite din antichitate. Astfel poruncind discipline de purtare socială, le-a înfățișat

contemporanilor, ca ultimul rezultat al unor lungi legiferări ce-și aveau sorgintea în toate credințele și tradițiile precedente.

Evreii și-au fundat religia pe baza învățăturii lui Moise, care le-a întocmit odată cu un cod de precepte morale și igienice, și o explicațiune istorică a creațiunii, încadrând istoria poporului evreu în acest șir de desfășurări istorice și cosmologice.

Învățătura lui Moise, fiind neconținut complectată de învățătura profetilor și gânditorilor, cât și de cronica poporului evreu pe timpul șederii lui în Palestina, a devenit acel monument istoric pe care-l avem la baza religii creștine însăși.

În fine și la popoarele asiatice constatăm același lucru: că religiile mai înaintate își sprijină imperativul lor pe întâmplări istorice, unele mai mult altele mai puțin controlate, cari însă până și sub aspectul lor legendar, ascund totuși adevăruri istorice simbolizate.

Astfel legende ariene ale Persiei și Indiilor ne arată opera constructivă a unor întemeietori al căror gând mai trăește și astăzi în supraviețuirea credințelor pe cari le-au răspândit.

Același lucru putem spune de religia națională a Japoniei cât și de religiile cu fundamentul lor de explicațiuni istorice pe cari le găsim la origina marilor Imperii din extremul orient.

Interpretarea materialistă a istoriei astfel cum a pus-o Marx la bazele mișcării socialiste, cât și noile încercări de a interpreta rolul rasei germanice în cultura universală, sunt și ele încercări de acest fel, de a întemeia o credință menită de a solidariza o colectivitate în jurul unei interpretări istorice proprii.

Privirea aruncată asupra istoriei în legătură cu religia, ne îndreptățește a formula strânsa dependență a ideii religioase de ideea istorică. Esența oricărei religii este o sumă de norme de purtare, o legiferare în sensul supunerii necondiționate unor principii etice superioare destinate unei colectivități și rezultând din însăși conștiința trecutului acelei colectivități. Principiul moral al religiei este deci strâns legat de înălțuirea dezvoltării istorice, considerată ca necesară, religie, morală și istorie fiind unite cu legăminte de așa natură, încât una fără alta rămân inexplicabile.

Mi se va obiecta că religia astfel privită, în înțelesul ei istoric și național este contrară dogmelor creștine, cari au drept țintă biserica universală.

Se pune dar întrebarea: dacă istoria este sursă de religie și de îndrumare și dacă cultul eroilor naționali for-

mează temelia devotamentului colectiv, ce rol mai poate avea în cuprinsul unei asemenea credințe, divinitatea supranaturală în sensul creștin sau, în aceeași ordine de idei, ce rol pot avea curente umanitare internaționale cari paralele cu religia creștină lucrează la întemeierea marii religii umanitare creștine și universale.

Universalitatea, atât în religie ca și în artă sau în politică, sunt imbolduri de acțiune pe cari le întâlnim tot lungul istoriei; observând totuși că acțiunea lor e mai puțin deslușită decât cea a creațiunilor naționale.

Năzuințele către universalitate apar în decursul vremilor lipsite de putere constructivă în comparație cu pornirile ce vin din conștiința unor solidarități colective precise, fie pe baza unei comunități de origină, fie pe baza unei comunități de idei. Din însăși exemplele trecutului putem constata cum ideile de universalitate n'au ajuns niciodată a contribui la menținerea orânduirilor sociale, nici la susținerea unor așezăminte trainice. Acțiunea lor a fost mai mult disolvantă, cu mici excepții și anume, atunci când tema internațională n'a fost decât un pretext de creare a unei solidarități noi, menită fie a răsturna barierele ce se opuneau unor puteri de expansiune legitime, fie menite a se pune în serviciul unei cauze culturale superioare amenințate de anumite decăderi naționale. Putem deci spune că universalitatea în credință nu poate deveni constructivă decât din momentul când ea se pune în serviciul unei noi cauze de solidaritate precisă, sau în serviciul unei cauze naționale.

Voi aminti din istoria veche un caz mai în evidență, când o credință universalistă a servit de sprijin unei colectivități naționale amenințate, dându-i un nou imbold de luptă în vederea atingerii idealului ei propriu de cultură.

Intr'adevăr cercetând istoria observăm că ideia universalistă creștină, la începuturile ei s'a manifestat ca o reacțiune socială și culturală orientală, a unui mediu cultural mai înaintat, am putea spune, împotriva militarismului și capitalismului dominant în Statul roman imperial.

Creștinismul în momentul când Sfântul Paul i-a dat acel avânt care a cuprins lumea helenistică, depășind cadrul său original, a devenit cu drept cuvânt o reacțiune ideologică a culturii Orientului european, mai evoluat în formele lui de gândire, de creare și de simțire, împotriva brutalității de guvernare romană. Eșit din făgașul palestinian, purtat de agerimea spirituală a popoarelor semite și helenizante, creștinismul a început prin a cucerii orientul Europei infiltrându-se în mod insidios, sub temelia majestuoasă a construcției Statului roman. Mi se pare tocmai, că numai grație aportu-

lui culturii grecești și orientale cu care s'a identificat, a putut creștinismul începător să asedieze citadela păgână a Romei, astfel că la început ne apare ca o reacțiune morală și culturală a Orientului împotriva siluirii romane.

Cea mai bună dovadă că helenismul, dominant în orientul antic, ca punct de atracție a tot ceace era cultura moștenitoare a tezaurilor de gândire a Europei orientale și a întregii tradiții lăsată de epoca clasică și de epoca alexandrină, a fost acela care a contribuit la convertirea lumii romane, este că în momentul când credința cea nouă a eșit biruitoare în lupta între două orgolii de cultură, Constantin cel mare, simțind că cetatea eternă nu oferea o securitate spirituală suficientă pentru noua religie, și-a mutat sediul domniei în inima lumii grecești. Cum ne spune Hesseling: noua reședință se deosebea de vechea Romă prin faptul că de la început a fost creștină. Tot din orient luase Constantin exemplul integrării religioase în conducerea politică a Statului. Din chiar acel moment însă vedem cum, — la început încă nedeslușit și apoi din ce în ce mai precis, — se produce desbinarea între o biserică care se bizuea pe autoritatea tradițiilor romane și alta care revendică pentru ea superioritatea gândirii orientale.

În decursul desfășurărilor ulterioare originalitatea culturală a ideii creștine orientale, neputând pătrunde neschimbată în occident, intransigențele dogmatice și certurile între secte înăsprindu-se, a trebuit încă pe vremea moștenitorilor lui Constantin, să cedeze Episcopatului din Roma, o autoritate concurentă care era să devie din ce în ce mai mare asupra lumii apusene. Astfel s'a desăvârșit ruptura religioasă și culturală între două lumi care pe acea vreme nu-și găsiseră încă sinteza, una sprijinită pe orgoliul latin, iar alta pe conștiința superiorității de cultură helenistică. Tendințele universaliste ale bisericii creștine, departe de a fi potrivnice îngrădirilor sectare sau naționale, n'au fost decât impulsul pe care marele Apostol cărturar l'a dat unui gând ebraic, de cucerire spirituală a lumii romane, folosindu-se de solidarizarea lumii helenizante și orientale. Acest plan măreț n'a reușit însă a zdrobi cele două mari catedrale naționale în care se zămislise cultura antică, ba le-a dat pentru secole, o nouă conștiință tradiționalistă proprie. „Naționalitatea greacă, spune acelaș autor, pe care nici o formulă politică nu reușise să o întrunească, a fost unită și reînviată prin biserică.“

Din acest exemplu istoric cât și din altele de mai târziu în care vedem ideia creștină în continuu progres, convertind popoare noi la vechile focare de cultură și de

lumină ale antichității, punând față în față ideea creștină cu cerințele ei de universalitate și ideea de naționalitate limitată în cuprinsul unei istorii naționale, am deduce pe nedrept că între ele ar putea exista un conflict. Acesta nu există, deoarece credința națională, ca purtătoare a unor principii etice născute din istoria și purtarea strămoșilor comuni și credința creștină, crescută și ea odată cu apărarea unor patrimonii de cultură a unui grup de popoare a căror istorie este strâns legată unele cu altele, nu se exclud ci se întregesc. Ele se întregesc prin faptul că, printr-o lungă dezvoltare istorică, ideea creștină s'a integrat ideii naționale a acelor State cari și-au însușit-o, servindu-se de ea ca de un factor de solidaritate națională. Principiile de cultură creștină integrate naționalității însă bine înțelese trebuie căutate la acele națiuni unde ele într'adevăr derivă dintr'o înțelegere adâncă a unor necesități etice și sociale nefalsificate de ideologii utopice sau de convenționalisme învechite.

Religia creștină, chiar făcând parte dintr'un concept universalist, totuși prin desfășurarea istorică ulterioară prin care a trecut, devine un patrimoniu de cultură al acelor popoare înrudite printr'o tradiție comună. Această tradiție comună, din moment ce vechile opozițiuni nu-și mai au rostul, referindu-ne la originea acestor opozițiuni, am putea spune, ne elăsata astăzi de civilizațiunea helenică și latină laolaltă. În acest fel creștinismul poate să revendice titlul de a fi susținătorul istoriilor naționale cuprinse în cercul de civilizație ce a dat naștere și a susținut răspândirea acestei religii, adică susținătorul tuturor Statelor cari au integrat ideea creștină, cu toată tradiția ei istorică, propriei lor idei naționale.

Din punct de vedere al credinței creștine, care năzuiește la o universalitate de cultură încă departe de a fi realizată, credințele naționale sunt deplin întemeiate și justificate. Am putea chiar spune că orice putere de creațiune socială sau culturală, după însăși dogma bisericeii se arată, nu atât prin activitatea indivizilor izolați ci prin mijlocirea solidarității în cuprinsul colectivităților naționale. În prisma acestei viziuni până și ultima națiune, îmbrățișând o credință datătoare de cultură își are o deplină justificare de a trăi, împreună cu justificarea particularismului pe care și l-a cules dealungul istoriei, acest particularism pornind din aceeași sursă de cultură.

Naționalismul astfel, după însăși înțelesul bisericeii, devine un factor de progres în omenire, deoarece reprezintă un fragment component dintr'un tot fără de care întreaga

desfășurare istorică, a culturii și a civilizațiunei noastre n'ar fi fost posibilă.

Stabilind înrudirea care există între religie și istoria națională cât și legătura ce există între naționalism și biserica creștină numită universală, am arătat cum interpretarea istorică ne poate pune pe calea înțelegerii anumitor adevăruri, pe cari nici știința cu legile ei cantitative și nici buletinele informative ale evenimentelor zilei, nu ni le pot releva. Numai prin înțelegerea acestor adevăruri suntem în măsură să judecăm fapte ce cad în sarcina creațiunei sociale, adică culturale și politice la o laltă.

E deci nevoie ca cei cari sunt chemați a colabora la vre-o acțiune de interes național, să caute a descoperi înainte de toate firul neîntrerupt al desfășurărilor cari călăuzesc dezvoltarea propriului așezământ colectiv și astfel cu ajutorul unei adevărate înțelegeri a menirii istoriei naționale proprii, culegând din adâncimile ei învățăturile ascunse ale trecutului, să le dea la iveală pentru luminarea drumului în spre viitor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INSEMNĂTATEA DOGMELOR

*«Dogmele trăesc atât timp cât
servește la susținerea unor interese
de cultură».*

BCU Cluj / Centru de Cultură Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

În decursul istoriei, indivizii și națiunile și-au însușit dogme, s'au sprijinit pe ele, schimbându-le apoi cu altele, considerându-le fiecare ca adevărate cât timp reușeau să obțină o crezare colectivă.

Astfel a fost dogma puterii regale absolute, a unității de credință creștină, a democrației și a libertăților individuale, a materialismului istoric, a naționalismului exclusiv sau a universalității internaționale. Toate la momente diferite și la popoare deosebite și-au impus autoritatea, purtând cu ele soarta națiunii și soarta centrului de cultură cari și le-au însușit.

Asemenea crezământ, — legat de multe ori de o aprigă negare a unui principiu admis anterior, — să fie oare semnul unei credulități prea ușuratică a omului, sau la baza dogmelor cari ajung momentan să ralieze asentimentul unei colectivități, există un indemn subiectiv și rațional care rezultă din sila împrejurărilor sau din nevoia de organizare a traiului în comun?

Nu putem judeca această problemă decât referindu-ne la desfășurările istoriei, până și ale trecutului depărtat, numai ele cuprinzând elemente ce ne-ar putea da lămuriri asupra înălțurii evenimentelor, cu atât mai bine cu cât cauzele și consecințele ne mai atingând interese actuale, nu ne pot influența în mod părtinitor.

Mai întâi se cuvine să deslușim chestiunea ce este o dogmă?

Voi spune: o dogmă este un adevăr de oportunitate cu consecințe sociale.

Să ne înțelegem! Observăm că adevărul cuprins într-o lege fizică, este bazat pe rezultatul unei experiențe ce se poate repeta și ca atare are o valoare obiectivă indiscutabilă. O dogmă privită în înțelesul ei istoric, cu toate că la vremea ei se bucură de un crezământ tot atât de categoric, trebuie totuși constatat că nu are un caracter tot pe atât de obiectiv și permanent.

Cuvântul dogmă care ne evoacă ideia unei credințe, implică și o normă de purtare, o lege de ordin moral sau un imperativ social. În deosebire de adevărul experimental, o dogmă va fi în totdeauna o construcție cu caracter social, stabilind modalități de viață colectivă în acord cu cerințele subiective ale omului. E vorba deci de o atitudine a individului în fața vieții sociale sau în fața unor puteri sociale. Știută fiind instabilitatea unor asemenea atitudini, ne punem întrebarea de unde își trage o dogmă autoritatea atunci când obiectivitatea ei este dubioasă? Răspunsul poate fi următorul: O dogmă își trage autoritatea din conștiința morală a unei epoci și a unui popor, care prin mijlocirea unei discipline, caută să-și apere sau să-și mărească un patrimoniu de gândire, de cultură sau de posesiune materială.

De aci rezultă că o dogmă, spre deosebire de adevărurile științifice, este un simbol în jurul căruia se grupează o colectivitate, în vederea adoptării unei atitudini comune în acord cu principiile de organizare și de îndrumare a activității acelei colectivități.

La baza acestor dogme, și la spatele acelor simboluri și credințe cari uimesc câteodată rațiunea pură, putem așa dar descoperi elementele acelei veșnice probleme cari frământă pe om din cele mai vechi timpuri, împăcarea conștiinței unei individualități libere ca gândire critică și ca manifestare egoistă, pusă în fața nevoii unei supunerii colective.

Tot istoria ne va lămuri în virtutea căror principii și a căror manifestări de credință și de acțiune, s'a putut construi acea minunată arhitectură, permițând traiul în comun, lăsând omului pe deoparte, libertatea de inițiativă și de mișcare, fără de cari viața nu merită a fi trăită, armonizată cu altă necesitate tot atât de imperioasă, a unei disciplinări colective, care trebuie asigurată câte odată până și pe prețul unei renunțări individuale cât mai desăvârșite.

Ori care dogmă socială, religioasă sau politică e me-

nită a face această sinteză. Dacă ne referim la trecutul mai mult sau mai puțin depărtat, constatăm la fiecare epocă de consolidare a unor forme culturale și de Stat, elaborarea anumitor dogme cari formează cheagul, cu ajutorul căruia individul își găsește încadrată activitatea lui în societate. În vechime asemenea dogme au fost, acea a recunoașterii puterii patriarhale absolute și mai apoi a autorității regale și sacerdotale, câteodată amândouă reunite în aceeași mână, alteori, — spre exercitarea unui control mai eficace, — deținute în mâini deosebite.

Regalitatea antică, așa cum ne-o arată mărturiile atâtor popoare cari au cunoscut o veche civilizație, și cari, la vremea lor, au fost purtătoare de cultură acumulată din vechime, — a stabilit o rânduire socială bazată pe ereditatea funcțiunilor, statornicită prin echilibrul schimbului de servicii în cuprinsul unui mediu strict delimitat, toate împreună, sub ocrotirea funcțiunei regale, formând o piramidă socială statornică, menită a dura neschimbată din generație în generație.

Exemplul cel mai măreț al unei asemenea stabilități, ni-l dă viața și dezvoltarea unui Stat, e drept dispărut de mult, totuși vesnic prezent atenției cercetătorului prin faptul lungii lui durate: istoria Egiptului, care timp de peste 3000 de ani dela prima dinastie, până la dispariția ultimului Ptolemeu, atârnă greu în cumpăna învățămintelor istoriei.

Zic atârnă greu, deoarece de atunci încoace nici un alt așezământ de Stat din cercul de cultură al vechilor așezăminte politice cari au influențat cultura europeană, nu i-a putut egala nici lungimea de viață, nici stabilitatea de organizare. Putem dar spune că antichitatea egipteană a jucat un rol deosebit în ceea ce privește inițiativa unei dezvoltări de cultură care de atunci încolo a mers crescând în cuprinsul vecinătății geografice dealungul țărmurilor mării mediterane. A mai jucat un rol și în ceea ce privește transmiterea culturilor și civilizațiunilor anterioare. Egiptul fiind în decursul mai multor mii de ani citadela de absorbire și apărare a acestor cuceriri, până în momentul când formațiuni politice ulterioare i-au preluat acest rol: Atena și Roma. Helenismul și latinismul influențate incontestabil de moștenirea egipteană, pe calea contactului comercial stabilit între diversele puncte ale litoralului mediteranean de către corăbierii fenicieni, n'au reușit însă nici pe departe a-și statornici așezăminte politice atât de trainice, în măsura în care și le statorniciseră stăpânitorii Nilului.

Așezământul puterii egiptiene, lăsându-ne nenumărate mărturii, înscrise în piatră și zugrăvite pe papyrus, ne arată

structura și înțelesul unei rânduirii sociale, în care individul își putea desvolta aptitudinile cele mai variate, în care tehnica și arta pentru vremile de atunci, erau din cele mai înaintate și în care constrângerea colectivă era exercitată pe temeiul unei dogme conforme cu necesitățile materiale și sociale ale acelor vremi.

În vechiul Egipt, spre deosebire de alte civilizațiuni, prin faptul condițiunilor naturii, — Nilul revărsându-se în fiecare an peste câmpiile destinate agriculturii, — pe un teritoriu unde apele ștergeau regulat parcele și hotare, nu se putea stabili un regim de proprietate rurală individuală, drepturile asupra pământului ne putând fi decât ale colectivității. După fiecare revărsare și retragere a apelor, veneau funcționarii regali, cari împărțiau familiilor de agricultori, pământul pentru muncă, în proporție cu puterea de brațe a fiecăreia.

Egiptenii au cunoscut și meșteșugurile cele mai felurite pentru vremurile de atunci, meseriașii și muncitorii specializați fiind întruniți în ateliere și bresle, cum ne-o arată ne-numărate imagini și inscripții ale timpului.

Fără ca acest popor să fi nesocotit necesitatea garantării proprietății private și utilitatea tehnicii comerciale, găsim în perioada de glorie a istoriei pe malul Nilului, o concepție socială incontestabil îndrumată spre colectivism, împărțind societatea omenească în clase și categorii în cuprinsul unui mediu închis. Organizarea acestui Stat, pus sub ocrotirea puterii sacerdotale și regale poate fi chiar socotită pentru acea vreme ca un model de organizare colectivistă: administrația era ereditară și feudală, regatul fiind împărțit în cercuri administrative iar căpetenia fiecărui cerc exercitând atribuțiuni și executive și judecătorești. Dreptul și viața juridică erau însă foarte dezvoltate, libertatea contractelor fiind asigurată pentru toate transacțiunile cari nu se atingeau de domeniul de interes public.

Din această cumpănire a intereselor colective și private vedem că îngrădirile privitoare la domeniul agrar, cel mai important pentru economia țării, deși aveau un caracter colectiv, n'au împiedicat totuși pe Egiptieni să desvolte un drept civil extrem de perfecționat în ceea ce privește garantarea persoanelor, a drepturilor familiare și a bunurilor ce puteau face obiectul de proprietate privată. În această privință putem cita vorbele unui autor francez, care spune: adevăratele izvoare ale dreptului, sunt mai puțin dreptul roman quiritar decât dreptul egiptean și chaldean.

Asemenea sinteză între necesitățile implicând o rânduire în care proprietatea, — cum am spune astăzi a instrumentelor de producție, — era colectivă, și necesitățile de ocro-

tire a persoanei cu cerințele ei economice, subiective o putem considera ca una din cele mai interesante din câte ne-o arată istoria veche.

În legătură cu trăsăturile caracteristice ale acestui Stat, cu caracter dominant colectivist, trebuie remarcat, — și această observație ne va da ocazia să tragem concluzii, — anume că: *Poporul egiptean supus unui sistem social în-cătușat în formele lui de stăpânire și de gestiune a patrimoniului național, n'a fost un popor expansiv și de colonizatori, el menținându-și așezământul geografic aproape constant în aceleași limite teritoriale.* Radiațiunea culturii lui, care incontestabil s'a manifestat și peste granițe, n'a fost totuși aceea a unui Stat expansiv, a unei națiuni strâmtorată în limitele ei geografice, ce-și caută loc și spațiu pe toate căile pe cari le oferă inventivitatea comercială sau dibăcia politică.

În această privință istoria Egiptului, închisă în teritoriul ei îngust, se deosebește fundamental de aceea a Statelor și popoarelor cari, dezvoltându-se pe alte baze sociale, au avut un rol expansiv și colonizatoriu, imprimând pecetea originalității lor unor spații geografice neasemuit mai mari.

Vom lua asemenea exemplu tot din antichitate și vom constata cum o altă civilizație care a lăsat urme puternice în istorie, civilizația greacă, având un caracter cu totul deosebit, sprijinită pe alte dogme și apărută de formațiuni politice și economice originale, și-a asigurat prin mijlocirea lor un rol expansiv, care până atunci nu-l avusese în așa măsură nici un așezământ de cultură și civilizație în basinul mediteranean.

După dispariția unei regalități a cărei amintire se păstrase numai în cântece și tradiții populare, a urmat elaborarea așezămintelor democratice ateniene, cari în deosebire de organizația mai puțin democratică dar puternic militară spartană, au fost instrumentul de mărire și de înălțare a puterii și culturii grecești.

Ceeace e caracteristic pentru acea epocă a democrației antice, e marea libertate a individului în cuprinsul cetății cât și activitatea lui comercială, aventurieră și colonizatorie, care a contribuit într'un răstimp foarte scurt la răspândirea elementului grecesc în toată Mediterana.

Constituțiile cetăților grecești, între cari Atena joacă rolul cel mai de seamă, au evoluat toate în sensul asigurării unui control cât mai mare a deținătorilor autorității în Stat, favorizând transmisiunea puterii din mână în mână, în funcție de voința electorală a cât mai mulți cetățeni înzestrați cu drepturi politice.

Drakon, Solon și urmașii lor au fost călăuziți în opera lor legislativă de concepția unui așezământ de Stat, care face apel la facultățile raționale ale omului, încadrând pe om într-un sistem social pe cât se poate de lipsit de constrângere.

Exemplele trecutului ne arată însă că omul e departe de a fi acel animal moral și rațional cu care să se poată întocmi o viață socială ideală, echilibrată sub toate raporturile. Așa s'a făcut că tradiția de libertate politică a Atenienilor a adus cu sine licențe, dezordine, venalitate și demagogie. Acestea deveniseră atât de răspândite încât nici marea personalitate a lui Socrate, nici principiile de ordine morale, de educarea caracterelor și de combatere a apucăturilor de discuții sofistice, nu au reușit să se impue împotriva calomniei, geloziei și acelei porniri a Atenienilor de a nu se supune nici unei superiorități fie ea numai de ordin moral.

Comparând cele două concepții despre Stat, pe cari ni le oferă două exemple opuse luate din istoria antică, concepții bazate fiecare pe dogmele ei, cea greacă făuritoare a unui drept mercantil și cea egipteană făuritoare a unui drept social, și urmărindu-le în consecințele lor istorice, putem trage anumite concluzii cari nu sunt lipsite de interes.

Dacă ne gândim la felul de manifestare al geniului atic și helenistic cât și la stabilitatea așezământului egiptean care birue timp de 3000 de ani furtunile unei istorii pe acele vremuri extrem de agitate, ne vom da ușor seama de semnificația acestor pilde pentru timpurile de mai târziu. Această semnificație, după cum vom vedea confirmate și prin observațiunile culese din istoria popoarelor mai apropiate epocii contemporane, ne obligă să stabilim o legătură între puterea de expansiune și organizarea socială a Statului. Observațiunea istorică într'adevăr ne arată că civilizația Egiptului, cu toată măreția duratei ei, și poate de aici putem deduce secretul acestei durate, este o civilizație statică, în deosebire de cea greacă care e animată de un dinamism extraordinar.

Din comparația acestor două mari surse de învățăminte a lumii antice, văzând cum erau condițiunile de trai în Statul colectivist, în deosebire de libertățile cetățenești de cari se mândriau atât de mult Atenienii, ajungem ușor la convingerea că *de fapt dinamismul culturii grecești este explicabil tocmai din cauza constituției ei adânc individualistă, individul nefiind decât prea puțin legat de obligațiuni față de Stat, putând astfel să-și ia cu atât mai mult avânt în toate felurile de întreprinderi. Mobilitatea lăsată individului, cât și încurajarea dată spiritului de întreprindere, ba*

chiar de aventură, cum ne-o arată și istoria legendară și cea pozitivă, îndruma pe fiul Atenianului în spre exterior, spre largul mării în căutarea unor noi posibilități de viață, pe calea comerțului, a pirateriei sau a cuceririi de nouite-ritorii, cari au dus la expansiunea culturii grecești.

De altă parte un popor încătușat în discipline de viață și de activitate strict prescrise, al căruia așezământ social e întocmit în vederea unei cât mai juste cumpăniri între o producție colectivă și asigurarea nevoilor de consumații acelei colectivități, nu poate da la iveală nici inițiative comerciale și colonizatorii și nu poate acumula nici rezerve cari să-i ajute a fi expansiv.

Cercetând istoria poporului grecesc, în deosebire de cea egipteană sau chaldeană, vedem tocmai cum individualismul neînfrânt, a fost imboldul puterii lui comerciale, maritime și colonizatorii și cum o țară cu un teritoriu geografic atât de sărăcăcios, a devenit cu timpul o țară de pionieri, animând și răspândind o operă de cultură cu răsunet universal.

Lipsa de unitate a unui asemenea regim, care risipia pe Grecii din antichitate în toate colțurile basinului mediteranean, dela coastele îndepărtate ale Colchidiei, până la coloanele lui Hercule, a fost de altă parte și cauza destrămării rapide a așezămintelor lor de Stat. Prea marea libertate lăsată cetățeanului în cuprinsul cetății, a fost cauza lipsei de durate a acestui episod mărire culturală, dând posibilitate altor cuceritori de a curma independența micilor republici.

Mai târziu într'un alt ciclu de civilizație, putem constata acelaș fenomen având aceleaș consecințe: lumea romană liberându-se de vechile așezăminte patriarchale ale regalității latine și etrusce, a evoluat și ea în acelaș fel, paralel cu evoluția așezămintelor grecești, în spre îndeletniciri comerciale și maritime. Cu intrarea plebeilor pe scena istoriei, cu întocmirea Republicei și cu desvoltarea unor dogme de individualism mercantil, Romanii învingând concurența celorlalte puteri continentale și maritime, distrugând puterea navală a Cartaginezilor, ajung și ei să fie stăpânitorii Mediteranei. Individualismul mercantil roman cât timp Roma republicană nu devenise încă Imperiul mondial, nu a mers atât de departe, încât să slăbească coeziunea de bază a Statului. Numai grație acestei coeziuni, făcând o sinteză fericită între așezămintele de Stat și libertățile comerciale, mica republică italică și-a putut întinde posesiunile până a deveni Imperiul lumii. Asemenea soartei rezervate Statului grecesc și aci putem face aceeași constatare: mercanti-

lismul roman și individualismul comercial care animă întreg acest așezământ de Stat, ridicat pe baze capitaliste, din momentul unei prea mari extensiuni teritoriale, n'a putut rezista până la urmă diferitelor curenți de desagregare și în sfârșit a fost răpus de puterea militară a barbarilor năvălitori. La fel cu istoria republicilor grecești ce sfârșesc cu imperiul macedonean al lui Alexandru, și puterea romană trece prin istorie, ca o epocă glorioasă de așezare culturală universală, capitalistă și individualistă, care însă nu a fost de lungă durată.

În desvoltarea istoriei romane constatăm foarte limpede cum creșterea puterii de la micul stătuț latin la marea Republică, s'a săvârșit numai după ce vechile așezăminte patriarhale patriciene și așa putea spune feudale, au fost înlăturate, ridicând în rang clasa negustorilor și lăsând liber joc capitalismului. Sub imboldul concurenței comerciale s'a văzut Roma angajată într'o serie de războaie, cele mai celebre fiind războaiele punice, pe urma cărora comerțul roman nu mai avea să întâmpine nici o rezistență în marea Mediterană. Recurgând la toate mijloacele ce stau la dispoziția unui geniu profund individualist, de la sacrificiu pentru glorie, până la corupție pentru obținerea vreunui câștig de cauză, puterea romană s'a putut ridica treptat astfel cum o urmărim în toată desvoltarea ei prodigioasă.

Din desfășurarea acestei istorii, mai e interesant de observat cum individualismul latin și mediteranean a avut de luptat, din primul moment ce a ajuns în atingere cu elemente de cultură asiatică și egipteană, cu concepții de Stat și porniri sociale străine tradiției romane.

Primul semn al acestei nepotriviri, ce era să sfârșească cu desmembrarea Imperiului, sub povara unor opozițiuni ce nu-și găsiseră încă sinteza, o vedem în momentul când glorioșii cuceritori vin în contact cu civilizația rafinată a Orientului. Ea va turbura și distruge cariera lui Cezar și lui Marc Antoniu. Tot ea sub forma unei penetrațiuni lente, aceea a dogmei creștine, va săpa în mod insidios autoritatea centrală a Imperiului, și în fine tot ea, în momentul când creștinismul cucerește însăși puterea de Stat sub domnia lui Constantin, va fi cauza unei dezbinări spirituale mult mai grave, desăvârșind ruperea în două a Imperiului, jumătatea orientală găsindu-se atrasă de dogme de organizare moștenite dela marile culturi orientale, pe când imperiul de Apus fiind sortit să cadă sub loviturile mercenarilor.

Creștinismul cu tendințele lui solidariste, privit ca o ideologie derivată din tradițiile și filosofia vechilor civiliza-

țiuni ale Asiei Minore, a sfârșit însă până în urmă prin a învinge sub altă formă și în Occident, concentrându-și mijloacele de acțiune și de conversiune în mâna bisericii catolice, rămasă ea singură moștenitoare a tradițiilor de centralizare administrativă a Imperiului de Occident.

Această desvoltare nouă, sub semnul creștinătății, o putem vedea atât în organizarea Imperiului roman de răsărit cât și în organizarea erarhică a Statului catolic din apus, amândouă integrând ideia creștină în forma de Stat cezarăană.

Victoria creștinismului, care reprezenta modificarea structurii Statului roman comercialist și capitalist, impunându-i o nouă dogmă solidaristă, a pus capăt evoluției istorice proprii a Imperiului republican, instaurând o nouă orânduire, sprijinită pe Episcopate și pe demnitatea Imperială creștină, înzestrată cu un principiu de mai mare stabilitate și însuflețită de o concepție socială mai înaltă.

Odată mai mult, o dogmă de înfrățire colectivă, de astădată creștină, reușise să încătuseze veleitățile anarhice ale individualismului, după ce acesta își încheiase o misiune culturală, prin terminarea desfășurării istorice ce nu mai dădea puterii romane noi posibilități de expansiune.

* * *

Din această incursiune în istoria antică sunt de observat următoarele :

1. Principalele dogme cari călăuzesc aspirațiunile Statelor lumii antice, stabilesc o modalitate de trai colectiv în care pornirile individualiste țin cumpăna necesităților de supunere colective.

2. Epocile de desvoltare agresive și imperialiste a Statelor, corespund cu o organizare socială individualistă, pe când epocile de organizare constructivă a Statului pe baze etice stabile, corespund cerințelor de întărire internă socială, ținând seama de o mai bună cumpănire a intereselor colective.

Aceste fenomene de altminteri se înțeleg de la sine, judecând că o colectivitate în care individul se manifestă cu mai multă libertate îi dă și o posibilitate mai mare de a-și desvolta personalitatea.

Întărirea conștiinței individuale și îmbogățirea personalității servește în primul rând pornirii de ridicare a individului în cuprinsul cetății, în acord cu talentele lui. Tot odată însă, în cazul ivirii unor piedici puse în calea acestor posibilități, acelaș individ se vede îndemnat spre în-

treprinderi în exterior, fie pe cale comercială, fie pe cale de emigrare colonizatorie.

De altă parte, acea colectivitate care de la început se gândește la stricta limitare a ambițiilor și pornirilor individuale, încadrând energiile în vederea unei armonizări interne, nu va lăsa personalității altă dezvoltare posibilă, decât aceea a desăvârșirii funcțiunii sociale ce-i este încredințată și ca atare va anihila în individ și în națiune orice inițiativă spre expansiune. Într'un caz avem a face cu o dezvoltare socială mai mult cantitativă, într'altul cu una calitativă.

Transpus la epocile de mai târziu, adică mai apropiate istoriei contemporane, aceste constatări istorice se adevăresc întocmai, arătându-ne cum națiunile cari au acordat în structura lor politică internă, un loc mai mare așezămintelor individualiste, favorabile dezvoltării comerciale, au avut o activitate civilizatorie, colonizatorie și imperialistă, neasemuit mai mare decât națiunile cari au adoptat un așezământ social mai stabil, mai orânduit, mai ordonat în normele lui de strictă repartitie a funcțiunilor.

În evul mediu, primul mare Stat cu expansiune imperialistă și comercială a fost Statul arab care însă ocupând numai litoralul african și iberic, nu reușise să-și întemeieze un așezământ geografic avantajos. Principiul de bază al așezământului politic arab era libertatea de întreprindere individuală și expansiunea comercială, așa cum le vedem cântate în compozițiile poetice ale timpului. E de observat că acest așezământ n'a putut dura, deoarece pe vremea când Arabii dăduseră o mare expansiune comerțului maritim în Europa occidentală, se organizează State continentale puternic militarizate cari se opuneau unei penetrațiuni mercantile, fără ca Statul mahomedan să fi putut învinge opoziția lor militară.

În contact cu comerțul arab și bizantin, primele așezăminte politice europene cari se ridică pe acea vreme din haosul stârnit de cuceririle barbarilor la un grad mai înalt de cultură, sunt republicile maritime din Mediterană și stățelele iberice. Acestea prin proximitatea lor geografică de resturile de civilizație și de cultură antică, au putut recupera vechile tradiții. Republicile de navigatori preluaseră de la Arabi și de la Bizantini tradiția comercială și maritimă. Tocmai prin activitatea lor individualistă și comercială, venind în contact cu centrele de cultură veche, le vedem cum de timpuriu câștigă în importanță, acumulează bogății, devenind centrele cele mai puternice de cultură în Europa dinspre sud și occident. De pe timpul ridicărei puterii ve-

nețiene și genoveze datează și începutul avântului comercial al Spaniei încurajat de primii regi ai Castiliei, Aragonului și Leonului.

Ajungând pe pragul epocii renașterii, vedem dar cum în punctele cele mai sudice ale litoralului european, se acumulaseră bogățiile și capitalurile cele mai importante pe acele vremuri, cari vor permite atât republicilor maritime italiene cât și Spaniei să joace rolul important pe care l'au jucat mai târziu.

Acest avânt al Statelor și republicilor maritime a fost însă frânt de la sfârșitul secolului al XV-lea sub influența unor acțiuni politice potrivnice. Spania de la Domnia lui Ferdinand Catolicul încolo, fiind încătușată într'o formă de Stat autoritar care-i schimbă orientarea politică, suprimând licențele comerciale, izgonind pe evrei și doborând prin inchiziție orice libertate de gândire și de acțiune, își limitează ea însăși avântul, în timp ce Veneția și Genova își văd închise porțile comerțului cu Orientul, pe urma cuceririi otomane. Este momentul când prin descoperirea nouilor căi de navigație transoceanice, vechile republici maritime cari nu erau pregătite pentru această nouă misiune nici prin tehnica lor, nici prin situația lor geografică desavantajoasă, trebuiau să cedeze pasul unor noi puteri maritime.

Decăderea puterii spaniole, venețiene și genoveze corespunde într'adevăr cu ridicarea nouilor așezăminte maritime și comerciale cari își consolidează situația pe coastele occidentale și nordice ale Europei, unde persecuțiunile și îngrădirile politice cari supărau comerțul în Mediterană, nu erau cunoscute.

Secolul al XIV-lea și al XV-lea a văzut astfel ridicându-se puterea maritimă a Ligei hanseatice care a jucat un rol considerabil în Europa de Nord până ce stăpânirea regilor danezi opunându-i vămi și castele întărite pe strâmțorile nordului au redus-o și pe ea la neputință. Tot pe acea vreme Olanda, unde se refugiaseră multe case comerciale fugite din Spania și Portugalia, pentru a scăpa de persecuțiuni, devenise un centru comercial important. Cu toată micimea teritorială a țării, reușise Olanda să joace un rol neasemuit de mare, fiind una din puterile premergătoare operei de colonizare transoceanică.

Printre aceste puteri comerciale răspândite pe litoralul mărilor nordice, Regatul britanic pe urma condițiilor lui politice și geografice avantajoase, era el să fie menit cu vremea să se ridice la rangul de cea mai mare putere comercială și maritimă, devenind cu adevărat moștenitorul ve-

chilor tradiții de navigațiune, de comerț și de imperialism colonizator.

E de observat că Regatul anglo-saxon și-a însușit această misiune din momentul când a început să evolueze spre așezăminte individualiste, culminând în stabilirea doctrinei comerciale și a apărării libertăților individuale prin revoluția lui Cromwel.

Din timpurile acestei revoluții datează întocmirea bursei din Londra, încurajarea imigrațiunii comercianților veniți din Olanda, și prin actul de navigație, prin acordarea privilegiilor cunoscute marinei comerciale engleze, contribuind la întărirea comerțului britanic, punerea temeliiilor politice și comerciale, cari au dus la expansiunea anglo-saxonă și la fundarea marelui ei Imperiu colonial.

În fine mai târziu, mergând pe urmele doctrinei adoptate în Regatul unit, un alt Stat dintre marile puteri europene, Republica franceză reușește pe calea adoptării așezămintelor burgheze și individualiste, să-și asigure și ea o expansiune colonială importantă.

E de remarcat că ceeace Franța regalistă și catolică n'a putut realiza, fiind pe acea vreme eliminată de concurența anglo-saxonă, atât în America cât și în Orient, Franța republicană și liberală a reușit să o facă: să-și creeze un imperiu colonial care astăzi rivalizează cu acel al Angliei însuși.

Îmi pare deci un adevăr de neînlăturat, că dogma individualistă, își are manifestarea istorică proprie, caracterizată prin activitatea comercială, colonizatorie și de penetrațiune imperialistă, pe când dogma colectivismului își găsește aplicațiunea în momentul când Statul sau națiunea, au nevoie să-și îngrădească așezământul, fie întru asigurarea a unei culturi amenințate, fie întru desvoltarea unei stabilități sociale mai desăvârșite.

Constatând aceste alternanțe istorice, între așezămintele sociale individualiste, cari reclamă libertatea și așezămintele sociale, cari sunt conforme dogmei colectiviste, adică stabilizarea funcțiunilor productive în cuprinsul unui spațiu social închis, rămâne să mai cercetăm cari sunt împrejurările cari favorizează îndrumarea într'un sens sau într'altul.

Referindu-ne la exemplele citate și la altele cari ne arată cele două modele de viață socială, cel mobil, deschis influențelor externe și la rândul lui încălcând spațiul geografic dincolo de hotarele Statului, și cel închis, concentrându-și toată energia în interior, întru desăvârșirea unei opere de solidaritate constructivă, vom căuta să descop-

rim la ce anumite popoare și la ce moment istoric apare dogma individualistă ca singura acceptabilă și la ce moment și pe urma căror împrejurări, un alt popor se vede dominat de necesitatea de a adopta dogma colectivistă.

Cred că factorii hotărâtori cari decid de posibilitatea aplicării principiilor individualiste sau colectiviste sunt strâns legate:

1) de împrejurări geografice, 2) de împrejurări tehnice, 3) de condițiile de potențial politic al unui Stat față de vecinii săi sau față de celelalte potențiale politice și de cultura cu cari vine în atingere.

Un popor pus în condițiuni geografice avantajoase posibilităților lui de expansiune și înzestrat cu mijloace tehnice superioare, cum au fost spre exemplu pe vremuri popoarele maritime față de popoarele ce nu au cunoscut comerțul pe mare, îmi pare că va avea tot interesul de a adopta un sistem de organizație cât mai individualist, găsind în acesta cea mai bună armă de expansiune în dauna altor popoare mai înapoiate. Pe de altă parte, o națiune conștientă de posibilitățile ei de organizare în interior și doritoare de ași afirma o independență amenințată sau atunci când se lovește de un obstacol pentru năzuințele ei de expansiune în exterior, fie comercială, fie politică, se vede silită să recurgă la un sistem de organizare socială mai adecvată nevoilor de ridicare a nivelului social, economic, etic și de organizare în interior.

Mi se pare deci, că îndrumarea spre o organizație bazată pe dogma individualismului comercial sau îndrumarea în sens opus către o organizație de Stat, să-i zicem colectivistă, depinde de potențialul cultural al unui popor în raport cu al celorlalte popoare cu care vine în atingere, știind că în ultim resort limitațiunea geografică nu reprezintă de cele mai multe ori un obstacol, decât în măsura în care alte națiuni opun celei dintâi o rezistență la dorința ei de expansiune și la libertatea schimburilor ei economice.

Factorul tehnic, moral și intelectual, fiind hotărâtori pentru a ne pronunța asupra potențialului unei culturi față de altele contemporane ei, vom spune că, fiecare națiune care se crede chemată a desăvârși o operă de cultură în formele ei naționale, trebuie să-și însușească acea modalitate de organizare pe care o crede mai propice pentru ridicarea nivelului ei cultural și social în așa fel ca să egaleze sau să depășească nivelul cultural și social al celorlalte popoare cu care vine în atingere.

În raport cu asemenea năzuințe ni se pare deci că, pe când colectivismul reprezintă o atitudine de apărare pentru o națiune, o organizare individualistă e orientată mai mult în spre expansiune, începând cu cea economică și sfârșind cu cea politică.

Servindu-ne de două concepte abstracte, acelea de individualism și acelea de colectivism integral, mai trebuie făcută o observație, fără de care interpretarea istorică a rolului acestor dogme n'ar fi completă.

Trebuie observat că orice dogmatism social pentru a putea da naștere la realizări practice, în acord cu conștiința individuală și cu necesitățile colective și naționale, trebuie să părăsească pornirea sa extremă, găsind o modalitate de împăcare între individ și colectivitate.

În domeniul practic, atât conceptul colectiv absolut cât și cel individual absolut, aplicat fie pe teren juridic social sau economic, nu pot da nici un rezultat fiindcă asemenea aplicațiune teoretică extremă, ar fi o sfidare a oricărui adevăr istoric și a oricăror posibilități de organizare concretă. Aceasta s'a putut constata și acum cu încercările pentru organizarea unei economii comuniste, în care individul este sacrificat ideii colective.

Vorbind de un regim colectivist cu caracter practic, trebuie întotdeauna să ne gândim la unul în care legămintele colective sunt dominante, fără însă a putea exclude cerințele elementare de apărare a personalității și a cerințelor ei individuale, după cum vorbind de un regim individualist, nu ne putem închipui o organizare socială lipsită de susținerea unui aparat economic politic și administrativ reclamând supunere unui scop comun.

Așa dar, când luăm în considerație colectivismul sau individualismul, nu trebuie să ne gândim la criterii absolute, aceste caracterizări reprezentând doar stări sociale în care unul sau altul din cele două elemente e dominant. Dogma poate fi călăuzitoare a caracterului dominant, fără să pierdem însă din vedere că structura oricărui așezământ social nu rezultă decât dintr'o sinteză cât mai nimerită între pornirile individuale și necesitățile colective.

La fiecare popor și la fiecare moment istoric există imperative cari îndeamnă existența națională să adopte o atitudine sau mai disciplinată sau de mai mare libertate. Îmi pare deci că nu poate exista nici un principiu absolut obligând pe om-la un sclavagiu perpetuu în interesul unei entități colective ce nu are înțeles decât prin susținerea și ajutorarea individului ca persoană liberă, după cum nu există nici un principiu admisibil, care să recomande o li-

cență convențională absolută a individului, până și vrăjmașă mediului ce l'a creat.

Intre două dogme extreme cari revendică prioritate în călăuzirea destinului unei națiuni, trebuie recunoscut că nu pare nemerită decât o cale de mijloc și anume, a unei sinteze între pornirea spre libertate și supunere unui principiu de solidaritate, numai astfel putându-se apăra și consolida o operă de cultură națională în măsura în care e susținută și însuflețită de credință în trăinicia ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RASISMUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*«Tradițiile sanscrite ne spun că
Dumnezeu a ales pe cel mai viteaz,
pentru a guverna popoarele lumii».*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III.

Istoria universală ne arată că dezvoltarea rasei umane nu a fost omogenă. Prin sila unor împrejurări felurite, geografice, politice și biologice, au fost diferențiate rasele și naționalitățile. Observațiunea curentă ne mai învață că anumite extreme în diferențieri s'au menținut, prin faptul unor condițiuni de viață neomogene pe suprafața pământului, cât și prin izolare geografică. Recunoscând aceste diferențieri, totuși, în lipsa unei izolări geografice suficiente în cuprinsul european, manifestările fizice și culturale ale oamenilor pe acest teritoriu, ne obligă să recunoaștem că rasele și națiunile continentului nostru sunt extrem de amestecate. S'au găsit însă autori cari interpretând împrejurările trecute pe o vreme când separațiunile rasiste în Europa erau mai marcate, au crezut că pot stabili anumite coincidențe și că pot găsi explicațiunea măririlor și decadențelor de cultură, din faptul suprapunerii și conviețuirii de rase diferite asociate dar neamestecate.

Cel mai celebru din ei, precursorul unei școli care astăzi a lansat o doctrină politică, a crezut că poate stabili următorul adevăr: că rasele nordului, rămase neatinse de orice amestec au fost întotdeauna acelea cari cucerind și dominând rasele mai de miază zi, au dat la iveală, prin puterea lor de dominație, împreună cu ușurința de supunere a meridionalilor, marile epoci de civilizație în istorie. Această teorie pretinde deasemenea că din momentul când cuceritorii nordici au renunțat la separatismul rasist și s'au

amestecat cu popoarele cucerite, castele inferioare supuse unindu-se prin căsătorii cu cele ce-și rezervaseră privilegiul conducerii, epocile de lumină și de cultură au apus, scufundându-se în întunericul mediocrității și al decadentei.

Gobineau, care inventase această interpretare, a murit fără a fi fost prea cunoscut, nici de contemporanii lui și mai puțin de compatrioții lui. Era considerat ca un poet mediocru și ca un istoric fantezist.

Ideia lui însă reluată de alții, ridicată la rangul unei credințe în misiunea supra omului de origine nordic, a devenit în Germania de astăzi temeiul unei școale politice cu tendințe revoluționare.

Ideia ariană cum o găsim la baza mișcării național-socialiste germane, se sprijină pe o mitologie care e considerată ca făcând parte din patrimoniul spiritual al rasei nordice și are drept țel pe de o parte, glorificarea eroismului și abnegații individuale în serviciul binelui colectiv, pe de altă parte glorificarea rasei germane ca purtătoare acestui ideal.

Pe baza postulatului rasist, constatăm că tradițiunile ariene, așa cum le găsim și la alte popoare, cari revendică o paternitate, de înrudire prin elemente de limbă indoeuropeană, sunt considerate ca fiind secundare, pe când tradiția ariană astfel cum e înțeleasă în Germania, prin asociații de mărturii, parte istorice, parte legendare, ne apare mai mult ca o ideologie pusă în serviciul unei propagande politice și a întreținerii unui sentiment de orgoliu național.

Considerându-se de aceeași rasă cu aerienii legendari, descendenții lor de astăzi, crescuți și întremați la agonisirea vieții în condițiuni anevoioase, având de luptat cu dificultăți de trai incontestabil mai mari decât popoarele trăite în țări mai bine înzestrate de natură, Germanii sunt mândrii a fi mai oțeliți pentru a suporta dificultățile traiului. Ei se zic și se cred astfel mai apti pentru munca intensivă, pentru organizarea muncii și pentru organizarea colectivă în cuprinsul ideii de Stat.

Mitologia ariană, susținută de un orgoliu rasist, complexată de o interpretare istorică pretinzând că toate mișcările culturale au fost rezultatul unei cuceriri a rasei nordice asupra sudului, sprijinită pe dovezi care arată că triburile ariene își aveau așezămintele lor pe țărmurile mării baltice, e considerată astfel ca ideologia cea mai nimerită pentru a susține destinele culturii germane, care nu și-ar fi îndeplinit încă misiunea ei istorică.

Această credință, întemeiată pe încrederea în sine și pe convingerea în aptitudinile de organizare ale popoarelor

nordice, ca superioare celorlalte rase din lume, cere de la fiecare cetățean eroismul împins până la negarea completă a personalității și în fiecare moment și pentru totdeauna, sacrificiul individului la cauza colectivă.

E incontestabil că asemenea credință, devenită o adevărată religie națională, care face din fiecare adept al ei un apostol al cauzei publice, nu este lipsită de măreție. Susținerea ei ideologică și interpretarea istorică pe care se bazează nu pot însă pretinde a convinge pe cei cari nu sunt tot pe atât de interesați la susținerea unei propagande părtinitoare.

Invățații din Germania, conformându-se principiului național rasist, pretind că istoria legendară a triburilor ariene s'ar fi desfășurat într-o regiune cuprinsă între țările scandinave și Prusia adică litoralul mării baltice stăpânit de Germania de astăzi. În aceste regiuni și altele mai nordice, găsim într'adevăr inscripțiunile runice cele mai vechi, dând la iveală elemente de limbă pe cari le regăsim în limbile indoeuropene. În ciuda acestor pretențiuni observăm însă că inscripțiunile nu se compară cu vechimea altor limbi de aceeași origină cu mult anterioare.

După explicațiunile germane totuși țara de obârșie a popoarelor ariene nu ar fi vr'un teritoriu între Europa și Asia, de unde acele triburi ar fi descălecat, unele îndreptându-se spre apus și altele spre răsărit, ci însăși țările locuite astăzi de națiunea germană. Luând ca mărturie tradițiunile legendare, rasiștii pretind că emigrațiunea ariană ar fi pornit de pe țărmurile baltice pe de o parte în spre sudvest, pe de altă parte în spre sud, cucerind Italia și Grecia. În direcția orientală, această emigrațiune trecând peste Ural, ar fi năvălit în ținuturile Persiei de astăzi, și fără să fi fost oprită nici de obstacolul munților Himalaia, a înaintat până 'n Indii. Se zice că această cucerire a rasei nordului asupra raselor mai de sud, ar fi pus bazele culturii greco-romane cât și a culturii vechi a Indiilor.

În ceea ce privește istoria legendară, mărturiile cari ne vorbesc de epopeia ariană, premergătoare documentelor istorice, sunt tradițiile persane cuprinse în Zend Avesta și cântările în limba sanscrită. Aceste cântări și tradițiuni, transmise de la o generație la alta din vremuri greu de reperat în trecut, ne vorbesc într'adevăr despre migrațiunile unor popoare cari străbătând mari spații geografice, au întreprins cuceriri în ținuturi stăpânite de rase de culoare închisă. De aci se naște opoziția stabilită de autorii germani național-socialiști, între rasa nordică germanică cuceritoare, identificată cu cea ariană și rasele de sud cucerite,

considerate ca inferioare, denumite laolaltă fără deosebire națională, de rasele Asiei Minore, a Europei de sud și orientale, adică cu un cuvânt, rasele meridionale.

Legendeles sanscrite vorbind de un erou care cucerește Persia și Indiile, tânărul Yima sau Rama, descris după textele vechi cu părul blond și ochii albaștri, acesta a fost identificat cu reprezentantul unei rase ce vine incontestabil din ținuturile de miază-noapte. Epizodul revoltei lui față de bătrâni și pornirea lui cu o ceată de tineri din ținuturile păduroase în spre miază-zi, este conformă cu datina multor migrațiuni cari au avut loc dela nord la sud, sudul oferind mai cu seamă pe acele vremuri, posibilități de viață incomparabil mai mari decât nordul. Diferențierile climaterice, fie zis, nu mai pot astăzi crea în aceeași măsură discriminări economice, știind că tehnica tinde a nivela condițiunile de existență, în ciuda particularităților geografice.

Epopeia cuceririi ariene păstrată în limba sanscrită, are un farmec poetic deosebit, chiar dacă concluziunile rasiste aplicate istoriei contemporane par nereale. Spre curiozitate voi reda un fragment mitologic revendicat de rasiști.

Urmărind pe Yima sau Rama în expedițiunea lui în spre sud, vedem cum trecând probabil prin țara Scitilor ajunge în regiune Caucazului unde întâmpină primele rezistențe din partea popoarelor de culoare închisă. A fost nevoie să asedieze cetăți ciclopeene și după lupte îndârjite, încununată cu victorii, a putut intra în ținuturile Persiei de astăzi. Aci, spun cântările, cuceritorul a pus bazele unui Stat care se întindea până la poalele munților Himalaia, dându-i o legislație înțeleaptă întrucât ținea seama de necesitățile de solidaritate între învingători și învinși. Vorbind de această operă legislativă unul din poeți se exprimă astfel: Rama cel cu ochii ca lotusul albastru era stăpânul lumii. El a știut să lege pe toți supușii lui cu lanțurile iubirii. Povestind cuceririle Indiilor, Zend Avesta cântă și ea epopeia acestei cuceriri zicând: „Yima fusese primul om cu care a vorbit Ahura Mazda și acesta arătându-i țara pe care trebuia s'o cucerească i-a spus următoarele: veghiază asupra acestui pământ care e al meu, fă-l să dea roade și i-a dăruit o sabie de aur ca să-i aducă biruința. Yima ascultându-l se îndreptă spre miază-zi, pe drumul către soare, pășind pe acel pământ care de atunci înainte era să fie mai productiv“.

Acest epizod ne păstrează tradițiunea cuceririi rasei albe asupra raselor de culoare închisă din care s'a născut cultura Indiilor, dând la iveală un așezământ social cu o suprapunere de rase diferite, cari, trebuie remarcat, nu au

fost tocmai legate cum zice poetul, cu lanțul iubirei, ci strict separate între ele prin rigiditatea castelor.

Aceiași autori, punând în evidență necesitatea separațiunilor rasiste pentru favorizarea unor elaborațiuni sociale purtătoare de civilizații mai înalte, servindu-se de religia Persiei vechi, religia lui Zaratustra, interpretează simbolul luptei între Ormuz și Ahriman, între geniul luminii și al întunericului, între principiul binelui și al răului, ca reflectând opoziția între spiritualitatea rasei nordice cu materialismul raselor mai amestecate de la sud, și aduc astfel un argument în plus în favoarea tezei lor.

Am redat acest crâmpeli din tradițiile sanscrite și iraniene, pentru a ilustra temeiurile mitologice ale credinței ariene de astăzi. La această mitologie vine de se adaugă o serie întreagă de fapte și de interpretări istorice mai recente, menite să pue în evidență și mai bine misiunea rasei nordice în repetatele renașteri culturale ale popoarelor din sud. Cu ajutorul tradițiunei iraniene și sanscrite cât și cu contribuția poezilor și câtorva istorici din secolul trecut, s'a elaborat astfel teoria istorică specială cunoscută sub numele de rasistă, care are pentru Germania național socialistă de azi, valoarea unui adevăr irefutabil.

Noua credință, întocmai ca orice religie, își are părinții ei spirituali, unii ocupându-se cu interpretarea istorică, alții stabilindu-i fundamentul etic, iar în fine alții înzeestrând-o cu nimbul poeziei.

Între autorii cari ne dau interpretarea istorică propriu zisă, pe lângă un francez contele Gobineau și un german de origină englez, Hudson Steward Chamberlain, amândoi mai populari în Germania ca în țara lor de origine, mai sunt citați Herder, Treischke, Ranke, Burckart și alții, cari vorbesc cu toții de misiunea civilizatorie a rasei germanice în decursul timpului.

Călcând pe urmele lor, amplificându-le teza, autorul național socialist Rosenberg, ajunge la generalizarea acestor interpretări în favoarea superiorității germanice de acum și din trecut, în toate domeniile cunoștinții și activității omenești. Fundamentul etic al concepțiunei rasiste îl mai găsim expus în scrierile Cancelarului Hitler cât și la cei ce se inspiră de aceste scrieri. Toți aceștia mai reclamă paternitatea câtorva scolastici germani din Evul mediu precum preotul Eckhard, Peter Waldes și alții de cari se servesc pentru a-și desăvârși arborele genealogic al ascendenților lor spirituali. Ideologia protestantă a lui Luther are de asemenea o strânsă înrudire cu ideile de separatism religios și de segregatiune națională astfel cum se manifestă actual-

mente în Germania, putând chiar spune că cea din urmă derivă din mișcarea marelui reformator, ca o consecință firească a unor opozițiuni vechi și noi.

În fine nimbul de poezie cu care este înfrumusețată această credință i-a fost creat de Wagner și de Nietzsche.

Autorul cel mai temeinic al slăvirii rasei germanice și care a dat acestei slăviri o justificare istorică mai abundentă este incontestabil Chamberlain. Cartea lui „Temeliile secolului al 19-lea”, aproape necunoscută în țările negermanice, reprezintă în cuprinsul Germaniei un adevăr nediscutat.

Atât el cât și continuatorul lui de astăzi A. Rosenberg, afirmă că din timpurile cele mai vechi de când putem urmări istoria popoarelor, civilizația a fost întotdeauna faptul unei cuceriri venită din spre nord, deoarece popoarele din spre sud, degenerând la intervale istorice repetate, au nevoie spre regenerare și reorganizare, de contribuția de energie organizatorie a rasei nordice.

Exemplele servind la ilustrarea acestei teorii, ar fi pe lângă cuceririle legendare în Persia și Indii, acea a triburilor grecești, considerate ca rasă nordică, asupra vechilor populațiuni pelasge din arhipelag, apoi cucerirea triburilor latine, considerate tot ca rasă nordică asupra populațiunei etrusce din Italia și în fine năvălirile germane cari au pus capăt Imperiului roman.

Interpretatorii atribue acestor fapte istorice următoarele consecințe: Fiecare dată când acest fenomen s'a produs, adică atunci când un val de invaziune din spre nord s'a revărsat asupra sudului, după un răstimp de așezare și de organizare, omenirea a cunoscut marele epoci de civilizații cari ritmează istoria rasei albe. După explicațiunile autorilor germani aceste epoci au fost, epoca clasică grecească ca rezultat al imigrațiunilor nordice, iar mai târziu epoca de mărire a Imperiului roman, drept consecință a supraviețuirii disciplinei latine considerată și ea de origine nordică. În fine pentru a veni la ultima revărsare a rasei nordului asupra sudului, acea a triburilor germane asupra imperiului lumii antice, această ultimă cucerire urmează să fi fost cauza renașterii culturale și artistice a Europei de la secolul al 14-lea până la 16-lea.

Consecvenți cu explicațiunea dată faptelor istorice, autorii citați ne mai arată că: în momentul când civilizația Europei a ajuns la un nou declin, e nevoie să se supue din nou unei invaziuni nordice, pretinsă a fi singură în măsură să dea un spor cultural și etic, în acord cu afirmațiunea d-lui Rosenberg din cartea sa „Mitul secolului al

XX-lea“ care spune: „Europa, cu toate formele ei de cultură, a putut fi numai rezultatul manifestării unei puteri de creațiune de caracter germanic“.

Intr'adevăr dacă admitem că civilizația greacă a fost rezultatul unei cuceriri ariene asupra raselor inferioare din Peloponez, dacă admitem că civilizația romană a fost opera unui trib nordic care a supus sudul și că toată cultura renașterii a fost fructul siluirilor germane, atunci înțelegem mândria unui popor care prin scrisul lui Rosenberg, vorbind de colonizarea a 200.000 germani aduși în câmpiile lombarde, afirmă că: «Numai pe urma cuceririi germanice Italia brăzdată din nou de plugul mănât de pumnul omului nordic a ajuns ca altă dată o țară bogată și neatârnată»; iar mai departe «Renașterea a devenit astfel o nouă întrupare expansivă a sângelui și geniului nordic, de astă dată germanic».

Ultima deducțiune a acestei teorii nu poate fi alta decât cea enunțată de autorii național-socialiști: Istoria punându-ne în fața unei situațiuni similare în momentul când popoarele sudice sunt prada unui proces de descompunere democratic, va fi nevoie de o nouă hegemonie a rasei nordului, care e singură în stare să impună un sistem de organizare socială coerentă.

Schema istorică redată aci în esența ei este tratată cu multe amănunte de acești susținători ai tendințelor de expansiune germanică.

Astfel Chamberlain, caută să dovedească că toate marile personalități ale renașterii italiene dovedesc o hereditate germanică; până și pe marii literați și fondatori ai limbii italiene îi consideră ca având sânge german fiind născuți în provinciile colonizate de Langobarzi. Aceeași ereditate e atribuită lui Leonardo da Vinci, lui Michel Angelo, cât și a tuturor marilor arhitecți, constructori de domuri și castele la Florența, Pisa, etc. Burckhard merge atât de departe încât pretinde că geniul construcțiunii arhitectonice în timpul evului mediu și renașterii a fost un monopol al oamenilor de la nord. El nu se lasă influențat de considerațiunea că atât stilul roman cât și cel gotic au fost născute pe teritoriul francez, iar cel al renașterii și-a văzut cea mai mare înflorire în țări cât mai puțin germanice și numai din momentul când dominațiunea militară a foștilor cuceritori era pe cale să dispară. Intr'adevăr relevând aceste cazuri nu putem să nu observăm că toate operele citate, nu s'au născut pe teritoriul pur german ci tocmai acolo unde contribuția germanică nu era decât parțială grefându-se pe fondul unor vechi culturi negermanice. Așa

dar s'ar părea temerar, dacă nu arbitrar, de a afirma că jumătatea nordică a fost cea hotărâtoare în elaborarea acestor creațiuni. Tot atât de bine am putea susține contrariul. Ba chiar contrariul este mai ușor de susținut, având în vedere că tradiția culturii nu s'a putut menține prin venirea neofiților ci prin permanența și supraviețuirea foștilor ei purtători. E inutil să amintim că atunci când este vorba de o încrucișare de rase, în cazul unei procreațiuni reușite, e greu de a spune care este partea ce se poate atribui unuia din procreatori și care ar putea fi lăsată în sarcina celeilalte.

Mai menționez un element filozofic relevant de teoreticienii rasismului germanic în susținerea tezei lor despre creațiune și civilizație și anume: credințele omului dela nord, pretind ei, se bazează pe observațiunea strict științifică, pe realitatea etică și estetică cât și pe realitatea socială, pe când credințele omului dela sud se bazează pe prejudecăți, superstiții și puterea magică a forțelor oculte.

Pentru susținerea acestei teze, sunt puse în paralelă pretenziunile religii făurite de oamenii nordului, cari idealizează forțele naturii și au ca obârșie mitul solar, pe când religiile imaginate de rasele sudului au pus în centrul creațiunii, individualitatea nestăpânită a omului cu toate excesele și cu toate decăderile lui.

Mitologia creațiunii, ne spune autorul mitului secolului al XX-lea, atât în conștiința germană cât și în aceea a Indiilor sau a Greciei antice, ne arată o voință care organizează haosul, pe când mitologia creațiunii după Biblie, pe care Rosenberg o numește siriacă, și judeo-creștină ne învață că Jahve cel demoniac a creat lumea din nimic, ca și cum creațiunea din nimic ar putea fi imaginabilă. Mergând mai departe el ne spune că: „Religiile Asiei minore nu sunt decât manifestările unor spirite superstițioase cari cred în minuni“.

Am avea deci în țările nordice o religie a intelectului, cultul rațiunei, iar în sud, zice autorul, numai obiceiuri rituale cari, după spusele lui, degenerază în glorificarea nestăpânirii simțurilor.

Este incontestabil adevărat că rasele nordului sunt mai aplecate a judeca lucrurile și situațiunile făcând apel la facultățile raționale. Asemenea atitudine este explicabilă prin faptul că aceste rase, cari au luptat cu greutate mai mari pentru agonisirea vieții, n'au putut rezolva problemele economice de întreținere, decât făcând apel la intelect pentru a-și perfecționa pe cât posibil mijloacele tehnice de producție și de apărare a producției. Aceasta este desigur o

pornire izvorâtă de nevoia dominării unei clime puțin ospitaliere și unui pământ sărăcăcios. Totuși nu mi se pare lucru bine dovedit că înțelegea tehnică ar fi și cea mai nimerită pentru cercetarea creațiunilor istorice și pentru înțelegerea rolului forțelor spirituale. Într'adevăr ori cât de mândră ar fi încrederea în rațiunea pură, s'ar putea prea bine ca această încredere extinsă la domeniul istoriei și filosofiei, să nu fie decât o slăbiciune de gândire a omului prea muncit de nevoile zilei, pentru a putea sesiza adevărurile superioare, iar nici decum o putere de pătrundere mai adâncă a unor realități sociale etice sau estefice.

Rasele trăite în sud, socot în rândul acestora și pe acele cari se aclimatizează în sud, cu traiul mai lesnicios, au avut mai mult răgaz pentru a desvolta personalitatea și gândirea omului în direcțiile cele mai variate. Ideologiile și religiile se vor resimți desigur de atitudinea individului în fața vieții. Aceasta însă nu ar dovedi că avem aci a face cu elemente rasiale, ci numai cu elemente de gândire aglutinate în jurul unui centru de acțiune nordic, iar de altă parte de elemente adunate în sfera de preocupări a omului de sud. Trebuie remarcat că până acum, în ciuda tuturor afirmărilor raționaliste a omului de nord, istoria ne dovedește incontestabil o putere de înțelegere religioasă superioară a omului de sud.

Trecând în revistă diferitele elemente din cari se compune teoria și tot odată credința rasismului nordic, căutând la rândul nostru o interpretare istorică a manifestărilor ideologice arătate, suntem forțați să recunoaștem că la spatele acestor construcțiuni se ascunde o necesitate a firei, o sugestie socială care are de scop anumite realizări și reforme.

Vorbindu-se de rase și de origină ariană și construindu-se explicațiunile istorice cunoscute se urmărește creierea unei atmosfere în serviciul unui scop care ne va atrage atenția.

Poporul german învins în război, strivit sub povara sarcinilor bănești, lipsit de o mulțime de teritorii și de resursele economice ce îi procurau comerțul exterior, se vede dintr'odată redus, dela o situație trecută de mare expansiune și de întâietate pe piețele lumii, la resursele lui insuficiente în limitele teritoriale de astăzi.

În fața acestei situațiuni de care poporul german nu și-a dat seama decât treptat în cursul anilor de după război, el s'a văzut nevoit a se reculege pentru a salva un patrimoniu de cultură proprie, care incontestabil are un trecut glorios și mari posibilități de viitor, având în vedere puterile de viață ale rasei germanice.

Această reculegere a avut ca rezultat ideologic, făurirea

unei teorii reușind să galvanizeze puterile poporului german, permițându-i să îndure privațiuni mai mari de cât le-ar fi putut îndura orice altă națiune și cari incontestabil ar fi mai greu de suportat fără asemenea credințe.

Teoria ariană cât și acea a romatismului nordic, devine astfel un instrument de gândire și de credință menit a cere de la individ supunere și sacrificii în vederea suportării unei perioade grele de reconstrucție, care are drept țel refacerea puterilor germane distruse nu numai de război dar și prin grelele condițiuni de pace.

După cum un organism, după o lungă boală, în momentul convalescenței, își premeneste o parte din structura lui celulară, tot astfel orice organism social care se sprijină pe o structură ideologică, trebuie să și-o reînnoiască atunci când a fost zdruncinată din temelie.

Din ruinile morale lăsate pe urma marei decepțiuni ce a fost războiul și întreținerea speranțelor mincinoase cu care poporul a fost ademenit ani de-a rândul, când milioane de oameni lănceziau de foame, Germania de după război, și-a adunat toate crâmpurile de gândire socială făurindu-și un crez, grație căruia spera din nou să-și recâștige întâietatea pierdută. Pentru German, întâietate înseamnă rațiunea de a trăi, fără să mai vorbesc de pasiunea germanului de a comanda, după cum ne-o spune însăși Rosenberg. Când ești stăpânit de asemenea pasiune se pare că nu te poți asemna ușor să fi lipsit de plăcerile pe care ea ți le poate da. Înțelepciunea lui Zaratustra, legiuitorul arian care propovăduiește voința de putere, înfrumusețată de poezia lui Nietzsche, devine astfel dorința nestăpânită a unui întreg popor.

Iată cum în jurul ideii ariene, purtată de poruncile legiuitorului legendar, asociată cu supraviețuirea tradiției de multe ori seculară a unor visuri de hegemonie, Germania și-a dat o credință nouă pentru a-și recâștiga unitatea combativă.

După cum spune părintele național-socialismului Möller van der Bruck : „Poporul german conștient de puterile lui vrea să se adape din nou la sursele lui de cel mai curat curaj, abnegație și putere combativă și constructivă. De aceea, cercetându-și lunga lui istorie ajunge la concluzia că trebuie să se limiteze în el însăși, să se reculeagă cu intenția că atunci când îi va sosi ceasul, să-și desfășoare din nou puterile, cu mai multă vigoare, în sensul unei tradiții glorioase începută sub Teodoric cel Mare, Carol cel Mare, Hohenstaufenii, Habsburgii, Carol al V-lea și Wilhelm al II-lea“, iar mai departe, prevăzând victoria Statului na-

țional socialist spune: „Imperiul al treilea va fi un Imperiu al coordinațiilor, care trebuie să ne reușească prin mijlocirea zdruncinărilor europene... Vrem să facem din revoluție un sistem cu care să putem rezolvi problemele noastre politice, cari n'au putut fi rezolvite prin război, vrem ca prin revoluție și prin reacțiunea ei politică, să obținem deslegarea problemelor pe cari războiul nu le-a deslegat, astfel ca marile evenimente politice fără rezultat să obție un rezultat prin politică“.

* * *

Trecând la realizările practice așa cum le preconizează politica îndemnată de ideile național-socialiste, căutând a înțelege cari pot fi rezultatele politice obținute prin aceste porniri revoluționare, trebuie să ne referim la însăși explicațiunile date de conducătorul acestei mișcări ideologice, cancelarul Reichului Adolf Hitler.

Considerată sub aspectele ei de actualitate politică, ideia rasistă a fost explicată de Cancelar cu ocaziunea unei întruniri populare grandioase la Nürnberg, la 4 Septembrie 1933. Pasagiul cel mai interesant este următorul: „Diferențele între rasele diferite, spune Hitler, pot fi în parte exterioare, dar în acelaș timp, pot fi și diferențe enorme înăuntrul indivizilor. Diferența ce poate fi între așa numitul om primitiv și omul de rasă superioară este mai mare decât între omul cel mai primitiv și maimuța cea mai superioară“. Iar referindu-se la consecințele cari decurg din asemenea diferențieri, ne spune următoarele: „Dacă n'ar exista astăzi pe lume rase superioare, cari dau lumii aspectul ei de cultură, atunci nici nu am putea vorbi de cultură omenească“. Și mai departe: „Egalitatea politică între indivizi este cea mai mare piedică pentru formarea unei colectivități productive, fiindcă dacă orice cultură superioară se manifestă prin opere cari sunt rezultatul colaborării omenești, atunci e nevoie ca o mulțime de indivizi să renunțe la o parte din libertatea lor individuală pentru a se supune unei singure voințe. Cu toate acestea ori cât inteligența omului ar povăui pe indivizii unei comunități compusă din elemente egale, de a se supune numai unuia, aceștia n'ar putea lua asemenea hotărâre. Din momentul însă ce oameni de valoare deosebită sunt forțați să colaboreze, prin puterea unora, se creiază un legământ adaptat scopului urmărit și atunci noțiunea de a porunci și de a asculta obține o cu totul altă semnificație“.

„Rasa superioară, adică superioară prin capacitățile ei de organizare, supune rasele inferioare și stabilește cu a-

cestea un legământ, care deci nu leagă rase egale. Printre aceasta se stabilește o situație de subdependență a unui mare număr de oameni la dispoziția voinței de multe ori a câtorva puțini la număr, subdependență justificată pur și simplu prin dreptul celui mai tare, un drept, care văzut în prisma lucrurilor naturale este singurul posibil fiindcă este singurul rațional“.

„Tot pe atât de puțin calul sălbatec, primește de bună voie supunerea voinței omului, tot atât de greu primește un popor dominațiunea altuia. Totuși în cursul unei lungi evoluțiuni s'a dovedit că asemenea silă a devenit o binefacere pentru toată lumea. Astfel s'au constituit acele comunități, cari prin asociere de diferite rase, au dat la iveală specificul posibilităților lor de organizare. În momentul când oamenii recunosc utilitatea rezultatelor minunate ale unei asemenea asocieri, cari le decuplează forțele, recunosc nu numai rațiunea dar chiar necesitatea acestei orânduiri. Și astfel nu a existat nicăeri cultură ariană importantă, acolo unde arienii au trăit singuri între ei, ci pretutindeni acolo unde au trăit împreună cu alte rase, formând o comunitate vie, nu în sensul unui amestec de sânge ci în sensul unei asocieri organice“.

Cluj / Central University Library Cluj

Din această expunere care rezumă teoria rasismului, astfel cum este înțeleasă în cadrul statului, sau în desfășurarea istorică a biruștelor raselor tari asupra celor mai slabe, se desprinde următorul principiu: În cuprinsul unei comunități, de preferință de rase diferite, trebuie făcută o separațiune între indivizii de rasă superioară, acei cari sunt mai apti prin capacitățile lor de organizare și rasa inferioară, sortită să fie supusă voinței celeilalte spre binele tuturor. Aplicată pe terenul internațional acest principiu arată că popoarele nordice, zise cu capacitate de organizare mai mare sunt chemate a cârmui popoarele de rasă cu capacități de organizare mai slabe.

Rasismul, stabilind gradațiuni în valoarea etică și politică cât și de abilitate economică a raselor una față de alta, este un principiu, cum o relevă autorii rasismului însuși, sau extrem de vechi dacă ne gândim la culturile perimate ale așezămintelor sociale bazate pe separațiunea castelor, sau din cale afară de nou. Zic din calea afară de nou, deoarece legătura lui cu antecedentele istorice sub a căror înrâuriri mai trăim și astăzi nu ne pare bine stabilit. Numai procedând la ștergerea din cuprinsul istoriei a întregului epizod vechiu de mai bine de 10 secole, de când a fost dărâmată organizația feudală a separațiunilor de castă, care ne duce la constituirea naționalităților de astăzi, pen-

tru a innoda firul desfășurărilor la acea epocă extrem de depărtată considerată ca ideală, — trecând deci cu vederea istoria atâtor secole și atâtor generații cari au lucrat la înfăptuirea unor așezăminte strâns legate de ființa civilizațiunii noastre, — numai astfel se pot împăca unii cu credința într'un principiu, care vine în contradicție cu această desfășurare istorică.

În starea actuală a amestecului de rase din Europa, pe teritoriul căruia în spre nord domină oamenii cu părul blond pe cari teoria rasistă îi arată ca adevărați arieni, spre deosebire de cei dominanți în țările mai meridionale, este foarte greu de trasat o linie de demarcație. În interiorul oricărui Stat European este de asemenea foarte anevoios a decide de inferioritatea și superioritatea indivizilor după culoarea părului sau a ochilor. Astfel teoria superpoziției de rase prin puterile de organizare diferite, în cuprinsul amestecului european, se pare că nu ne-ar putea folosi pentru a trage concluzii. În ciuda credințelor rasiste, popoarele Europei deosebindu-se mai puțin după rase ca după ambianțe naționale, create în mediul spiritual închis în care au trăit fiecare din ele, rasele originare contribuie cel mult prin amestecurile lor, să elaboreze și să influențeze caracterul specific al acestui mediu.

În vremea de astăzi a civilizației europene, unde schimburile și contactele au fost atât de repetate în cursul unei lungi istorii, — parte schimburi de idei și schimburi comerciale, parte ciocniri și ocupațiuni războinice repetate, — cred că numai poate fi vorba de a stabili separațiuni de rase, cum s'au putut ivi în timpuri preistorice, atunci când lipsa de contact din cauza obstacolelor teritoriale juca un rol cu mult mai important.

A imagina în Europa de astăzi o situație asemănătoare cu aceea de pe vremea erei primitive a ginților nordice, cari trăiau în pădurile de pe țărmurile baltice, separate complet de popoarele trăind pe țărmuri mediterane, înseamnă a neglija o evoluție de sute de generații, care a contribuit la apropierea treptată a omului de nord și cel de sud. După asemenea prefacere istorică cred că nu se mai poate vorbi nici de rasă pură nordică nici de rasă curată mediteraneană, singurul adevăr rasist fiind cel al recunoașterii particularităților naționale, cari nu sunt însă legate de particularități fizice.

De sigur că se poate lua în considerație o separațiune rasială atunci când vedem că două rase din timpuri imemorabile n'au ajuns să vină în contact istoric, material și spiritual una cu alta. Asemenea separațiune, cu toate con-

secințele ei culturale, ar putea exista în mod teoretic între omul nordului și negrul din regiunea Africei Centrale, sau între acestea și Chinezul din regiunea singuratică a Asiei de mijloc, dar nu ar confirma concluziile rasiste decât dacă acești izolați, nu ar fi avut ideea de a veni să învețe secretele civilizației tehnice în vre-o universitate europeană. Exemplul Japoniei în privința aceasta e suficient pentru a pune la îndoială toate construcțiile factice asupra teoriei inegalității raselor.

Lipsa de adaptațiune la realitățile concrete a fost și motivul pentru care, spre justificarea teoriei rasiste, conducătorii Germaniei de astăzi caută să refacă pe cale autoritară o rasă nordică curată. Recomandațiile pentru contractarea de căsătorii cât și toată propaganda, tinde de asemenea a contribui la asigurarea reproducerii tipului germanic legendar, identificat cu tipul aric original.

Acest rasism însă pornit înspre glorificarea omului nordic, lasă deschisă o altă chestiune, independentă de limita până unde se poate da extensiune noțiunii nordice și anume: în ce măsură omul nordic poate fi mai apt ca facultăți de organizare decât cel meridional, întrucât omul nordic poate da la iveală calități de ordin morale proprii pentru a-i încredința lui mai repede decât altuia greaua sarcină de conducător politic, și în fine întrucât spiritul omului nordic poate fi considerat ca făuritor al unor discipline de viață mai valoroase care să servească ca reguli de viață pentru națiuni mai dela sud.

Incontestabil că mediul german cu capacitățile lui, privit ca creațiunea nu a unei rase deosebite, însă ca fiind creațiunea unei ambianțe naționale proprii, a dat la iveală opere de cultură și de civilizație importante. Nu se poate spune însă că până în ziua de astăzi acest mediu ar fi dat la iveală modalități de conducere politică fericită. Nu vom merge până într'acolo încât, influențați de metodele de generalizare, să pretindem că rasa germanică e lipsită de talent politic. Vom fi tentați a crede mai repede că nu rasa a fost aceia care a dat la iveală creațiunile proprii mediului german, ci mai de grabă împrejurările istorice influențate de ambianța națională. În formarea acestei ambianțe rasa își are rolul ei, având în vedere că omul este în primul rând rezultatul eredității, dar pe lângă ea mai avem și contribuțiunile materiale, sociale și politice cari fac și au făcut din fiecare popor ceea ce-l vedem că este.

Dacă privim peste secole, judecând desfășurarea istorică nu după înlănțuirile transmisiunilor de cultură, neglijând deci contribuția produsului colectiv, luând de bunăoară în

considerație numai filosofia biologică a evoluției, astfel cum o stabilește legea selecției, atunci desigur adevărul proclamat prin rasism este evident.

Trebue însă observat, că el contează la fel în cuprinsul oricărui mediu național. E lucru cert că idealul rasist, poate și trebue să fie cultivat în interiorul oricărui mediu național. Dar acest ideal e acel al creării unei făpturi omenești, armonioasă din toate punctele de vedere, atât fizice cât și morale, un fel etic și estetic, care a făcut încontinuu obiectul unei selecțiuni în cuprinsul fiecărei națiuni, și cu atât mai mult la popoarele de înaltă cultură.

Cultura greacă și romană cu încurajările ei sportive și educațiunea ei de igienă fizică au fost și ele susținătoarele acestui ideal. Nu putem spune același lucru de cultura evului mediu, cu caracter germanic. Astăzi idealul rasist trebue remarcat, este un ideal ce nu face parte din cercul de cultură al popoarelor nordice, ci din cercul de cultură al tuturor popoarelor cari au îmbrățișat idealurile etice și estetice ale civilizațiunii noastre.

Idealul rasist nu este deci un ideal nici germanic, cum nu poate fi nici unul turanic sau oriental, ci este unul într'adevăr universal, pretutindeni unde găsești astăzi făptură omenească, care să vizeze spre perfecțiuni mai înalte.

Întâlnirile sportive internaționale, atât de răspândite astăzi în toate țările din lume, ne arată în deajuns, după rezultatul însăși al triumfătorilor în lupte singulare, că nimeni nu se poate pronunța asupra unei superiorități netegăduite, a reprezentanților unui grup național asupra altuia.

Idealul rasist nu poate fi idealul unui singur popor ci al oricărui popor, iar chestiunile de superioritate sau inferioritate făcând obiectul unei selecțiuni între popoare n'au absolut nici o legătură cu adevărata selecțiune de rasă, care se poate produce în interiorul oricărui mediu național. Nu avem aci a face cu un ideal germanic ci cu un ideal național ori unde găsim o naționalitate puternică.

Dacă un popor pretinde a avea o superioritate încontestată asupra altuia ca înjgăbare organică, aceasta am văzut-o prea bine, nu este faptul unei superiorități de rasă, ci a unei superiorități de potențial de organizare în funcțiune de împrejurări istorice.

Mi se pare deci că idealul rasist, transformat în dogmă și îmbrățișat de un popor, care vrea să-l pue în serviciul unei cauze politice imperialiste, riscă mai întâi să se lovească de însăși erorile de gândire ale unei asemenea dogme și apoi mai riscă să se lovească în mod inevitabil de rezistențe externe, deoarece premisele superiorității unui

popor asupra altuia luat în întregul lui, nu pot fi hotărâte pe cale academică, neexistând decât un criteriu istoric pentru a judeca destinele fiecăruia.

Nu mai vorbesc că o asemenea dogmă ivită în mijlocul unei lumi, care și-a elaborat ființa morală și spirituală din moștenirea unei lungi tradițiuni, nu poate să nu se lovească de forța unor desfășurări seculare, care oferă o rezistență tot atât de mare, ca aceea a unui fluviu al cărui curs nu poate fi întors din cale spre obârșie.

Omenirea la fiecare moment în istorie are o structură intelectuală și spirituală, care este rezultanta unei opere de gândire, ce se urcă fără întrerupere până la originile cele mai îndepărtate ale vieții ei istorice. În secolul trecut, naționalismele și-au afirmat valoarea lor ca rezultat al moștenirii acestor secole de prefacere și de elaborare. Rasismul nordic dimpotrivă este o invenție prea recentă pentru a se putea încadra în această operă de faptă și de gândire a sute de generații.

Problemele zilei de azi sunt prea complexe pentru a putea fi rezolvate printr'o formulă simplistă, acea de a propune ca rasele inferioare să fie conduse de rase pretinse superioare, atunci când nu găsim nici un criteriu obiectiv pentru a judeca superioritatea sau inferioritatea de rasă, toate încercările în acest domeniu, ca măsurătoare de cranii sau analize de sânge, nedând decât acel rezultat, de a ne convinge și mai mult, că toate pretinsele particularități rasiste sunt de fapt reprezentate în toate mediile naționale independent de culoare sau de statură.

Rasismul deci, în lipsa oricărui temei științific sau istoric, astfel cum rezultă din atmosfera spirituală creiată în jurul ideii germanice, este o mistică, după cum o numește foarte bine unul din părinții mișcării, menită ca prin propaganda anumitor idei, să dărâme acele bariere pe cari soarta războiului le-a pus în calea expansiunii germane, pentru a obține pe cale politică ceea ce nu s'a putut obține pe calea armelor.

Identic cu germanismul lui Treitschke și cu adorațiunea mistică a supra-omului cântat de Nietzsche, lipsit de înțelegere istorică și politică, rasismul arian face parte din cercul unor ideologii, cari prin semnificația lor sunt menite a nu putea depăși cadrul național german.

Această mistică, după cum ne învață Rosenberg, pomenind de scriitorul medieval Eckhardt, se bizue pe neglijarea lumii ca reprezentare, cerând ca omul să devie conștient numai de valoarea eului său, fiind convins că „cea mai mică comoară din sufletul meu e mai prețioasă decât co-

morile cerului și ale pământului*. Asemenea învățături asociate cu destăinuirile lui Moeller van der Bruck ne relevă un program politic, care nu poate fi considerat ca lipsit nici de sinceritate, nici de modestie.

Credința cea nouă, după cum vedem, nu cunoaște decât o singură poruncă din care derivă toate celelalte:

Interesul colectiv germanic înaintea oricărei interes individual și în numele acestui principiu rasismul pornește la luptă. Atât numai că interesul colectiv apare mai mult ca un privilegiu național în serviciul unui orgoliu nemăsurat.

Imboldul oricărei lupte este eroismul înălțat la rangul unui principiu etic absolut. Rămâne de văzut în serviciul cui se pune acel eroism și în ce măsură poate să fie de-sinteresat.

Nimeni nu contestă valoarea etică și socială a eroismului, lumea neputând nici pași la înfăptuiri noi, nici la ameliorări, ba nici la menținerea disciplinelor necesare decât făcând apel la abnegație și eroism. Poate însă o societate să se bazeze în permanență numai pe principiul eroismului, ca un lagăr militar în neconținută așteptare a luptei și poate asemenea atitudine contribui la creațiuni culturale mai înalte?

Ne găsim deci din nou pe un prag istoric care în mod conștient sau inconștient se repetă: La fel ca pe vremea când un împărat german, combătea pe protectorul spiritualității lumii occidentale — Henric al 5-lea pe Grigore cel Mare — eroismul se lovea de o dogmă de solidaritate creștină și culturală. Acest exemplu cât și altele nenumărate din trecut, ne învață că eroismul nu este fecund dacă nu este pus în serviciul unei cauze ce depășește cadrul unui egoism și unui orgoliu, fie ele colective.

Din cele expuse, vedem dar care este semnificația mitului arian de origină național germană, având meritul incontestabil, de a pune în lumină anume valori morale, fără de cari nici-o societate omenească nu poate trăi: Abnegația, sacrificiul pentru o cauză comună sau eroismul în serviciul unei idei. Înțelegându-l bine suntem pătrunși de necesitatea unei credințe care cere sacrificii și eroisme în veșnica silă în care se găsește omul, de a combate pentru o cauză sau pentru un adevăr. Aceasta însă nu trebuie să ne facă să uităm, că în faza actuală a istoriei, plămădită de un șir întreg de evenimente și de idei călăuzitoare, partea eroismului este ținută în cumpănă și de alte principii cari condamnă gloriile inutile, învățându-ne și respectarea altor valori create prin elaborarea trecutului.

Constatând că Germanii susțin o credință pe care o consideră purtătoarea idealului lor național propriu, ne vine în minte o vorbă a unui poet german din cei mai ascultați care ne spune : „Numai ceea ce este rodnic poate fi adevărat“. Cred că din înțelesul istoriei, mai putem găsi și alte ideologii, făuritoare de credințe, purtate de alte puteri spirituale decât cele rasiste, cari pot răspunde acestei învățături.

NATIONALISMUL

«Istoria ne arată că Naționalismul se sprijină pe un orgoliu de cultură».

BCU Cluj / Central University Library

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Teoria rasistă care ne dă o imagine istorică a succesiunilor de cultură pe cale de cataclisme și invaziuni repetate de la nord la sud, este în felul ei o interpretare materialistă a istoriei. Cei cari susțin primatul rasei ca purtător al evoluției spre progres, la fel cu cei cari susțin primatul economiei, interpretând istoria cu elemente parțiale deci incomplete, cad în aceeaș greșală.

Voi lua un exemplu, arătând în ce măsură o explicațiune istorică unilaterală poate fi greșită și anume în ce măsură afirmațiunea că rasa nordică ar fi aceia care prin cuceririle germanice în peninsula italică a dat la iveală în sec. XIV renașterea italiană, este lipsită de cunoștința desvoltărilor și a transmisiunilor de cultură. Intr'adevăr ca orice interpretare materialistă și cea rasistă nu ține seamă de înălțuirile istorice complete, cari fac puntea culturală între o epocă de civilizație și alta, între un mediu de cultură și altul, adică nu ține seama nici de desvoltările politice, nici de împrumuturi culturale, de schimburi comerciale sau de emulațiuni artistice.

Cultura nu s'a transmis și nu a progresat niciodată prin faptul unei mutațiuni bruște, ci prin efectul unui contact spiritual, mai rapid sau mai lent între vechii purtători de cultură și neofiții.

Exemplul renașterii din veacul al 14-lea și 15-lea, de care se mândresc teoreticienii rasismului nordic ne va da ocazia să restabilim adevărul istoric.

E de observat că pe vremea năvălitorilor barbare, cuceritorii germani, n'au putut pătrunde în orientul Europei în așa măsură cum au pătruns în occident și deci nu au reușit să domine și să distrugă vechile așezăminte ale culturii antice.

Sub zidurile cetății lui Constantin cel Mare, cultura orientului a putut ține piept secole, deărândul barbarilor veniți dinspre nord.

Având în vedere acest eveniment, al cărui consecințe sunt prea importante pentru a le trece cu vederea, mi se pare că istoria Imperiului Bizantin este una care merită a fi studiată cu mai mare atenție. Acest studiu ar fi de folos pentru a alunga unele erezii și pentru a ne lămuri mai bine asupra întregii evoluțiuni istorice pe întinsul european cât și asupra transmisiunilor culturale de la ultima licărire a faimei lumii antice, la prima licărire de cultură a lumii moderne.

Dealungul evului mediu și feudal, adică de la căderea Romei și până în preajma renașterii, în Europa occidentală domnia bunul plac al stăpânitorilor militari cât și blestemul certurilor între cuceritorii nesățioși. Au existat totuși, pe acea vreme, două centre politice cari reprezentau o excepție în mijlocul haosului. Una a fost organizarea bisericii de occident, care a reușit să restabilească în momentul de cea mai gravă dezordine, prestigiul spiritual al Romei asupra Europei apusene, alta a fost puterea de Stat a Imperiului Bizantin. Acesta, trebuie remarcat, a continuat în Orientul Europei, cu prestigiul dominațiunii lui teritoriale, tradiția helenă și latină, fiind o citadelă de refugiu, pentru tot ce antichitatea a lăsat ca producție spirituală, artistică, științifică, juridică și politică.

Dacă vrem să restabilim adevăratul înțeles al istoriei și importanța acestei supraviețuri politice, trebuie să recunoaștem că marea cultură a antichității, a putut fi în parte salvată de urgia cuceritorilor barbari, grație temeiniciei și puterei de rezistență a Imperiului de răsărit. Acesta a servit timp de secole drept călăuză și drept model pentru refacerea culturală și politică a Europei, după cum o constatăm din însuși mărturiile timpului, cari ne arată pe noii stăpânitori ai regatelor feudale din apus până la Carol cel Mare, — el fiind primul care-și sprijină așezământul politic numai pe asentimentul autorității papale — recunoscând în Împăratul din răsărit, cea mai înaltă autoritate politică pe acea vreme în Europa.

Studiind mai de aproape desfășurarea acestor evenimente trecute, înțelegem astfel rolul jucat de așezământul

bizantin în Europa. În răstimpul unor secole de restriște, a fost el centrul care prin iradiațiune, ne-a dat posibilitatea supraviețuirii culturale dela o lume veche la o lume mai nouă, culminând mai târziu în mișcarea renașterii de cultură și de artă.

Ca o fatalitate având valoarea unui simbol, în ziua când o nouă viață culturală biruia pe toate cărările și prin conștiințele naționale ale Europei apusene, Imperiul Bizantin care-și îndeplinise funcțiunea de păstrător al comorii trecutului, dispăre din istorie, devenind inutil.

Dând explicațiunile cunoscute asupra renașterii culturale în secolul al 14—15-lea, ceea ce presupune după denumirea ei însăși, o eclipsă pentru intervalul anterior, autorii germani neglijează cu desăvârșire acest fapt istoric de cea mai mare importanță pentru înțelegerea păstrării tradițiilor din antichitatea clasică.

Atât istoria Imperiului bizantin cât și aceia a bisericii romane, care formează puntea negermană între cele două lumi și civilizații despărțite prin mai multe secole de anarhie, sunt tocmai ele așezămintele stabile cari au îngăduit prin forțele lor de propagandă și penetrațiune în țările noi, să restabilească firul unei moșteniri întrerupte. Aceste forțe da tradițiune, — în ciuda afirmațiunilor unor autori, — ne arată că sursele de cultură fiind intacte la sud, au contaminat și au cucerit treptat nordul, iar nici de cum stăpânitorii nordului să fi avut ei o parte de inițiativă în acea renaștere.

Pentru înțelegerea transmisiunii de cultură între căderea Imperiului roman de apus și secolele al XIV-lea și XV-lea, care într'adevăr a însemnat o reînviere pe ruinile semănate de mișcările de popoare dela nord la sud, trebuie să ne dăm seama de un lucru: Că eclipsa de civilizație în apusul Europei între secolul al 4-lea și secolul al 13-lea, adică peste 800 de ani, un răstimp atât de lung ca întreaga istorie latină sau întreaga istorie a Greciei antice, a fost cu drept cuvânt prin durata ei o eclipsă am putea zice totală. Ea însă din fericire nu s'a resfrânt nici asupra peninsulei balcanice unde așezămintele politice vechi s'au păstrat neatinse, nici asupra bisericii, apusene care în incinta zidurilor ei și-a apărat întăietatea spirituală.

În acest răstimp atât de lung încât durata multor civilizații celebre abia i-ar putea atinge măsura, în răsăritul Europei se menținuse acel imperiu care pe vremea lui reprezenta o culme de organizare, păstrând în el moștenirea marelor civilizațiuni din trecut.

Pe o vreme când se ardeau cărțile, se dărâmau monu-

mentele antichității și se pierdeau în occident tradițiile juridice, economice și tehnice. Bizanțul avea biblioteci, avea administrație, avea învățați, juriști, arhitecți, tehnicieni, comercianți și navigatori.

Dela Bizanț, pornind noile impulsuri de cultură în spre apus, pe calea contactului comercial al Republicilor maritime din Mediterană, s'a ajuns la fecundarea acelor teritorii cari după grave frământări sociale și naționale, au fost lipsite timp de veacuri de lumină spirituală. Cred că secretul pregătirii terenului cultural, care a permis câteva secole mai târziu înflorirea acelei minunate renașteri italiene, venețiene, toscane și lombarde, a fost tocmai influența insidioasă venită din centrele de cultură veche. Helenismul cel nou, odată cu supraviețuirea culturii romane refugiată în biserică, a adus din nou treptat curentele de cultură și de civilizație pe pământul italian, prin mijlocirea legăturilor politice și comerciale între Italia și Bizanț.

Dacă urmărim evoluția artelor, a picturii, a arhitecturii, a așezămintelor politice, administrative, juridice sau comerciale, astfel cum rezultă din desfășurarea etapelor care ne duc la pragul secolului al XIV-lea, ne convingem ușor că la spatele acestui impuls care a mers în fruntea întregii mișcări culturale europene, se profilează pe lângă purpura papală și umbra majestuoasă a imperiului de răsărit.

Intr'adevăr, dacă învățații de astăzi mai pot vorbi de dreptul roman, aceasta e numai grație statorniciei unui așezământ politic care a permis lui Justinian să ne transmită momentul juridic al Pandectelor; dacă renașterea italiană a știut să construiască biserici și cupole este fiindcă știința construcțiilor îndrăznește din antichitate nu se pierduse, după însăși mărturia măreței catedrale a științei Sofie; dacă Franța a fost prima țară eșită din evul mediu, care a dat la iveală un stil nou de construcție, acel roman, el n'a făcut decât să se inspire dela modelele bizantine; până și stilul gotic alcătuit de abații mănăstirii de la Saint Denis, n'ar fi putut fi imaginat dacă aceștia nu aveau modelele romanice anterioare la cari au adăugat elemente de decorațiuni și de calcul luate dela construcțiile arabe. În fine dacă Italia a învățat să zidească palate și să le înfrumusețeze cu tot ce arta putea oferi ca inspirație mai aleasă, aceasta a fost grație mijlocirii de schimburi comerciale întreținute de republicile venețiene și genoveze, cari au restabilit contactul între cultura înaltă a Orientului cu decadența de cultură, pe acele vremi, a apusului european. Cruciatele, finanțate tot de republicile maritime, au contribuit și ele la această misiune culturală. Așa s'a întâmplat că

republica venețiană care cu spiritul ei mercantil, nu poate fi revendicată de apologiștii nordului ca fiind o așezare germanică, a fost totuși ea, până în preajma renașterii, muzeul de cultură servind de model artistic celorlalte centre din Italia. Sub influența ei și după modelele rămase în Italia de răsărit, încă de pe timpurile exarhatului Ravenei, putem urmări cum treptat prin imitații și desvoltări succesive, se naște acea minunată artă, care trecând prin epoca de tranziție a primitivilor ne-a dat mai târziu pe Rafael, pe Leonardo da Vinci și pe Michel Angelo.

După cercetările bizantologilor, mai este o constatare care trebuie să ne atragă atenția. Cum ne arată Hesseling organizarea politică, financiară și administrativă a Statului modern o datorăm tot Bizanțului. Grație supraviețuirii acestui organism politic, care face puntea între lumea veche și ce nouă, nu s'a pierdut concepția de conducere a Statului, păstrându-se aci în metropola helenismului toate tradițiile politice ce rămăseseră dela epocile de cultură anterioară.

Dacă am intrat în detalii vorbind de transmisiunile de cultură dela lumea antică la lumea modernă, am făcut-o numai pentru a arăta în ce măsură mi se pare falsă orice interpretare materialistă a istoriei, cum e și cea rasistă de bunăoară. Cu toate că rasismul în Germania are pretențiunea de a se opune materialismului istoric, totuși e greu de văzut o diferență între o interpretare care crede că ritmul succesiunilor istorice și sociale este condiționat de împrejurări ce dau naștere la lupte de clase și altă interpretare care vede succesiunile de cultură, ca rezultat al cuceririlor de rasă. Aceste teorii sunt de fapt paralele, neținând seama în desfășurarea evenimentelor decât de elementul fizic al rasei, sau de elementul fizic al clasei: ca atare ambele sunt tot atât de incomplete și nu pot pretinde a ne desluși adevăratul înțeles al istoriei.

* * *

Cercetând istoria nu prin prisma unor construcții teoretice, ci pe calea înțelegerii desvoltărilor ei intime, constatăm că :

1. Linia de desvoltare a culturii dela timpurile cele mai de mult și până astăzi este neîntreruptă, culturile noi neputând lua naștere decât prin faptul contactului cu supraviețuitorii celor vechi.

Numai acești supraviețuitori, în măsura în care au putut rezista forțelor de distrugere, au fecundat puterea de creație a popoarelor cari nu cunoscuseră încă forme de cultură mai înaintată.

Așa dar nu prin salturi se crează progresul, ci purtătorii vechi de cultură sunt cei cari au transmis celor mai noi, facla civilizații.

2. Rasa ca atare fie ea nordică sau sudică, n'a fost niciodată un factor de progres, ci numai o piatră de construcție într'un edificiu de cultură. Specificul însă al oricărei asemenea edificiu este naționalitatea. Rezultatul fuziunilor de rasă dând la iveală mediul național, acesta a fost retorta în care s'a putut ivi la adăpostul unui spațiu închis, și cultură și civilizație și progres.

Națiunea și naționalitatea privită sub aspectele ei variate, cuprinzând dela amestecul fizic al rasei, până la sinteza spirituală a tuturor elementelor morale, etice și estetice cari reprezintă caracterul dominant al națiunii, este în omogenitatea ei specifică, singura alcătuire istorică, cu adevărat creatoare. Rasa considerată izolată, nu poate explica nici forme culturale, nici porniri de civilizație și cel mult cum am spus, poate fi considerată ca un element component în formarea unei naționalități.

Având în vedere că naționalitatea și conștiința națională sunt acele puteri din care poate naște cultură și civilizație, vom cerceta cum se formează naționalitatea în cursul istoriei și în ce împrejurări, progresul cuprinzând elemente fizice și morale purtat de naționalități succesive, a fost călăuzit dela cele mai vechi la altele mai noi. Elaborarea naționalității pe întinsul European ca produs viu al istoriei, ne va da ocazia să prețuim valoarea ei actuală.

Alcătuirile politice la popoarele primitive ne arată e drept adeseori o suprapunere de rasă, cele cuceritoare păstrându-și exclusivitatea conducerii politice și militare, evitând orice amestec de sânge cu popoarele cucerite. Separațiunea în clase, consecința aplicării ideii rasiste, a fost caracteristică acestor așezăminte primitive cari n'au jucat un rol conducător în istorie și n'au dat la iveală organizațiuni sociale și politice mai înainte, putând servi de model posterității.

Dimpotrivă, marile organizațiuni de Stat ale lumii antice, cari pe vremea lor au avut rol conducător și mai târziu au servit de îndrumători în calea progresului, au dat la iveală o structură politică și socială extrem de articulată. Colectivitatea națională fiind împărțită nu în caste, ci în categorii sociale foarte diferențiate, îndeplinind fiecare o funcțiune proprie, conducerea politică a trecut din mâna câtorva familii privilegiate, cari la început își asiguraseră monopolul conducerii, în sfera de competițiune a națiunii

întregi încadrată într'un sistem social, administrativ și politic complex.

În Statul antic, mediul național era reprezentat prin comunitatea de viață și de interese a familiilor conducătoare, conviețuind cu clienții și cu sclavii lor, rasa fiind rezultatul unor încrucișări de fapt, lăsate la discreția șefilor de gintă sau de familie.

Norma juridică și dreptul civil, apărând erarhiile de bază ale Statului, nu aveau însă de scop crearea unor separațiuni permanente în corpul național. Spre pildă sclavul prizonier de război putea trece prin eliberare în rândul cetățenilor neexistând noțiunea de castă. Așa s'a făcut că în istoria civilizației antice și până la răspândirea feudalității de proveniență germanică, nu a existat în Europa un sistem rasist care să separe clasele în mod rigid.

Mândria romanului nu era rezultatul unui orgoliu de superioritate, sprijinit pe vreo prejudecată de sânge. „Civis romanum sunt“ exprima mândria de a fi cetățean unui Stat respectat și temut prin gloria trecutului lui, după cum mai târziu era să exprime și mândria de a fi cetățeanul Statului universal a lumii antice civilizate.

Statul era astfel o comunitate de interese din care urma, pe cale de plămădire istorică să se nască și naționalitatea, cu conținutul ei etic și artistic, ca rezultat firesc al unei conviețuiri omenești, iar rasa în sensul ei național, ca rezultat al unei fuziuni de elemente diverse, ce se contopiau în cuprinsul unor dimensiuni geografice limitate și sub sila unei unități de conducere politică.

Comunitatea romană, răspundea într'adevăr înțelesului cuvântului «Res publica» și era fundată pe principiul național, adică al atragerii și al asimilării în sfera națională a elementelor rasiste cele mai diverse.

În evul mediu, pe urma cuceririlor și năvălirilor germane, slave și în parte mongole, cari au pus bazele noilor State suprapuse vechiului Imperiu roman, clasele cari la început și-au asigurat în mâna lor conducerea politică ereditară, au fost familiile cuceritorilor. Avem deci la începutul evului mediu, din nou ca în vremile primitive, o predominare a principiului rasist. Cuceritorii, însă de cele mai multe ori, animați în exercitarea puterii de sentimente și gusturi juvenile, dar și de brutalitate, nu prețuiau funcțiunea de conducere politică decât ca o manifestare de trufie și de posesiune, iar nici de cum ca exercitarea unei misiuni având de scop servirea unui interes colectiv.

Se stabilise un adevărat regim de caste, cea militară

asigurându-și toate privilegiile conducerii politice, fără însă a avea conștiința îndatoririlor sociale.

Autorii cari s'au ocupat în țările occidentale cu această epocă, ne arată cum cuceritorii germani, majoritate incultă, venind însă în contact cu elementele de înaltă cultură a lumii romane, s'au văzut siliți pentru nevoile conducerii lor politice, a-și asocia pătura cultă a celor cucerțiți. Lipsa de grije și de pricepere în exercitarea misiunii politice, monopolizată de casta militară, a adus cu sine generalizarea obiceiului ca pe lângă conducătorul germanic să fie așezați în funcție administrativă, am spune astăzi birocratică, descendentul familiilor celor cucerțiți, mai instruiți decât cuceritorii. Se ridică astfel treptat o nouă clasă intelectuală, formată în anticamerele cărmuitorilor barbari, cari va atrage cu vremea în mâna ei întreaga conducere politică.

În Franța spre pildă majordomii regilor, cu toți scribii de cancelarie din jurul lor mai învățați decât stăpânii, lăsând pe căpeteniile lor să se ucidă în lupte de familie, deslănțuite de pornirea tuturor patimilor, — de la gelozie până la cupiditate — vor lua în sfârșit în mâinile lor adevărata conducere politică a Statului. În Anglia unde cuceririle și fuziunile de rase diferite au fost mai frecvente, ultima cucerire, cea normandă n'a zdruncinat în aceiași măsură tradițiile naționale stabilite anterior.

Vedem din aceste exemple și din altele, cum separațiunea feudală în caste politice, într'un mediu influențat de moștenirea unei culturi vechi care se impunea conducătorilor, n'a durat mult, viața politică avându-și legile ei reclamând capacități deosebite de cele de conducere militară.

În acele vremuri și până la limpezirea unei selecțiuni sociale care avea loc în ciuda siluirii cuceritorilor, biserica creștină în apusul Europei a jucat un rol covârșitor. Pe când în răsăritul Europei, Imperiul Bizantin era păstrătorul vechilor tradițiuni, în țările din occident, biserica creștină servind de refugiu tuturor celor cari nu se puteau împăca cu brutalitatea și lipsa de intelectualitate a năvălitorilor, a devenit ea instituțiunea ce recupera în sânul ei, tot ce rămăsese forță și tradițiune spirituală din supraviețuirea lumii romane. Așa se explică marele rol pe care l-a jucat biserica în Apus, devenind la un moment dat, centrul de putere spirituală și drept consecință și de putere politică, dominând în mod efectiv pe stăpânitorii militari.

În acest fel Spania, Italia, Franța au putut salva moștenirea romană închizând-o în sanctuarele mănăstirilor, unde în potriva urgiei vremilor se adăpostea știința, arta, cât și

conștiința binelui și a răului odată cu oamenii cari, pentru a le lăsa posterității, erau chemați a strejui aceste bunuri neperitoare. În sânul bisericii, la școala grea a privațiunilor lumești, apostolii gândirii își găsiseră aci garanția experienței pusă în serviciul acestei misiuni înalte.

Prin faptul separațiunii puterii temporare de cea spirituală, evul mediu a dat la iveală acel dualism între biserică și deținătorii puterii politice, conducând la o serie de lupte în cari biserica, atât timp cât păstrase un adevărat monopol al forțelor spirituale, iese învingătoare, umilind pe cel mai puternic dintre adversarii ei, pe Împăratul Germaniei.

În decursul acestei ciocniri și plămădiri între două lumi, una care se bizuia pe spadă, iar alta pe știință și biserică, constatăm cu timpul că puterea temporară a regilor treptat se „spiritualizează” pe măsură ce aceștia reușesc să atragă în sfera lor de interese politice, cărturari, oameni cu talent politic sau fețe bisericești, ademeniți cu toții de favorurile regale. Sosește momentul când regalitatea, interesată la consolidarea propriei ei puteri, nu mai distinge înăuntrul Statului pe învinși și pe învingători. Ea caută să se folosească de toți laolaltă pentru construirea politică și administrativă a Statelor noi.

Ajutați de forțele intelectuale cari părăsiseră refugiul lor bisericesc, Regii din apus au putut astfel pune bazele Statului modern, care odată constituit era să se împotrivească tutelei bisericești, eliberându-se de sub dominațiunea Romei papale. Înaintând spre epoca renașterii vedem cum principiile feudale sunt lăsate uitării acolo unde n’au fost suprimate pe cale politică și cum marile domnii teritoriale consolidându-se, se nasc Statele Europene în dimensiunile lor naționale de astăzi.

Primele țări cari se ridică de această frământare medievală, cu o putere politică deplin constituită, adică primele State de mai mare importanță istorică în cari procesul de spiritualizare a conducerii militare primitive s’a transformat în conducere cu adevărat politică au fost Franța și Anglia.

Trecând peste primele timpuri ale evului mediu, când cronica ne vorbește numai de jafuri și omoruri cu singura excepție a figurii izolate a unui mare organizator, Carol cel Mare, dezvoltarea instituțiunilor politice în Statele cele noi, ne relevă două momente foarte importante și cari merită a fi menționate, ele caracterizând începutul unei noi concepții în organizarea acestor State. Aceste două momente cari coincid cu nașterea a două unități de Stat constituite pe baze naționale, ce vor juca un rol covârșitor în istoria ulterioară a Europei, sunt domnia lui Ion fără de

Țară în Anglia, silit de către supușii săi să acorde primul statut de libertăți sub numele de Magna Carta în 1207 și domnia lui Filip August în Franța, contemporanul celui de întâi, mare organizator care a pus bazele administrației regatului francez și a acordat privilegiile importante burgheziei.

Exemplul acestor două țări, primele care erau să meargă de atunci, în fruntea tuturor mișcărilor de cultură europeană, ne arată că în Franța și în Anglia puterea spirituală a vremilor nu mai putea fi privită ca un privilegiu al bisericii, iar puterea pur militară a conducerii de Stat dela începutul evului mediu, era pe cale să cedeze pasul unei noi intelectualități politice.

Rezultatul acestei evoluțiuni îl vedem un secol mai târziu când Regele Angliei este forțat să asigure și să extindă privilegiile acordate anterior, prin Statutele dela Oxford, iar Regele Franței pentru prima oară convoacă o adunare cu funcțiuni parlamentare, Statele generale cu ajutorul cărora deschide lupta în contra Papei, de astădată eșind Regele învingător.

De atunci încolo, evoluția acestor două țări a mers paralel, ele desvoltând spiritul de participare națională la conducerea politică a țării, astfel cum o cunoscuse și antichitatea, dând la iveală de la Etienne Marcel până la Cromwell și Mirabeau, la o neîntreruptă serie de conducători cari au luptat pentru construirea unui Stat politic din ce în ce mai bine articulat, culminând în Statul democratic pe baza națională.

Statul regilor Franței, pe care-l putem lua ca model pentru toate formațiunile de stat, rezultând din așezămintele de cucerire germanică pe întinsul imperiului roman, cu o distanțare istorică de 1000 de ani de la cel dintâi, relua tradiția unei organizări politice complete, adică menite a da la iveală un mediu național.

Desigur că fosta conducere imperială și republicană a Romei antice se bazuia pe noțiunea de funcțiune în serviciul intereselor publice. Regalitatea medievală nu ajunsese încă la o concepție atât de înaltă a autorității statului.

Puterea Regală de mai târziu însă, prin atribuțiunile pe cari și le însușise și prin desvoltările doctrinare la care a dat naștere, nu mai era aceea autoritate sprijinită numai pe puterea armelor, ci devenise un adevărat sacerdoce, consfințit după cum o vedem în Franța și Anglia, prin ceremonia încoronărilor, amintind sfînțirea sacerdocelui pontifical.

Scutul regalității și al domniilor autoritare fiind puternic

și câștigându-și după cum am văzut și o susținere etică și politică, condițiile politice în Europa se stabilizează din ce în ce mai mult. Astfel în decursul secolelor, în cuprinsul statelor noi iau naștere naționalitățile cari de atunci împeștrăzau întinderea Europei cu caracterele lor bine formate, rezultat al amestecului între popoare cuceritoare cu cele cucerite. Din fuziunea de rase deosebite supuse unei ocrotiri unitare, naște naționalitatea, după cum produsul sintetic rezultă din împreunarea de elemente diferite într'un spațiu închis.

În această elaborare a naționalităților europene, care are loc între veacul al 4-lea și veacul al 14-lea, cercetând istoria, constatăm din nou că Franța, care dăduse de timpuriu la iveală o organizare de conducere politică mai desăvârșită, a fost tot ea printre primele care să fi câștigat conștiința existenței sale naționale, ceeace alte state, de pildă Germania, n'a câștigat-o decât mai târziu.

Intr'adevăr dacă urmărim cu atenție epizodul războiului de 100 de ani între Franța și Anglia, războiul sfârșind fără rezultat, ambele națiuni arătându-se de talie și de importanță istorică egală, suntem siliți să ne minunăm în fața unui epizod: Salvarea Franței și a independenței sale, de o femeie din popor care ajunge să fie mai populară decât însăși regele, decât toate autoritățile regatului, această popularitate venindu-i,—lucru necunoscut pe acele vremuri,—pe urma faptului că vorbește în numele „națiunii franceze” întrebuițând pentru prima oară în istoria evului mediu cuvântul de Patrie.

Cred că acest epizod este primul în istoria naționalităților din apusul Europei, într'o țară abia eșită din niște frământări premergătoare luării de conștiință a unei valori noi create în istorie, când un suflet omenesc a înțeles și a afirmat sentimentul naționalității și al patriotismului. Gestul Joanei D'Arc era atât de revoluționar, pe acea vreme, încât nu i-a putut fi iertat nici de tovarășii ei de luptă, încă nedepriși cu flacăra entuziasmului stârnită de ideia naționalismului.

Contemporan afirmațiunei naționale a francezilor, angajați într'un crunt război cu Anglia, asistăm și la nașterea conștiinței naționale engleze în persoana lui Jon Wicleff, primul reformator național urmărind naționalitatea în biserică. Acestei manifestări naționale îi urmează apoi alta stârnită de un reformator, susținând și el independența națională a bisericei, Jan Huss care vorbește în numele națiunii cehe.

Dacă lupta propagandistului englez nu a ajuns la o celebritate atât de mare, acțiunea celui din urmă însă, a

avut răsunet prin faptul împotrivirii pe care a întâlnit-o din partea autorității imperiale germane.

După ce Jan Huss, la fel cu Joana d'Arc pierise pe rug, mentalitatea dominantă nefiind încă înțelegătoare a unui sentiment nou în istorie, care numai cu vremea era să se manifeste ca o forță politică irezistibilă, un secol mai târziu, Germania își câștiga și ea, sentimentul național prin propaganda lui Martin Luther.

Luther fiind susținut de o națiune mai puternică ca număr și timpul contribuind la evoluția spiritelor în sensul legitimării revendicărilor naționale, succesul propagandei lui a fost mai considerabil ca a animatorilor precedenți a conștiinței naționale în alte țări. Aceasta a fost și cauza pentru cari urmările acțiunii lui au luat proporții atât de mari, zvârlind Statele Europei în războiul de 30 de ani. Războiul, sfârșind cu pacea din Westfalia, a lăsat însă Germania istovită și sărăcită fără să-i dea în schimb conștiință națională unitară pentru care luptase, nici în singurul domeniu în care se putea manifesta noua forță spirituală, în cuprinsul bisericii.

Evoluția noastră istorică pământească, ne arată că noi Românii, cari din punct de vedere etnic, ne-am desăvârșit formarea noastră națională de asemenea în secole de întineric, anterioare înființării celor două principate neatămate, am ajuns și noi, chiar foarte de timpuriu la elaborarea acestei conștiințe naționale.

Conștiința noastră națională trebuie să recunoaștem, a început să se manifeste dela primele încercări de alcătuire politică a principatelor și de fapt numai prin această manifestare putem pricepe renașterea noastră politică. Ivirea începuturilor unei conștiințe politice naționale independente, în însuși inima centrului de veche așezare romană peste Dunăre, adică în țara Oltului, a Făgărașului și a Dâmboviței, arată în deajuns că alcătuirea noastră originală, reprezenta însăși supraviețuirea resturilor lumii romane de altădată. Siluită de urgia năvălitorilor, apărută însă în regiuni mai la adăpost de marile drumuri de invazie, poporul românesc a luat conștiință de ființa lui națională, nu pe urma desăvârșirii unei contopiri silite între învingători și învinși, ci pe urma dăinuirii unei separațiuni voite de restul unei lumi, cu care nu putea stabili un contact nici politic, nici sufletec. Astfel fundarea principatelor, așa cum se arată la începuturile ființei noastre politice, este de fapt o manifestare de conștiință națională în mijlocul unei lumi eterogene.

Dacă în decursul secolelor următoare, conștiința unei culturi naționale proprii, pare a fi fost câte odată lăsată uitării,

cauza a fost necesitatea în care ne găseam de a stabili prin biserică, legătura cu centrele bisericești ale Orientului. Influența slavonă în biserică și mai târziu influența grecească, ambele la un loc n'au reprezentat decât contribuția a unor elemente de cultură cari au influențat cultura noastră proprie, — i s'au încorporat cu timpul, — fără însă a-i schimba fondul ei istoric original.

Era firesc ca făcând parte din zestrea orientală a fostului imperiu roman, să fim în atingere cu forțele culturale cari ne veneau din acest Imperiu de răsărit, roman cu numele, grecesc ca limbă și gândire și slavon prin faptul stăpânirii în cuprinsul lui a multor populații slave. Aceste atingeri au desăvârșit dezvoltarea noastră culturală proprie, integrându-i totalitatea elementelor de cultură din Orientul Europei.

Așa dar, diferit de ceea ce s'a întâmplat în Apus unde învingători și învinși au fost siliți prin conviețuire a da la iveală forme naționale noi, întemeierea primelor așezăminte politice românești, corespund cu o adevărată renaștere politică a unui element național păstrat din vechime, care până atunci pe urma unor împrejurări de forță majoră, n'a putut să-și manifeste activitatea. Aceasta o putem constata și prin faptul că din moment ce așezămintele noastre politice au început din nou să se statornicească pe acel teritoriu bătut de furtuni trecătoare, el s'a împotrivit cu succes tuturor vecinilor mai primitivi ca rasă și înțelegere politică, atât Ungurilor către nord cât și Turcilor către sud.

Mai târziu, paralel cu tendințele de naționalitate în biserică, răspândite de scrierile reformatoarelor Huss, Luther și alții, biserica noastră și-a afirmat voința națională proprie, încurajată de mediul intelectual de pe acea vreme cât și de marii voievozi Matei Basarab și Vasile Lupu.

Dar și în această privință există o deosebire fundamentală între lupta pentru naționalitate în biserică, așa cum s'a manifestat la unele popoare apusene, cari treptat voiau să se deslege de tutela Romei, și adoptarea limbei naționale românești în slujba noastră bisericească, ne existând la noi desbinări într-o biserică care nu cunoscuse asemenea tutelă apăsătoare.

În secolul al 18-lea prin faptul domniilor impuse de Sultan, epoca cunoscută sub denumirea de fanariotă, influența grecească manifestându-se din calea afară de mult în dauna culturii naționale, s'a ivit acea dușmănie între ideea grecească și cea română care n'a fost explicabilă printr'un antagonism cultural, ci ca rezultatul unei siluiri politice și economice.

În fine sub influența ideilor revoluții franceze, făcându-se apel la conștiința și judecata politică a maselor, e evident că elementele de cultură străină cari formau doar o predilecție de vorbire limitată la anumite clase și anumite cercuri, erau să fie cu vremea dela sine eliminate. Democrația astfel a contribuit, ca ultimă etapă, la desăvârșirea unei opere de naționalizare și de ridicare a unei culturi proprii, contagiunea de înstrăinare neputând să se exercite împotriva unei conștiinți colective organizate politic pe sprijinul marelor mase.

Așa dar, pornind dela începuturile reculegerii politice a ființei noastre naționale rămase din antichitate, trecând prin epoca care ne-a adus naționalitatea în biserică, ajungem la epoca modernă, când o reformă mai cuprinzătoare ne-a întărit conștiința națională, făcând din ea temelia existenței Statului nostru național. Politica democrației eșită biruitoare prin armele revoluției franceze ne-a venit și nouă în ajutor în momentul când Napoleon al III a adoptat principiile de recunoaștere și susținere a naționalităților.

Evoluția ducând la desăvârșirea așezământului nostru național, — mergând mână în mână dela sfârșitul secolului trecut cu evoluția democrației, una fiind consecința celeilalte, și-a atins punctul culminant în marele război. Acesta în spiritul lui de desfășurare, în etica lui și în consecințele lui a consfințit principiul național ca bază necesară pentru constituirea Statului modern cât și a Statului european pe bază națională.

Realizarea cea nouă, statornicită de ultimul război, întemeind Statul național pe baza naționalităților eșite din istorie, reprezintă deci ultima etapă a unei evoluțiuni lungi de zeci de secole. Din însăși desfășurarea arătată vedem că ea este un termen, nu un episod sau o întâmplare.

E drept că orice realizare omenească neputând fi de perfecție ideală și în cazul de față, având în vedere grija de a asigura durata unei opere și a principiilor ei, — a impus îngrădirea libertăților de reacțiune a Statelor cari s'au împotrivit și se mai împotrivesc la consolidarea autonomiei naționale. Astfel s'au menținut acele animozități cari mai turbură orizontul politic al continentului nostru.

Asemenea animozitate împotriva consolidării Statului pe baza principiului național, s'a observat mai cu seamă în țările învinse în ultimul război, adică în Germania și Austro-Ungaria, unde principiul naționalităților nu a fost niciodată privit cu simpatie. Astăzi încă, prin faptul războiului dus în numele lui, principiul naționalităților fiind impopular în țările învinse, îi s'a opus acea nouă născocire care trece

drept un principiu mai valabil decât acel al naționalismului și anume rasismul.

Din cele arătate putem privi ca sigur, — atât din cercetare istorică cât și din urmărirea desfășurărilor din cuprinsul Europei, dela chemarea patriotică a primilor martiri ai cauzei naționale, trecând prin ideologia reformațiunii, până la mișcarea literară și politică a naționalismului democratic al secolului al 19-lea, — că realizarea principiului național în numele căruia a fost dus marele războiu, își are sorgintea în conștiința secolelor recute, fiind un termen de evoluție.

Iată dar cum naționalismul, ca principiu politic în organizarea Statului modern derivă din dezvoltarea politică atât a așezămintelor medievale, ale renașterii și ale secolului democrației, precum fructul naște din floare.

În această perspectivă istorică putem defini naționalismul, legământul între rase, forțate la o conviețuire comună într'un spațiu politic închis, având acelaș grai, o comunitate de obiceiuri, de purtare și de sensibilitate artistică, și având credința în duratăa unui așezământ politic creat în cursul unei istorii ce nu poate fi reversibilă, inalienabil prin faptul unei moșteniri din calea afară de îndelungată.

Dacă fundamentul naționalismului este atât de cuprinzător, dacă rădăcinile lui sunt atât de adânci în istoria popoarelor europene, putem oare să-i opunem un alt principiu mai temeinic cum ar fi principiul rasist care să înlocuiască pe cel național, ba să-l desființeze pe acesta, atunci când naționalismul reprezintă un termen de dezvoltare istorică.

În epoca de realizări actuale a lumii, naționalisme noi nu se mai pot inventa și nici combinațiuni utopice de suprapuneri de rase diferite, Structura socială e prea bine încheată astăzi în formele ei diferențiate pentru a putea pretinde a face operă constructivă, răsturnând ordinea existentă.

Mi se pare dar, că orice operă nouă de realizat în calea progresului, nu poate fi temeinică dacă nu pornește de la recunoașterea unui principiu care are rădăcini atât de adânci în istorie, încât nici o teorie și nici un artificiu ideologic nu-l poate înlătura.

Punând față în față naționalismul și rasismul văd deci că am comparat un produs viu al istoriei și un concept legat de realitățile utile, cu un produs artificial care în faza de astăzi a istoriei e încă nebulos dacă nu tendențios.

Orgoliul omenesc este nelimitat și e cert că face lucruri mărețe. Dar din două feluri de orgolii, unul care se

leagă de un sentiment de superioritate pur subiectiv și personal și altul care se leagă de superioritatea unui principiu de cultură, deslegat de persoana care-l susține, afirmând vialibilitatea unei creațiuni naționale, puternice prin puterea ei de viață și de atracție, care poate solidariza la cauza ei puterile văzute și nevăzute ce purced din inima firei, cred că trebuie dat preferință unei superiorități spirituale asupra celei care glorifică cel mult forța fizică și un orgoliu pur personal.

ANTISEMITISMUL

*«Comerțul internațional
desprinde pe individ de legă-
turile naționale teritoriale».*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V.

Astăzi ca și în alte împrejurări trecute, evreii sunt învinuiți, de a fi distrugătorii ordinii sociale existente.

Această învinuire se bizue pe următoarele fapte: Evreii se ocupă cu cămătăria, ei acumulează mari capitaluri mobile și grație acestor acumulări prin corupție, stârnesc dezordini sociale. Profitând de aceste dezordini se zice că ei caută să domine lumea.

E drept că evreii se ocupă și s'au ocupat cu comerțul banului și că prin acest comerț au ajuns la stăpânirea anumitor funcțiuni economice. Ceeace nu trebuie uitat însă e că prin mijlocirea acumulărilor de capitaluri mobile, de mii de ani, au fost tocmai ei în mare parte animatorii economiei capitaliste a tuturor națiunilor din cuprinsul civilizației noastre și făuritorii comerțului internațional.

Fără a putea cita cazul, când în lunga lor istorie evreii prin îndeletnicirea lor comercială, au ajuns vre-odată efectiv de-a conduce celelalte națiuni — deoarece asemenea exemple nu există — trebuie totuși să recunoaștem, că grație legăturilor lor comerciale internaționale au fost, și nu în mică parte, translatorii mișcărilor de civilizație de la o regiune la alta, de la un popor la altul, ba dela un continent la celălalt.

Asemenea activitate e incontestabil o pârghie de mare putere în decursul istoriei. Ea însă nu rivalizează cu puterea efectivă de conducere a popoarelor.

Considerând activitatea evreiască în liniile mari ale is-

toriei, începând dela concentrările capitaliste și comerciale din basinul mediteranean, până la marile întreprinderi de navigație transoceanică, vedem că ea a fost unul din cele mai însemnate elemente dinamice de răspândirea culturii pe calea legăturilor comerciale.

Comerțul internațional fiind vehiculul care a pus în atingere rasele cele mai deosebite, țărmurile cele mai depărtate, bogățiile cele mai risipite, a adus incontestabil servicii neasemuite, arătând națiunilor cari nu se înțelegeau după grai și obiceiuri, că pot exista între ele și alte norme de contact în afara acelor reclamate de suspiciunea vecinătății și de portul armelor.

Mănuitorii comerțului internațional erau de altă parte prin funcțiunea lor însăși pribegii istoriei. Intreaga istorie a pribegiei evreești din antichitate și până astăzi, fiind strâns legată de desvoltările succesive pe care le-a luat comerțul internațional, istoria acestui comerț și acel al deplasărilor de capitaluri mobile de la o țară la alta este incomplectă, dacă nu ținem seamă de deplasările acestui comerț în legătură cu peregrinările evreești.

Privind comerțul în general, ca unul din mijloacele de îmbogățire, prin resursele pe cari le oferă schimbul și prețuirea valorilor, desigur că cel internațional a fost și este o sursă de îmbogățire mai mare decât comerțul național, având în vedere diferențele de valori ce pot rezulta din echilibrul variabil între diversele economii naționale. Asemenea activitate legată de riscurile ce provin din însăși fluiditatea și instabilitatea valorilor, cere o pricepere adâncă a diverselor piețe, a fluctuațiunilor lor, a unor situațiuni trecătoare din care se poate trage profituri posibile, pricepere care la evrei a fost crescută și educată în cursul nenumăratelor generații, devenind o adevărată specialitate de familie, ba o specialitate națională.

Provocând câteodată enorme deplasări de capitaluri de la o țară la alta, ba dela un continent la altul, ruinand pe unii și aducând prosperitate în altă parte, activitatea evreiască a fost însă întotdeauna legată de riscurile unei continue suspiciuni și de riscurile recunoașterii sau nerecunoașterii a dreptului de ospitalitate în țară străină.

Dacă ne dăm seama că în decursul istoriei, marile acumulări de capitaluri mobile au avut la origina lor tocmai comerțul internațional și maritim și că cei cari l-au exercitat, au fost prin funcțiunea lor supuși la o mobilitate incompatibilă cu rigiditatea unor legături de supușenie economică în cadrul unei economii controlate și dirijate, ne

dăm ușor seama de următoarele împrejurări în cari se manifestă comerțul evreesc în istorie :

1. A pricinuit în repetate rânduri acumulări mari de capitaluri mobile, cari prin funcțiunea lor dinamică, de investire și rentabilitate au stimulat energiile economice productive.

2. A dat ocazia unor risipiri de capitaluri tot atât de mari atunci când condițiunile comerciale sau de securitate deveneau desavantajoase.

3. A atras reproșul că evreii ar fi mănuiitorii unor formule magice și necinstite.

4. A creat turburări pretutindeni unde Statul a fost neputincios a găsi o formulă de împăcare între cerințele imperioase de stabilitate internă și beneficiile ce se pot trage din comerțul internațional.

Fără a ne servi deci de o credință care pretinde că evreii formează o vastă conspirație internațională împotriva existenței Statelor naționale, cercetând numai documentarea mărturisită a istoriei, iar nu cea romantică, ajungem la convingerea că activitatea evreilor considerată în întregul ei dealungul vremurilor, a fost parte sorginte de dinamism economic și parte sursă de desorganizare socială. Sub acest dublu aspect putem urmări manifestările evrești de pe timpul depărtat al istoriei Egiptului, cu mici variațiuni, până în preajma istoriei contemporane. Lucrul e de altminteri foarte explicabil, dacă ne gândim că orice dinamism social sau economic poate crea fapte mărețe atunci când este dirijat în cadrele unui sistem politic și moral trainic, pe când lipsit de frâu și de măsură, poate ușor provoca desordine, dezechilibru social și până în sfârșit anarhie.

Așa se întâmplă că activitatea comercială evreiască introdusă în corpul unui Stat național, va servi de animator al economiei aceluși Stat, când e așezat pe baze sociale și politice stabile. Atunci însă când organizarea de Stat nu oferă această stabilitate și securitate, va contribui, prin generalizarea apucăturilor comerciale și venale, prin corupție și tăinuiri, să contribue la anarhizarea legăturilor sociale și la destrămarea Statului. *Soliditatea unui așezământ de Stat deci, depinde incontestabil de separația ce se face între domeniul rezervat funcțiunilor comerciale și acel rezervat conducerii politice.*

Se zice că evreii în cuprinsul Statelor naționale, formează un Stat în Stat și că Statul evreesc se alimentează pe spinarea cetățenilor neevrei. Această teorie se sprijină pe legea populației a lui Malthus, celebrul economist al școlii individualismului liberal. Trebuie însă remarcat că întreaga școală a economistului liberal n'a făcut decât să

construiescă legi economice imaginare, bazate pe o ficțiune: Acea a individului, considerat ca unitate numerică, desprins de întregul legăturilor sociale necesare, depe urma cărora el își trage posibilitățile de existență.

Atât Malthus cât și școala individualistă, considerând pe individ ca unitate abstractă, au stabilit legi și proporții algebrice, cari sunt foarte seducătoare pentru cei ce nu cred decât în adevărurile matematice, însă cari nu-și găsesc aplicațiunea în domeniul vital, un domeniu în care elasticitatea elementelor se combină după alte legi decât cele matematice, adică după legile creșterii organice și a interdependenței funcțiunilor.

O minoritate dinamică, în cuprinsul unui Stat, care lucrează după metode proprii și urmărește îmbogățirea membrilor ei, va putea desigur fi considerată ca o unitate distinctă în cuprinsul celei mari. Dar această distincțiune omite elementele de legătură între organ și organism. Ceeace aplicarea teoriei lui Malthus și cifrele deduse din ea neglijează, este faptul, că minoritatea dinamică prin capitalurile pe cari le atrage, nu numai din cuprinsul național, dar pe cari le atrage din mediul internațional, cât și prin acumulările de bunuri mobile pe cari le îndrumază în procesul de producție intern, reprezintă un puternic imbold de acțiune, o sursă de creiere de noi valori economice, adică o sursă de mărire a potențialului economic al unei țări.

Aceasta nu ne împiedică a recunoaște că comercialismul împins la extrem, mobilizând toate valorile până și cele morale și favorizând o mutațiune a proprietății, prea generalizată și prea repetată, distrugând erariile și corupând conștiințele, ajunge să fie pieirea acelu Stat care nu poate prin forțele sale proprii să pue o stavilă acestor tentative.

Pornind de la aceste observațiuni elementare, ajungem la concluzia că evreii și activitatea lor comercială pot fi și au putut fi, în anumite condițiuni, utili dezvoltării economice, în țara în care și-au stabilit centrele de activitate, pe când în alte împrejurări, activitatea lor a putut fi socotită ca dăunătoare acestei economii, atunci când în lipsă de trafic internațional și pe urma frământărilor sterile de concurență și de speculații internă, au contribuit la demoralizarea mediului social în cari se aflau, operând ca elemente de descompunere.

Astfel în istorie, icoana tuturor adevărilor sociale, se par că au fost îndreptățite atât acțiunile cari la anumite momente și la anumite popoare au favorizat comerțul evreu, după cum la alte momente și la alte popoare au dus la

respingerea acestui comerț. Nu mai puțin adevărat, faptul că apucăturile comerciale într-o țară ar putea ataca și surpa așezămintele de permanență a existenței statului, arată că răul, purtat de agentul care în anumite împrejurări îl poate provoca, rezidă mai cu seamă în slăbiciunea celui mediu care nu se poate apăra fiindcă nu este sprijinit pe un așezământ social și moral stabil. E de remarcat că în asemenea țară, — slăbiciunea fiind de natură internă, — eliminarea violentă a fermentului care după împrejurări poate fi folositor sau nociv, nu este totuși dătătoare nici de viață nouă, nici de prosperitate.

Istoria ne arată nenumărate exemple de popoare ale căror căpetenii au favorizat pe evrei, acordându-le privilegii speciale, după cum ne arată și alte exemple, când s'au ordonat măsuri ducând la alungarea lor.

Regii Babiloniei, Califii Omiazi, Regii Franței și Angliei la începutul evului mediu, Hanii imperiului Chazarilor, Rudolf de Habsburg, Kasimir al Poloniei, Cromwell și în bună parte și Napoleon, sunt din acei oameni de Stat, și cărmuitori de popoare, cari au susținut comerțul evreu și au căutat să-l atragă în țara lor. De altă parte, Faraonii dinastiei a 19-a, Impăratul Titus, Ferdinand și Isabella, Regii Stuarti și unii din Impărații Habsburgi, i-au alungat și persecutat.

Să cercetăm mai de aproape motivele acestor acțiuni și în ce măsură consecințele lor au fost bune sau dăunătoare.

Înainte de toate să reamintim ce reprezintă și de unde vine această rasă, sau naționalitate, care în deosebire de altele s'a putut menține și fără să aibă nevoie de un teritoriu geografic delimitat și fără să fie susținută de formațiunea unui Stat politic.

Mărturia cea mai veche despre poporul evreu o avem de pe timpul Faraonilor. Dacă facem abstracție de istoria biblică, prima mărturie documentară despre evrei o avem în evenimentul întâmplat sub domnia Faraonului Meremptah în secolul al 13-lea înainte de Christos și anume exodul evreilor din Egipt sub conducerea unui mare preot care i-a adus mai întâi în deșertul Sinai iar de acolo în Palestina. Acest episod merită atenție prin faptul că el coincide cu începutul de decadentă artistică a vechiului Egipt. După epoca de glorie artistică a istoriei Egiptului între dinastiile a 10-a și a 19-a, decăderea acestui Imperiu nu va lua sfârșit decât după reorganizarea Statului de către Ptolomei, care influențați de liberalismul culturii helenice, îi vor da un

avânt nou, de data aceasta purtător al unor principii de organizare noi.

Istoria evreilor ajunși în Palestina, prezintă o oarecare curiozitate numai prin faptul că o țară atât de mică în dimensiunile ei geografice a putut să joace în istoria universală un rol atât de disproportionat, dând la iveală, ca produs al ambianței ei de înaltă spiritualitate, pe fondatorul celei mai mari biserici, care era să fie timp de secole și mai este și astăzi, purtătoarea destinelor de cultură și de civilizație a popoarelor europene.

O explicație istorică a acestui destin extraordinar, care prin religie a dat la iveală primele fundamente de gândire socială, nu o putem găsi decât în faptul împrejurărilor geografice cât și a ambianței spirituale și istorice în care s'a aflat Palestina. Intr'adevăr nu trebuie să pierdem din vedere că pe vremea istoriei antice, Palestina se găsea la locul de joncțiune și de contact între marile civilizațiuni ale lumii antice, astfel că aci s'a putut forma, mai repede ca în altă parte, o sinteză spirituală a curentelor culturale dominante ale acestor civilizațiuni și tot odată o sinteză între rasele diferite cari s'au perindat pe acest teritoriu în cursul perigrinațiunilor lor dealungul litoralului mediteranean. Palestina se găsea pe puntea îngustă, separată de deșert și de mare, care leagă teritoriul Egiptului de teritoriul culturilor tot atât de vechi ale Asiei Minore, iar pe de altă parte era locul de întâlnire al comerțului continental asiatic cu comerțul maritim fenician, grec și roman.

Rolul rezervat în geografia istorică, acestei țări, aflate la intersecția a 3 continente ne e adeverit de însăși anumite permanențe istorice. Astfel putem observa că și astăzi atunci când imperiul otoman nu mai zăvorește contactul între Europa cu lumea asiatică peste corpul Asiei Minore, porturile Siriei și Palestinei încep din nou să ia un avânt de dezvoltare, restabilind tradiția legăturilor comerciale între Orient și Occident.

Referindu-ne la vremurile de demult, nu-i de mirare deci să constatăm că o înaltă învățătură religioasă s'a născut pe un teritoriu al cărui mediu social era influențat și de curentele spirituale pornind din culturile mediteraneene cât și de idei împrumutate religiilor Orientului îndepărtat. Această explicație geografică ne dispensează de a face ipoteza cunoscută că Iisus Christos, pe vremea formațiunii lui intelectuale, ar fi călătorit în Persia sau India, de unde și-ar fi însușit cunoștințele despre religiile Asiei.

Dacă cercetăm istoria politică palestiniană înainte de Christos, în afara elaborațiunilor ei religioase, pregătitoare

marei religii universale, ea nu prezintă vreun interes deosebit. Exceptând câteva momente rare de liniște internă, poporul evreu, pe timpul șederii lui pe malurile Iordanului, a fost veșnic frământat de certuri intestinale provocate de profeți, de cărturari și de iluzionști.

Aci încă ne apare unul din caracterele specifice ale unui popor ajuns la o mare desvoltare spirituală și neîndeajuns de disciplinat din punct de vedere politic. Tolerând o prea mare libertate a ideilor și acțiunilor, el se frământă în controverse și opozițiuni de multe ori sterile, neputând da la iveală maximul lui de expansiune spirituală decât părăsind și trecând peste limitele vechilor lui îngrădiri teritoriale.

După încheerea acestui capitol de istorie biblică, și după distrugerea Ierusalimului, răspândiți în mijlocul altor popoare, fără a mai avea un cămin propriu, evreii au dovedit o extraordinară putere de menținere a solidarității comunității lor fundată pe baze religioase. În lipsa unei apărări teritoriale proprii, au rămas adesea multe generații de rândul prin alte țări uniți între ei dar separați de restul țării în care au trăit.

Cu anumite excepții a unor desnaționalizări colective evrești, cum le constatăm prin puterea de atracție a culturii elenistice din epoca alexandrină, a culturii romane italiice și în zilele noastre a celei anglo-saxone și în general a culturilor Europei occidentale, în cuprinsul acelor culturi cari n'au deschis porțile lor în aceeaș măsură elementelor străine, evreii și i-au păstrat nealterat un anumit fel de trai și de vorbire, arătându-se deosebiți de indigenii în mijlocul cărora se așezaseră. S'ar părea dar că rasa evree, cu excepția primelor amestecuri de rasă din cuprinsul Asiei Minore, a Arabiei, a Babilonului și a Orientului greco-alexandrin, prin faptul separațiunei religioase, ar trebui să fi păstrat o mare invariabilitate de pe timpul istoriei antice până în zilele noastre. Totuși cercetările documentare cât și rasiste cari au fost întreprinse în Germania, învățați de aci ocupându-se mai de aproape de problema raselor, căutând să dovedească cauza diferențierilor de aspect și de aptitudini, au ajuns la concluzia următoare: pe când alte rase, prin faptul unei legături trainice cu solul sunt mai puțin amestecate, rasa evreiască este tocmai cea mai amestecată, în cuprinsul căruia găsim reprezentate toate tipurile de rasă omenească, dela descendența colorată a triburilor din Abisinia, la amestecul cu Mongolul stepelor, cu rasele Europei orientale până la omul blond al nordului.

Această constatare, interpretată în detrimentul calităților unui popor, contrazice teoria că rasa evreiască este nealterată din timpul antichității clasice până astăzi, și pare într'adevăr uimitoare dacă ne gândim la concluziile ce se pot trage din ea. Constatarea corespunde totuși cu datele istorice, cari ne arată pe evrei din momentul cuceririi romane, ca un popor extrem de migrator, purtat de interesele sale comerciale în lungul și latul Europei, emigrând de la o țară la alta, fie pe urma împrejurărilor economice, fie pe urma celor politice, și păstrând din aceste migrațiuni, în ciuda disciplinelor lui religioase, pecetea ambianțelor naționale pe unde a trecut.

Până astăzi evreii spanioli isgoniți de secole din Spania păstrează în vorbirea și în aspectul lor fizic pecetea ambianței spaniole, după cum evreii cari au trăit pe teritoriul polon, austriac și al altor State au asimilat incontestabil în cuprinsul lor, dacă ne referim chiar la aspectele fizice fără să mai vorbesc de limbă, sânge slav și german, după cum și evreii formați la centrele culturale franceze sau engleze s'au asimilat complet felul de a fi al englezilor sau a francezilor.

Se pune atunci întrebarea în ce trăsături a rasei putem găsi caracterele de permanență a iudaicului în acest popor ce trăește răspândit pretutindeni și care totuși din America și până în Extremul Orient se arată deosebit de mediile naționale în cari trăește.

Aceeași autori germani, cari măsoară craniile și caută să descopere reacții de sânge specific raselor n'au putut încă cădea de acord asupra acestei chestiuni, deoarece sunt desorientați de faptul că atât la poporul evreu cât și la toate popoarele sau rasele există și cranii brahicefale și dolicocefale, iar reacțiile sângelui vreo 5 la număr deasemenea le găsești atât la negrii cât și la galbeni sau la așa numitele rase albe. Pe urma acestei constatări se poate vedea neputința de a stabili în ce constă superioritatea unei rase asupra celeilalte, iar ideia rasistă în loc ca prin cercetări științifice să poate face vre-un progres, n'a reușit decât să fie și mai încurcată, puritatea de rasă, devenind un mit.

Se cere dar o altă explicație pentru a defini în mod real particularismul evreiesc în cuprinsul altor popoare.

Din împrejurările cunoscute cât și din urmărirea activității evreești, mi se pare că specificul acestei rase extrem de amestecată, este la fel ca pentru orice altă națiune, permanența unui caracter național, conservat și prin separațiunea religioasă cu tot cortegiul de obiceiuri legate de

acea religie, dar mai cu seamă păstrând pecetea unei în-deletniciri naționale proprii, acea de a cultiva activitatea comercială, devenind în decursul secolelor o adevărată specializare ereditară prin dezvoltarea aptitudinilor de a face comerț.

Profesorul Sombart, studiind într-o carte cunoscută rolul evreilor în istoria economică a omenirii, emite părerea că activitatea comercială și capitalistă a evreilor în mijlocul popoarelor nordice atașate pe pământ, este rezultatul predispoziției nomade a semiților, care le dă mobilitatea cât și instabilitatea asociată cu dorința de câștig sau de pradă a nomazilor. Emițând această teorie profesorul Sombart, asimilează mobilitatea fizică a nomadului cu mobilitatea spirituală a evreului comerciant. Cred că aceste două forme de mobilitate nu sunt identice. Mobilitatea spirituală mi se pare că se poate deduce din alte motive de ereditate decât din supraviețuirea în-deletnicirilor semiților nomazi din nordul Africei. Într-adevăr mobilitatea spirituală este adese ori rezultatul unei eredități discordante, elementele componente de rase diferite disociindu-se adesea și provocând acea neliniște sufletească și intelectuală care este specificul rasei evreești.

Pe de altă parte manifestarea evreului în mijlocul popoarelor nordice așa cum a studiat-o profesorul Sombart, este diferită de manifestarea lui în mijlocul popoarelor de sud. Pe când în cazul întâi mobilitatea vine în contrast cu particularitățile naționale ale mediului nordic, în mijlocul popoarelor mediteraneene și acestea fiind de rasă mai amestecată, asemenea mobilitate de spirit e mai puțin deosebită de a ambianței dominante. Această constatare nu ne-ar putea îndupleca să credem că toate popoarele meridionale au sânge nomad, atunci când în regiunile din sudul Europei s'au constituit tocmai așezămintele politice cele mai stabile.

Dacă ne gândim că mobilitatea spirituală asociată de multe ori de acel cusur numit mobilitatea de caracter, este o trăsătură foarte răspândită în orientul european, avem un argument mai mult pentru a ne convinge că rasa evreiască, după trăsăturile ei sufletești, fără să dovedească o ereditate nomadă, este mai apropiată de rasele amestecate ale orientului european, neavând nimic a face cu nomadismul semit din nordul Africei.

Această înrudire de rasă și de apucături își găsește expresiunea într'un proverb din Orient care zice că un armean face cât doi greci și un grec cât doi jidani, ceea ce pare-mi-se nu e măgulitor pentru nici unul din ei. Această

observație care derivă din experiența comercială levantină. ne va face să căutăm a desluși de ce grecii și armenii n'au reușit să câștige un rol tot pe atât de important ca evreii în comerțul internațional. Pentru aceasta cred că nu e nevoie să facem dovada vreunei clandestinități evreiești sau a unei conspirațiuni orientată în vederea exploatărei comerciale a lumii.

Cred că sunt mai mulți factori pe cari îi putem cita ca fiind contribuit la acea mare dezvoltare a comerțului evreiesc ducând la crearea unei adevărate mari puteri comerciale:

1. Evreii din antichitate și până astăzi s'au ocupat aproape exclusiv cu comerțul, ceea ce a dezvoltat la ei o înțelegere comercială și o aptitudine de calcul și de prețuire a valorilor comerciale, superioare altora.

2. Imprăștiati pe lume, dacă ar fi să-i comparăm cu alte popoare orientale având aptitudini similare, evreii sunt de 12 ori mai numeroși decât armenii și de 4 ori mai numeroși decât grecii, iar în cuprinsul celor 10—12 milioane răspândiți pe pământ, procentul de intelectuali este foarte ridicat. Volumul de capitaluri acumulate în mâna lor fiind și el foarte mare, toate acestea adunate la un loc, pot ușor să reprezinte în raportul de forțe internaționale, echivalentul unei mari puteri.

3. Evreii în ciuda migrațiunilor, chiar dacă nu și-au păstrat intactă rasa originală palestiniană, și-au păstrat totuși un fond de ideologie propriu, care își are obârșia în Talmud, dându-le o bază de disciplină individuală, un legământ de solidaritate și o îndrumare comercială.

4. Fiind comercianți extrem de iscusiți și luând asupra-și riscuri mari, ei au fost întotdeauna participanți și susținători marilor întreprinderi și operilor de colonizare.

Așa dar, trecând în revistă împrejurările în cari se manifestă evreii în istorie, constatăm că activitatea lor esențială este comerțul.

Comerțul evreiesc îl observăm din cea mai veche antichitate, utilizând aceleași mijloace, urmărind aceleași scopuri și aducând cu sine aceleași consecințe economice. Dacă ne gândim că pe timpul lui Cicero erau câteva zeci de sinagogi în Roma antică, ne dăm seama de importanța comerțului evreu în însăși momentul de mare dezvoltare al Statului roman. Dacă urmărim expedițiile comerciale pe timpul arabilor, sau cele ale descoperitorilor Americii, vedem că la origina tuturor marilor întreprinderi comerciale s'au găsit evrei cu capitalurile lor, cari, în urmărirea unor idei îndrăznețe, au căutat să învingă cele mai mari rezis-

tente morale și materiale ce li se puneau în cale. La spațele acumulărilor de valori prin câștiguri comerciale, dela Christoph Columb și până la marile întreprinderi din secolul trecut cari au perforat strâmtoari, au adâncit canale, au deschis noi căi de navigații și de comunicație, găsim inițiative și riscuri comerciale evrești.

Exemplele citate și altele ne mai arată în nenumărate cazuri cum tocmai acolo unde comerțul evreesc ia un mare avânt și țara în care acest comerț se dezvoltă, participă la prosperitatea lui. Astfel putem fi de părerea Prof. Sombart, care ne spune că activitatea evreilor în istoria economică a lumii și în aceia a deplasărilor de bogății se desfășoară neîntrerupt ca un fir de aur, legând între ele epocile de mare prosperitate.

Iată dar justificarea acțiunilor politice cari au încurajat comerțul evreesc. Să vedem acum și împrejurările în care acest comerț a putut și poate fi considerat ca dăunător.

Într'adevăr, extinderea și exagerarea activității comerciale până la ultimele ei consecințe, face ca evreul să cumpere și să calculeze, să împingă virtuozitatea negustorească până a cumpăra și conștiințele și virtuozitatea calculatorie până a creia valori imaginare. Atingând aceste limite, activitatea comercială în general devine o plagă și departe de a creia valori noi economice, degenerază în surparea oricărei ordine sociale și morale, în răsturnarea erarhiilor, și, în sfârșit, în descompunerea Statului.

Dacă aptitudinea calculatorie, printr'o aplicație judicioasă ne poate pune pe calea dezvoltărilor științifice, matematice și fizice, îndeletnicirea corupției și a cumpărărilor de conștiințe, ne pune în atingere cu un domeniu mult mai gingaș, în care se pot produce turburări grave, în domeniul vieții private, familiale, sociale și chiar politice.

Evreii fiind îndeobște comercianți, până în firea lor cea mai intimă, chiar atunci când natura îi înzestrează și cu alte aptitudini sau talente, avem explicația întregii lor activități istorice. Astfel ne putem da seama de ce această activitate, îngădită de discipline sau de împrejurări poate fi considerată ca binefăcătoare, iar în alte cazuri neîngădită de nici-o restricție poate provoca anarhie și distrugere. Asemenea cazuri tocmai au pricinuit în nenumărate rânduri alungarea și persecutarea evreilor fără însă ca prin aceasta, națiunea care-i persecuta să fi putut trage alt folos decât acel de a se limita din punct de vedere comercial la resursele ei proprii.

Adevărul este că atunci când un corp național este înzestrat cu un așezământ politic și economic, *care permi-*

țând comerțul și libertatea tranzacțiunilor nu se lasă subjugat de valorile eșite din comerț, evreul și capacitățile lui nu pot fi decât utile. Invers însă, dacă corpul politic și autoritatea Statului decade în așa măsură încât se lasă dominate de comercialism, atunci o reacțiune pentru a salva creditul, cinstea, coherența și solidaritatea națională își găsească justificarea. Altminteri zis, evreul prin formațiunea lui intelectuală, cu excepțiile ivite în țări unde prestigiul tradiției naționale domină și înlocuește pe toate celelalte tradițiuni particulare, fiind de cele mai multe ori un element apolitic, atingerea lui în politică poate fi considerată ca dăunătoare. Fără a merge atât de departe până a afirma că evreul este apolitic prin natura sau rasa lui, s'ar putea totuși presupune că prin lipsa de griji politice și prin lipsa unei stabilități în legăturile lui cu teritoriul și cu ambianța națională a celorlalte State, el nu s'a putut adapta atât de ușor la felul de gândire politic care este înainte de toate legat de tradițiuni teritoriale. Se va spune că în Anglia Disraeli cât și alți politicieni englezi mai de actualitate au dat dovadă de mare înțelepciune politică, Disraeli fiind chiar unul din celebrii constructori ai imperialismului colonial britanic. În Italia deasemenea în secolul trecut oameni de stat și mari patrioți italieni au fost de origină evree. Aceasta ne dovedește că evreul odată desprins de tradițiile lui comercialiste poate servi Statul tot atât de bine ca oricare alt cetățean. Acelaș lucru îl vedem în Franța Republicei a III-a și l'am văzut în Germania lui Bismarck.

Avem însă și dovezi despre spiritul apolitic evreu. Voiu cita numai un exemplu care a luat proporții mari în cursul secolului trecut. Exemplul ni-l dă ideologia socialistă dezvoltată după dogmele cărturarului Karl Marx, care în felul cum ne-a lăsat-o, este o doctrină prin excelență apolitică, nesocotind principiile de structură tradițională a Statului. Născută dintr'o virtuozitate intelectuală, prezentând fenomenele sociale sub formă de ecuațiuni matematice, Marx a neglijat complect structura organică a vieții sociale, lipsindu-i perspectiva istorică și socială a Statului.

* * *

Vorbind de comercialism și de legătura istorică între evrei și comerț, în momentul de față, când atribuțiunile Statului caută să usurpeze multe din funcțiunile economiei private, s'ar pune întrebarea dacă cumva comerțul nu este menit în general a-și îngădi domeniul de activitate în cuprinsul societății viitoare.

Comerțul ca funcție în cuprinsul unei economii națio-

nale, credem că-și are justificarea sa permanentă, ca organul de repartitie al bunurilor de consumație, neputându-se concepe o modalitate de a satisface pe consumator cu mai multă promptitudine și mai multă conștiinciozitate decât încredinșând acel serviciu inițiativei private. Nu putem contesta unei activități luând asupra-și riscuri totodată și posibilități de a realiza câștiguri legitime, atunci când sunt oneste. Când vorbim de câștiguri oneste trebuie să ne gândim la acelea cari nu derivă dintr'o situație de monopol, adică cari nu sunt realizate de întreprinderi comerciale gigantice, desființând concurența și desființând deci și stimulentele morale de a se pune în serviciul satisfacerii cât mai depline a dorințelor consumatorilor. Apoi comerțul intern când e bine organizat își are de asemenea prelungirea lui firească în comerțul extern, a cărui menire este să atragă din exterior în spre interiorul țării, valori economice productive. E tocmai unul din caracterele cele mai de seamă ale comerțului exterior, acel de a atrage valori și energii din exterior pentru a le integra economiei naționale, dând acesteia noi impulsuri de activitate.

Comunismul sau socialismul de Stat organizând producția pe bază de concerne de Stat și făcând și repartitia produselor tot pe baza de debite cu situații de monopol, ajunge la rezultatul cunoscut, și anume: cheltueile de administrație a unui asemenea aparat greoi și lipsit de spiritul de obligativitate a serviciului pendinte de aprecierea consumatorului, ridicând prețurile în dauna consumației, pricinuește nemulțumiri, lipsuri și pierderi de energie cari se resfrâng la urma urmei asupra potențialului întregii economii naționale.

Marx pornind de la ideea greșită că resortul de animație al oricărei economii îl găsim în nevoia de a produce, trecea cu vederea legile elementare ale firei care ne arată că resortul oricărei economii este nevoia de a consuma. Explicând valorile comerciale ca o sumă de ore de muncă întrebuințate pentru fabricațiunea produsului, uita un lucru elementar, că un produs n'are nici o valoare prin el însăși, oricât de multe ore de muncă ar conține, cât timp el nu este adaptat cerințelor consumatorilor și cât timp el nu este accesibil acestora. Accesibilitatea produsului față de consumator îl dă tocmai comerțul. Pentru echilibrarea funcțiunilor sociale rămâne numai de văzut în ce limite trebuie îngăduit comerțul, pentru ca acea funcțiune de repartitie a valorilor de consumație să nu degenereze într'o metodă de comercializare nu numai a valorilor de consumație, dar și a celor de producție cât și a celor morale ce sunt la baza

întregului așezământ de Stat. Așa dar problema socială față de o activitate comercială debordantă, este aceea de a ști în ce limite și cu ce mijloace politice și legale urmează să fie îngăduit comerțul pentru a apăra viața publică în contra corupției și anarhizării venite din lagărul capitalist și comercial.

Stabilind utilitatea menținerii comerțului în rolul lui de repartitie a mărfurilor și a bunurilor în interiorul unei economii naționale, recunoscând neajunsurile unei prea mari răspândiri a spiritului comercial, ajungem la concluzia necesității de a limita activitatea comercială, chestiunea evreiască ca și limitarea comercială apărând astfel ca probleme identice.

Pentru cei cari se declară partizanii unei licențe comerciale nemărginite întrebare se pune astfel: Putem oare imagina o unitate de Stat economică, politică, socială și națională în care comercializarea tuturor valorilor materiale, etice și tradiționale să fie cuprinse în vârtejul schimburilor comerciale? Comerțul pornind dela o funcțiune de repartitie a anumitor bunuri, de la necesitatea de echilibrare a producțiunii prin mijlocirea concurenței, poate depăși cadrul funcțiunii lui pentru a pretinde el să controleze repartitia tuturor valorilor? Incontestabil nu. După cum am mai spus-o, o comercializare generalizată nu se poate resfrânge decât împotriva stabilității Statului, deoarece Statul legat de anumite permanențe cari depășesc activitatea zilnică a transacțiunilor, nu poate fi lăsat la discreția celor cari jonglează cu valorile materiale sau morale, cum s'ar jongla cu ticluirea bilanțurilor comerciale.

În acest fel putem spune că evreii a căror activitate este îndreptățită în direcția comercială, cu atât mai mult cu cât această activitate este o specialitate internațională, lipsindu-le însă grija permanenței lucrului public, în măsura în care nu sunt învățați a gândi în sens politic, nu sunt nici chemați a influența hotărârile cari privesc conducerea politică.

Pornind dela principiul istoric că orice instituțiune sau funcțiune socială, oricât ar fi de indispensabilă în cuprinsul unei colectivități de Stat, totuși prin desvoltarea ei nemăsurată în dauna altor funcțiuni, distruge organe necesare menținerii organismului întreg, tot astfel comercializarea depășind anumite limite trebuie îngăduită pentru păstrarea echilibrului diferitelor funcțiuni economice.

Pentru a ne servi de o analogie, voi spune că după cum într'un organism omenesc, globulele albe înmulțindu-se în dauna celor roșii sau invers, organismul nu poate pros-

pera, echilibrul de bază între funcțiunea celor două feluri de celule fiind alterat, tot astfel într'un Stat, atunci când numărul indivizilor cari fac funcțiune de repartizatori ai bunurilor economice se înmulțesc din calea afară de mult în dauna celor ocupați cu funcțiunile de producție, organismul suferă, fiind împovărate de o exploatare prea intensă.

Statul sau Națiunea în cadrul Statului, fiind o realitate concretă, supusă anumitor condițiuni necesare de echilibru organic, fiecare dată când acest echilibru va fi distrus, aceasta se va repercuta și asupra existenței sau dispariției aceluia stat național.

Mă voi opri deci la acest adevăr elementar: Organismul de stat, ocrotind economia națională în întregul ei, trebuie să asigure atât disciplinile de producție cât și cele de repartitie în vederea satisfacerii consumației. Pentru a pune la adăpost sursele de producțiune, cari sunt însăși sursele de viață și de existență a indivizilor și pentru a le sustrage unui proces de comercializare dăunător, se cuvine ca Statul să intervie pentru a susține producția și a o apăra de procesul de comercializare care tinde a o dăuna. Acesta e în totdeauna cazul când ramuri principale ale producțiunii, indispensabile al trebuințelor sociale, printr'un proces de dezechilibru economic nu mai sunt rentabile din punct de vedere comercial. Ele urmează atunci să fie preluate de Stat fie chiar numai trecător pentru asigurarea satisfacerii acestor nevoi.

Tot astfel pentru menținerea unui principiu de statornicie în conducerea statului, e indispensabil ca sursele economice esențiale ale țării să fie sustrate unui proces de comercializare anonim, lucru important mai cu seamă când este vorba de a asigura proprietatea bunurilor esențiale economiei naționale, în mâinile conaționalilor însăși. În această ordine de idei este util ca proprietatea rurală, pe cât se poate să fie sustrasă procesului de comercializare, prevăzându-se anumite condițiuni de inalienabilitate, servind de bază pentru statornicirea edificiului național.

În fine pentru a pune la adăpost aparatul de disciplină al Statului de corupțiunea ce-l roade, atunci când acest aparat este lăsat la discreția abuzurilor capitaliste și comerciale, se cuvine ca el să fie dotat de un sistem de inamovibilitate și de unul de selecțiune, de așa natură, încât să nu poată suferi nici o atingere venită din partea traficului de influență.

Într'adevăr sustragerea aparatului administrativ de și conducerea Statului de influențele corupțiunii se poate face numai prin adoptarea unui așezământ de statornicie în exer-

cițiul funcțiunilor publice, ferit astfel de influențele venale cari vin din lagărul capitalismului comercial.

Capitalismul comercial a cărui funcțiune după cum am văzut este util în anumite limite, trebuie neconținut îndrumat spre întreprinderi noi, unde urmează să se mulțumească cu câștiguri comerciale licite, operele lui de progres fiind cu atât mai bine asigurate cu cât li se dă posibilități de organizare noi, și nu numai posibilități de câștiguri prea lesnicioase.

În privința aceasta, aplicarea principiilor de bază ale organizării unui stat național, își găsesc deplina lor justificare în orice țară unde legămintele între organele esențiale ale Statului și valorile materiale ale țării sunt atât de sloboade încât dela administrație până la industrie, nu găsești decât interese de îmbogățiri personale, fără nici o grijă pentru îndeplinirea conștiințioasă a însărcinării în sine.

Din cele spuse și căutând a fi obiectiv, cred că nu trebuie să ne rătăcim pe atât încât să susținem că evreii sunt singurii răspunzători de comercializarea tuturor valorilor, atunci când am vedea că și în afară de ei totul se negociază, de la titlul imaginar de proprietate până la valorile morale și la funcțiunile administrative. A propaga un asemenea antisemitism nu corespunde nici adevărului, nici utilității și nu este bine a nu vedea răul unde se găsește pentru a-l putea într'adevăr stârpi.

Răul ce poate roade baza unui edificiu național, este mai repede acel a lipsurilor unui așezământ politic și social care neglijează orice principiu de stabilitate, orice drept pământean și aruncă pe piața internațională toate valorile cuprinse pe un teritoriu a cărui granițe prin acest fapt nu-și mai îndeplinesc rostul.

Critica care se poate aduce comercialismului generalizat este mai puțin aceea adresată unui grup de indivizi în cazul când prin activitatea lor ar tenta să descompue pe calea venalității așezământul de bază al Statului, decât defectuoșității unui sistem pus în slujba unor interese lipsite de ideia națională, distrugând orice așezământ de tradiție, fără de care o națiune menită a cimenta generațiile una de alta, într'aceiași credință și într'aceiași continuitate de interese, nu poate trăi.

Ni se pare dar că nu este rațional așa cum s'a făcut în unele țări ca în vederea unei primeniri naționale să fie atacați evreii, cari atunci când sunt cinstiți își îndeplinesc comerțul cu conștiință pot fi foarte utili economiei țării. Din potrivă e just de a combate prin dispoziții legislative acel spirit care introduce venalitatea în toate încheeturile

țării, acel de comercializare a valorilor cari trebuiesc sus-trase cumpărării comerciale, nici o țară putând exista, dacă la baza ei nu există un principiu de inalienabilitate.

Vorbind de spiritul semitic am văzut că el e înrudit cu spiritul comercialist. Acest lucru nu ne miră știind că la evrei s'a dezvoltat în cel mai înalt grad doctrina comercială prin însuși porunca unei căpetenii ale cultului mozaic pe vremurile de interpretare talmudică. Intreg capitalismul cu mobilitatea lui internațională fiind de origine comercială e firesc ca evreii, fără să fie purtătorii exclusivi ai capitalismului, au contribuit și contribuie în mare parte la dezvoltarea lui.

Se pare deci că în limitele în cari anumite așezăminte capitaliste sunt necesare bunului mers al oricărei economii naționale, ar fi o eroare de a proceda la o paralizare pe cale de intervenție a Statului a anumitor funcțiuni cari au nevoie de o oarecare libertate și elasticitate pentru a veni în ajutorul unei economii naționale, lăsându-le celor deprinși cu îndeplinirea lor.

Având în vedere că funcțiunea comercială prin esența ei nu poate fi limitată în cadrul național, și se desprinde oarecum de principiile unei rigidități de legături economice strict naționale, rămâne ca singurul mijloc pentru a pune stavilă neajunsurilor ce ar putea veni din lagărul comercial și cari pot lua proporții anarhice, este de a opune corupției și venalității, cadre administrative stabile, educate din punct de vedere etic, crescute în conștiința unei datorii, greu de îndeplinit numai pentru cei cari nu sunt obișnuiți a se supune disciplinilor impuse chemărei de a purta răspunderi sociale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LUPTA DE CLASĂ

*«Lupta e fecundă numai
dacă poate sfârși printr'o
tranzacție»*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VI.

Celebrul jurisconsult von Ihering ne spune că: „Viața dreptului este o luptă: a popoarelor, a Statului, a claselor și a indivizilor. Toate drepturile pe lume au fost câștigate luptând; toate regulile importante ale dreptului au trebuit mai întâi să fie smulse celor cari se opuneau lor“.

Asemenea multor autori cari recunosc însemnătatea dinamismului social în calea progresului, Ihering ne arată importanța celui care e la temelia elaborării juridice. În alt loc tot el ne spune că: „Pacea este scopul urmărit prin drept, iar lupta numai mijlocul de a realiza acest scop“.

Imaginea creării juridice ritmată de pornirile la luptă și apărare, având ca ultim scop realizări de pace și stabilitate, este cât se poate de justă și în acord cu noțiunile cunoscute asupra dezvoltărilor fie organice, fie sociale. E aplicarea în domeniul creațiunii dreptului, a viziunii filosofice care ne zugrăvește dezvoltarea spre progres ca o serie de opozițiuni ce sfârșesc printr'o serie de sinteze. Orice luptă are ca obiect învingerea unei inerții sau rezistențe; orice realizare stabilă însă nu e posibilă decât dacă reprezintă atingerea unui țel, adică un termen dincolo de care orice luptă devine sterilă. În domeniul dreptului tolerarea unei nedreptăți este o manifestare de lașitate sau de lenevie, care în cadrul social devine o sursă de decădere. Redresarea nedreptății totuși nu trebuie să treacă de limitele ei pentru a fi trainică.

Elaborarea juridică cere astfel o muncă continuă, nu nu-

mai a autorității însărcinată cu statornicirea dreptului prin legi, ci o muncă a întregului popor, care e chemat prin deșteptarea conștiinței dreptului în fiecare individ, să stimuleze curajul pus în slujba creării normei de drept, în acord cu cerințe sociale sau individuale atât morale cât și materiale.

Spre pildă reprezentanții unei clase sociale oprimate pe urma unor împrejurări vitrege economice sau politice, sau pe urma unor împrejurări de forță majoră, pot să-și câștige sau să-și asigure prin luptă condiții de trai mai bun, dacă acestea corespund cu conștiința socială și morală a mediului.

Țăranul își apără hotarul pământului când este încălcat sau alungat, rentierul își susține drepturile la recuperarea unor economisiri cari sunt fructul privațiunilor trecutului, iar muncitorul este chemat a-și apăra partea socială de beneficii la care poate pretinde pe urma unei prestațiuni livrată colectivității, în cazul când aceasta i-ar fi contestată. Asemenea opozițiuni pot lua forme de luptă juridică între indivizi sau între clase.

Opozițiunile care se ivesc în continuu în cuprinsul unei colectivități, pentru a nu degenera în anarhie sau tiranie, trebuie să ducă la statornicirea unor norme de echilibru și de împăcare variabile după țări și împrejurări, dar cât mai invariabile în cuprinsul aceluiaș mediu, fiecare caz fiind rezolvat în conformitate cu conștiința ocrotitoare pentru toți a Statului.

Marxismul însă, care vede lupta nu ca un mijloc de realizări sociale statornicite prin norme de drept, ci ca un mijloc de răsturnări unilaterale, trecând cu vederea dreptul de viață al adversarului, reclamând victoria integrală pe ruina totală a ordinei existente, este o teorie lipsită de înțeles istoric, filosofic și social.

Cu toate că marxismul ne oferă o interpretare istorică, pe care o pretinde mai înaintată decât toate celelalte, arătând evoluția omenirii ca o continuă luptă între clase asuprite împotriva celor asupritoare, culminând în victoria proletariatului, aceasta ne apare totuși din cale afară de simplistă, neputând da adevăratul înțeles al conținutului bogat al istoriei.

Lupta de clasă, asemenea materialismului istoric care reprezintă numai un aspect parțial al înălțărilor de fapte istorice, nu poate pretinde a fi explicația cuprinzătoare a destinelor omenesci, după cum nici războaiele, adică luptele între popoare nu pot avea pretențiunea unei asemenea explicațiuni. Într'adevăr, pe lângă lupta de clasă, mai avem

tot felul de alte lupte cari agită evoluția popoarelor, începând de la luptele naționale până la rivalitățile între indivizi sau partide, și cari toate laolaltă contribuie la prefacerile organice și structurale ale statelor sau ale așezămintelor sociale. Lupta de clasă cum o înțelege teoria marxistă, fiind numai un apel la răsvrătire și un imbold de distrugere al adversarului, nu poate pretinde a formula și scopul final al acestei lupte. Pornind la luptă în numele unei revendicări, nu poți fi totodată și judecător și parte. Prin recunoașterea unui dezechilibru social îndemnând la luptă, cei interesați nu pot formula programul unor realizări obiective, deoarece lupta în sine nu ține seamă de necesitățile de supraviețuire a ordinei existente în acord cu realizările ei viitoare. Pornirea de desființare a tot ce există pentru a impune sila unei victorii părtinitoare, este tot atât de puțin înțelegătoare a unor necesități reale, bazate pe echilibru, cât și siluirea inversă. Formularea unui program de partid, mai cu seamă atunci când este extremist, rămâne o operă deosebită de formularea unor norme sociale obiective. În așa fel nici lupta de clasă nu poate revendica asemenea obiectivitate.

Desprinzând clasa muncitorilor manuali din complexul de legături ale societății existente, improvizându-i o conducere dictatorială, în vederea luptei contra ordinei stabilite sunt procedee cari în perspectiva desfășurărilor politice pot găsi o justificare de oportunitate. Pe tema acestei tactici însă nu se poate construi o filozofie a istoriei, aceasta neputând fi monopolizată în favoarea unor interese de clasă.

Așa se adeverește că lupta de clasă cât și pretenția de dictatură a proletariatului, sunt simple improvizățiuni ideologice de ofensivă în serviciul cauzei muncitorești. Oricât de legitime ar fi revendicările mișcării muncitorești și oricât de normale ne par și aplicarea mijloacelor ofensive, atunci când e vorba de a contribui la statornicirea unei noi norme de drept social pe fundamente etice, totuși pretențiile teoriilor marxiste de obiectivitate, sunt cu totul neîntemeiate din punct de vedere istoric și social, fiind incompatibile cu extremismul lor însăși.

Isvorâtă din ideologia școalei filosofice germane, care vede dezvoltarea omenirii pe calea progresului ca o continuă luptă între elemente ce se opun veșnic, dând naștere pe urma acestei opozițiuni, la forme de viață și de organizare din ce în ce mai dezvoltate, teoria luptei de clasă omițând efectuarea sintezei care încheie ciclul de violențe,

devine o teorie sterilă provocând confuzie în aplicațiunea ei practică.

Dacă lăsăm la o parte latura de creațiune juridică prin mijlocirea luptei, fie a indivizilor, fie a claselor în cuprinsul statului și ne referim la legile de dezvoltare biologică și a selecțiunii în natură, ne găsim și aci pe un teren unde lupta ne luminează asupra unor aspecte care își pot avea corelativul lor în domeniul social. Lupta de clasă cât și războiul ca orice manifestare socială sunt incontestabil porniri cari pot avea un înțeles biologic. Atât numai că în domeniul social, având a face cu un mediu organic mai elastic și mult mai plastic decât acel al organismelor biologice propriu zise, legile de selecțiune și de supraviețuire a celor mai apti sunt subordonate unor condițiuni interne speciale vieții sociale.

Teoria selecțiunii fără să aibă o înrudire directă cu teoria luptei de clasă, are totuși anumite puncte de atingere, ambele izvorând din aceeași ambianță intelectuală a secolului trecut.

Teoria selecțiunii speciilor, aceea a regenerării naționale prin război, a luptei de clase, a chemării supraomului și una mai recentă a cuceririlor rasiste, derivă de fapt toate din pornirile intelectuale ale unui secol amețit de ideea progresului nelimitat, a individualismului și a materialismului fără margini.

Dacă ne transpunem în acea atmosferă de gândire individualistă și materialistă a secolului trecut, de sigur că vom fi tentați a spune că lupta de clasă este și ea o formă a legii selecțiunii, eliminând din cuprinsul social toate elementele devenite inutile și cari trăesc din truda și din munca altora, după cum trântorii sunt eliminați de albinile lucrătoare și după cum specii de animale mai bine adaptate condițiunilor naturale de trai sunt menite a elimina concurența acelor crescute în condițiuni artificiale. Urmează dar, în conformitate cu etica luptei de clasă, ca întreaga clasă burgheză, ca una ce nu participă la procesul marxist de clasificare a valorilor, să fie distrusă, rămânând numai în viață clasa muncitoare, singura considerată de această teorie ca fiind creatoare în procesul de producție economică.

Vedem de aci cum marxismul și darwinismul sunt de fapt expresiunea aceluiaș fel de a considera evoluția omenirii. Ambele trec cu vederea ființa intimă și structura lumii organizate, — așa cum o vedem de la cel mai unul nevertebrat până la organisme evolute și chiar dincolo de ele, până la marile asociațiuni colective ale lumii sociale, toate având la baza lor legea interdependenței organice.

Caracteristicile esențiale ale lumii organice sunt solidaritatea și plasticitatea. Forma, structura, organul, nu sunt numai rezultatul unor eliminări succesive ci acel al unor adaptări reciproce. Celula n'ar fi viabilă și nu se poate desvolta decât în măsura în care plasticitatea materiei ei îi permite să se asocieze altor elemente fie organice, fie anorganice, utilizându-le printr'un proces de absorbțiune sau asimilare. Eliminarea în orice sistem organic nu joacă un rol mai mare decât asimilarea. Iată de ce teoria darwiniană pentru mediul biologic cât și teoria luptei de clase pe terenul social sunt tot pe atât de insuficiente pentru a da o explicație completă fenomenelor din lumea organică și socială.

Ambele teorii purced de la imaginea individului independent, având rolul unei unități aritmetice în cuprinsul unui mediu social care reprezintă o sumă de asemenea unități. Pornind de la această concepție simplistă, inaplicabilă în domeniul biologic sau social, ele nu pot judeca ființa în funcție de mediu, cum nu pot judeca legătura între mediu și ființă.

Pe terenul social, marxismul născut din individualismul economic, ca Minerva din capul lui Jupiter, prin deducțiuni raționaliste dar nu istorice, cade în toate erorile școalei individualiste. Culmea acestor erori este pretențiunea de a construi societatea de mâine prin suprimarea a o mulțime de funcțiuni, fără a recunoaște interdependența lor, ba recunoscând numai obligațiunea de dispariție a unora în favoarea celorlalți. E de remarcat că printr'o asemenea eliminare nu profită nimeni, ba se poate face un rău imens, deoarece societatea omenească e mai mult decât o sumă aritmetică de indivizi, compunându-se înainte de toate din organe, astfel că distrugerea unuia poate din cele mai utile se resfrânge asupra existenței celorlalte cât și asupra întregului corp social.

Fie zis că și în lumea biologică, dacă nu ar fi fost forțe creatoare și asimilatoare pentru a susține, a purta și a desăvârși creațiunile organice, prin simpla eliminare, natura nu ar fi ajuns niciodată a face din pământul nostru o planetă sortită a adăposti viața. Gândindu-ne și la forțele creatoare ale spiritului care fecundează materia, am putea spune că simpla luptă între elemente materiale, tot atât de puțin ca simpla critică în domeniul spiritual, nu sunt suficiente pentru a da la iveală forme și idei de organizare mai înaintate ci cel mult pentru a stimula adevăratele puteri de organizare cari însă pornesc din alte surse creatoare.

În cuprinsul vieții sociale actuale, astfel cum au creat-o

secole de frământare și de dezvoltare, clasele chiar diferențiate și opuse crescând laolaltă, suprimarea bruscă a uneia nu poate decât să se resfrângă în dauna posibilităților de viață a celorlalte. Radicalismul astfel, în concepția marxistă este antisocial, căci procedând prin amputare, nu ajunge la construirea unui întreg, după cum nici suprimând unui om un membru care e bolnav, nu ajungi decât să creiezi un schilod.

Burghezia comercială a cărei eliminare este cerută de extremiști, are în trecutul ei o lungă carieră de dezvoltare în cuprinsul Statelor civilizației noastre, strâns legată de însăși ființa și dezvoltarea salariatului, încât am putea spune că proletariatul este o prelungire firească a burgheziei, existând o serie socială progresivă care le poate uni pe amândouă. Incălcările de o parte sau de alta, precum dictatura burgheziei cât și aceea a proletariatului, rupând echilibrul material și moral al acestei asocieri organice, sunt tot pe atât de dăunătoare. De altminteri menirea dreptului în orânduirea vieții în comun, cere ca prin norme și dispoziții legale să fie împiedicate atât încălcările individului unul față de altul, cât și ale claselor una în dauna alteia. Pentru a da satisfacție celor cari se plâng de exploatarea burgheziei rămâne ca după norme legale, să fie delimitat, câmpul de activitate al clasei burgheze în așa fel ca să nu oprime și să nu exploateze pe salariați. Pe calea unor orânduiri legale se poate contribui la menținerea unei proporții economice și sociale între importanța, volumul și diferențierea rentelor și măsura salariilor muncitorești, o disproporție în favoarea celor dintâi fiind apăsătoare și nedreaptă împotriva celorlalți, după cum o suprimare totală a regimului rentier s'ar resfrânge și asupra vieții muncitorești.

Această proporție fie zis este incontestabil pendinte și de volumul și de importanță comerțului exterior al fiecărei națiuni.

Nu trebuie uitat că existența burgheziei, care își sprijină rațiunea ei de a fi pe sarcina ce-i este încredințată, de a păstra și a dirija disponibilul capitalist în cuprinsul economiei naționale, și peste granițele acelei economii, în caz când rolul ei economic și social e bine împlinit, procura și proletarilor, posibilități de o mai bună existență. Nu mai vorbesc de faptul că o suprimare a regimului rentier, influențând asupra acumulărilor de disponibil capitalist, ar îngreuna și posibilitățile de recuperare fiscală cari susțin și întrețin organismul administrativ și politic al Statului.

Telul oricărei activități economice muncitorești și capi-

taliste laolaltă, este de a-și agonisi o rezervă de economii, din care la vreme de nevoi, omul să poată trăi și fără să lucreze. Într'adevăr există o dorință naturală a fiecăruia de a-și ameliora treptat condițiunea socială sau economică și ca atare, orice silă care ar împiedica asemenea năzuințe și n'ar permite formarea de rezerve economice în vederea asigurării unor momente de ușurare a traiului, nu poate contribui nici la o ameliorare a condițiunilor de muncă existente. Nu burghezia trebuie să fie redusă în mijloacele ei de trai la nivelul acelora ale proletariatului de odinioară, ci proletariatul trebuie ridicat treptat la rangul burgheziei. Casele de păstrare, casele de asigurare și de pensii odată cu întregul sistem capitalist al rentelor, nu sunt menite a asigura în mod abuziv clasei burgheze, petrecerea unei existențe lipsite de griji, ci înainte de toate a oferi lucrătorilor după împrejurări, asigurarea unui repaos. Desvoltarea capitalismului, paralelă cu desvoltarea burgheziei, din mare capitalism și mare burghezie deținătoare a concernelor gigantice, în capitalism social este o operă care se poate realiza pe calea unei evoluții firești. În cadrul acestei evoluții, rolul de arbitru și de îndrumător îi revine Statului, ~~acel care din timpurile cele mai vechi a~~ avut misiunea de păstrător al coeziunii sociale, cât și al echilibrului între clase și funcțiuni. Marxismul teoretic nescotind tocmai acest rol al Statului, nu dă soluția unei tranziții progresive de la un regim social la altul și nu îngăduie supraviețuirea formelor vechi în măsura în care pot fi utile.

Privită în prisma desvoltării organice, lupta de clasă apare astfel ca un simplu corectiv într'o operă de creațiune care însă e depășită cu mult de această pornire ocazională. Zic ocazională fiindcă recunoscând luptei de clasă un rol de restabilire a unor desechilibre sociale, în legătură cu necesitatea unor permanențe etice, nu putem totuși să-i recunoaștem o valoare primordială de facere și prefacere a ordinei sociale în cursul evoluției istorice. Prefacerile economice de la un regim la altul, adică de la sclavaj, servaj la salariat, nu sunt și n'au fost numai rezultatul luptei de clase, cum n'au fost nici a condițiunilor materiale de producție, ci totodată a o mulțime de alte împrejurări istorice. E de ajuns să menționăm rolul Statului, al condițiunilor economice, al bisericei și al altor alcătuiți sociale sau politice, cari n'au făcut apel la lupta de clasă pentru a provoca aceste schimbări. Lupta de clasă a putut cel mult să restabilească acordul între nevoi economice noi, cu cerinți sociale veșnic aceleași.

Lupta de clasă n'are de asemenea valoarea ce i se

atribue pentru a explica evoluția economică. Prin luptă se pot crea valori juridice dar nu economice, iar bunurile economice dacă ar trebui redistribuite pe calea unei intervențiuni violente, aceasta n'ar aduce vreo schimbare nici în structură, nici în potențialul unei economii dependentă de forțele ei productive reale, adică în primul rând de educația indivizilor în cuprinsul național. Ceeace lupta poate însă înlătura sunt abuzurile ori cărui regim politic în caz când a pierdut contactul cu realitățile sociale.

În orice regim social și la orice moment istoric, fie sub regimul castelor, al claselor suprapuse, al plutocrației sau al birocratiei, fie prin situațiuni de fapt sau de drept, clasele investite în puterea de a comanda și a dispune, prin însăși exercițiul acestei puteri, au avut de multe ori tendința de a abuza de privilegiile lor.

Stăpânirea autocrată și clasa curtenilor cari au înconjurat-o și cari au fost toți beneficiarii ei din timpurile cele mai vechi până la cele mai noi, vedem cum au exercitat-o în dauna celor guvernați asupra-i și exploatându-i. Feodalismul construindu-și castele întărite la răscrucele marilor căi de comunicație, își exercita și el funcțiunile de suveranitate împilând comerțul care se servea de acele căi pentru transportul mărfurilor.

Burghezia capitalistă investită cu titluri de proprietate intangibile și cu rente, aducătoare de mari dobânzi, a căutat la rândul ei să exploateze pe muncitor, forțând pe aceasta să-i mărească veniturile. Asemenea rupturi de echilibru economic, destructive de valori morale în cuprinsul unui mediu social, au fost totuși rareori înlăturate prin lupta de clasă, aceasta contribuind cel mult a pune în mișcare alte intervențiuni sociale, pornind de la organele cari au reușit în cursul timpului să păstreze simțul realității sociale. În acest fel lupta de clasă nu poate reprezenta decât un aspect parțial al desfășurărilor istorice. Exploatarea unei situațiuni privilegiate, împilând cu muncă grea o altă clasă, tot atât de puțin ca manifestarea de violență în răsturnarea acestei orânduirii, nu pot contribui la alcătuirea unei norme de colaborare stabilă. Viața în societate cred că poate fi scutită de acele continue desechilibre chemate a fi înlăturate pe cale violentă, prin găsirea unei armonizări de interese, intervenția violenței de la clasă la clasă, devenind inutilă.

Teoria luptei de clase, în aplicațiunile ei mărginite e deci mai puțin o concepție politică nouă, astfel cum a vrut-o fondatorul ei, decât un mijloc de propagandă în serviciul unor interese de clasă, cari oricât de legitime ar fi ele, sunt totuși numai parțiale. Putem vorbi mai puțin de teoria

luptei de clasă ca de o doctrină istorică și politică, decât ca o construcție menită a pune în mișcare anumite energii pentru obținerea de rezultate politice ocazionale.

Astfel în împrejurările de astăzi, omițând esențialul oricărei interpretări istorice, de a ține seama de legăturile de transmisiune a culturii de la un regim la altul, și de menținerea așezămintelor sociale după legile lor de statornicie, lupta de clasă apare cu pornirile ei tendențioase ca un element de descompunere și de dezordine. Trecând cu vederea bazele oricărei construcții politice, acea de a contribui la o sinteză între elemente discordante, și tocmai într'o epocă de prefacere a instituțiilor existente, lupta de clasă apare mai mult ca un ferment de anarhie fiind lipsit de soluții în vederea unei refaceri sociale constructive.

Viziunea istorică a marxismului, asemănătoare orgiilor păgâne a nopții walpurgice, despre care vorbesc legendele germane, nu reușește să ne arate mersul omenirii decât pornită într'o continuă dărâmare a erarhiilor existente, fără a recunoaște legitimitatea erarhiilor necesare.

Asemenea teorie socială neglijând în desfășurarea istorică rolul puterilor de coeziune, de ordonare și de construire, vede ~~țesutul evenimentelor numai în prisma dezordinei trecătoare pricinuită dela trecerea unui regim la altul.~~ Puterea creatoare a realizărilor sociale nu o descoperim, cum vrea Georges Sorel, în turburarea produsă dela o tranziție la alta, ci tocmai în ordonarea ce rezultă fiecare dată ce se pune un termen la o epocă de tranziție.

* * *

Dacă ne gândim la împrejurările în care teoria marxistă și-a făcut apariția, ne dăm seama de semnificația momentului și ambianței care i-a dat naștere. Caracteristic este faptul că ea a răsărit în mintea unui om crescut și format în mediul intelectual al unei Germanii capitaliste și tot odată extrem de retrogradă în formele ei politice.

Filosofia germană în opoziție cu cea clasică nu este pe atât o construcție obiectivă cu caracter universal, ci de cele mai multe ori una adânc influențată de pornirile sufletești și de aspirațiunile expansive ale mediului german.

Activitatea socială germană până la marele războiu, purtată de capitalismul cel mai înaintat, provocând la fiecare moment prin dinamismul ei, tensiuni între forțe ce se opun în virtutea pornirilor de expansiune ținute în frâu de limitarea teritorială, a fost foarte receptivă pentru o filosofie reflectând aceste tendințe.

În alte țări cu intelectualitate mai matură, activitatea mediului cultural îndrumată într'un sens conservator și stabilizator, a căutat formule de împăcare și de compromis între forțele ce se opun pe urma procesului firesc de creștere a organismului social. Filosofia germană însă susținând dezvoltarea oricărei mișcări până la consecințele ei extreme, e în contradicție cu filosofia acelor popoare, cari caută temeiul existenței lor în formule de armonizare.

Dacă la pornirile fizice ale mediului german, îmbrăcate în haina unei ideologii adecvate, se mai adaugă pătrunderea critică și exaltarea unui spirit evreu, găsim explicația întregii teorii marxiste a luptei de clasă. Lupta de clasă ne apare astfel ca o aplicare a filosofiei lui Hegel, transpusă pe planul social, menită a descompune un sistem de ordine existent, sub impulsul unui mediu expansiv, strâmtorat prin sila ordinei existente și a îngrădirilor teritoriale.

Încercarea însă de a se servi de acest „cal Troian“ pentru a cucerii cetatea adversarului pe dinăuntru, s'a dovedit neputincioasă. Marxismul n'a reușit să sape vechile temelii culturale ale Europei. În schimb și-a găsit răsunet în Rusia, în China și în alte State ale căror ambianțe intelectuale mai subrede n'au putut să reziste acestor gemeni de descompunere, veniți din lagărul unei țări cu mare prestigiu intelectual. Desfășurarea evenimentelor ulterioare a trebuit să rezerve Germaniei decepțiunii. Rusia Sovietică în loc să devie astfel cum a socotit-o politica germană după războiu, un mediu destinat a servi de teren de expansiune influenței germane, a continuat să rămâie un teritoriu politic animat de interesele și pornirile sale autonome. Așa s'a întâmplat că din decepția ideologică provocată de lipsa de răsunet a marxismului, de unde partidul comunist în Germania nu era nici pe de parte o forță amenințând existența națională a Statului, orientarea politică a acestei țări s'a văzut îndemnată să facă alte tentative ideologice pentru a-și atinge țelurile politice cunoscute.

Lupta de clasă așa dar, s'a născut și a trăit ca un instrument de propagandă, în serviciul unei cauze așa putea zice naționale, marxismul în sine nefiind explicabil decât în legătură cu mediul cultural și intelectual din care s'a născut. Ca atare, în ciuda pretențiunilor unora, ne apare nu ca o filosofie a istoriei sau explicație rațională a dezvoltărilor politice, esențialul ei fiind o pornire tendențioasă în serviciul unor cauze diferite de acea a mobilelor aparente.

Dacă în opoziție cu această teorie, urmărim istoria socialismului francez, vedem că în Franța doctrina luptei

de clasă nu a fost adoptată decât târziu și că principalii gânditori socialiști nu au fost niciodată aplecați a urma teoria marxistă până la ultimele ei consecințe. Georges Sorel ca apologist al violenței nu poate într-adevăr fi socotit ca un spirit care urmează tradițiunea ordonată a gândirei franceze, ne având de altminteri pretenția de a da gândului său un caracter dogmatic.

Teoria socialismului francez de la Saint Simon, Proudhon, Louis Blanc, până la Jaurès și Bourgois a fost o filosofie socială al cărui fundament este mutualismul, cooperarea națională, solidarismul și ca atare mai apropiate concepții unui socialism național decât celui marxist.

Comparând scrierile autorilor socialismului național, al sindicalismului sau al tradeunionismului cu teoria marxistă, astfel cum au desvoltat-o mințile extremiste, constatăm o mare deosebire, explicabilă prin origina deosebită a acestor două curente ale socialismului, care numai printr-o confuzie de denumire pot fi considerate ca identice.

Când se va cerceta mai târziu, în absența oricăror pa-timi de cari actualitatea nu se poate desbăra, istoria socialismului, se va vedea cum aceiași idee, pusă în serviciul unor cauze cu totul diferite, a putut să ajungă la concluzii contradictorii. Într-adevăr nimic mai deosebit decât discursurile lui Jean Jaurès întrunite în volumul „La nation armée” și concepția delicvescentă a socialismului astfel cum a fost predicat de Liebknecht, Rosa Luxemburg sau unii din extremiștii revoluției rusești.

Trebue să facem deci o distincție: Dacă se spune că lupta de clasă are de scop recunoașterea valorii etice și sociale a muncii cât și o reajustare a intereselor muncitor-estri în conformitate cu nevoile sociale și în cadrul Statului, trebue să recunoaștem că asemenea rol e pe deplin justificat. Dacă se spune însă că lupta de clasă are de scop distrugerea burgheziei și dictatura proletariatului, atunci bineînțeles suntem pe un alt teren de discuție.

Mai întâi ce înseamnă dictatura proletariatului. Termenul însăși conține un neadevăr. Dictatură înseamnă supunere voinței unuia singur, care pentru a și-o impune are nevoie de o întreagă organizare militară, birocratică și administrativă. Deținătorii funcțiunilor de execuție a dictaturei vor fi cei devotați persoanei investite cu privilegiul de a dicta, constituind deci o clasă privilegiată.

Intr'asemenea structură de Stat, care e deci cât se poate de primitivă, unde cei mulți siliți la supunere lucrează sub povara voinței unui potentat sau unui grup politic privilegiat, nu se poate vorbi nici de egalitate socială și nici de-

exercitarea voinței maselor. Exercitarea voinței de comandă cât și supunerea celor puși sub dependența ei, reprezintă o legătură care în sine nu conține nici un element socialist. Un asemenea regim poate doar fi comparat cu orice alt sistem politic care împarte societatea în clase privilegiate deținând puterea și clase cari sunt sortite a munci. Dictatura proletariatului e astfel una din acele formule bazată pe o iluzie, pusă în serviciul unei propagande demagogice, speculând desnădejdea omenească.

Atunci când susținătorii luptei de clase și a dictaturii proletariatului pretind că organizarea politică a partidului sau a clasei, este reprezentanta intereselor acestora și ca atare exercitează puterea în numele ei și pentru ea, această e o construcție pur sofistică. O reprezentanță a intereselor unui popor, indiferent dacă e grupat în mai multe clase sau în una singură, se numește organul lui de conducere politică. De altă parte organizarea politică a unui partid odată ajuns la putere, este destinată să se confunde cu însuși organul de conducere a Statului, dispunând de de puteri politice, limitate sau ilimitate, conform normelor de constituirea ei. În cazul unei limitări insuficiente, exercitarea acestei puteri, cu toate abuzurile, erorile și neglijențele la cari poate da naștere, nu e de fapt diferită de puterea de constrângere, împotriva căreia clasa a pornit lupta tocmai pentru a nu mai fi clasă.

Așa dar dictatura proletariatului, dând la iveală o nouă clasă de conducere, înlocuește pe un stăpân cu altul și în lipsă de limitare a voinței investită cu exercitarea puterii supreme, nu oferă o garanție mai deplină, în vederea realizării unei conduceri mai zeloase și mai înțeleghătoare a nevoilor poporului, decât cea veche.

În orice caz, dacă asemenea organ de guvernare ar avea calități în plus, n'ar putea fi decât rezultatul unei întâmplări, atât timp cât nu s'au schimbat raporturile între cei conduși și cei cari conduc. Ceiace în regimul dictaturei proletariatului nu se vede, fiindcă de jos nu se poate vedea, iar cei de sus nu vor să o vadă, este că fostul organism de Stat, pentru a cărui răsturnare s'a dat lupta, s'a relăcut la loc, purtat de alte persoane și botezat cu alte numiri.

Asemenea schimbare nu are nici un rost decât dacă omul sau oamenii deținători ai puterii sunt mai conștienți de datoritiile lor de conducere sau dacă noul sistem e mai apt a favoriza asemenea selecțiune decât cel vechiu. Pentru a obține acest rezultat se cere însă o nouă orânduire pe baze politice concrete dând la iveală valori morale mai înalte, lăsând la o parte mistificarea rezultând pe urma denumirii

unei dictaturi, a cărui adevărat înțeles este de dictatură cu ajutorul proletariatului, până în momentul când devine o dictatură contra proletariatului.

Această dictatură reprezintă deci o camuflare verbală a principiului unei dictaturi oarecari, ridicată însă pe spinarea muncitorilor în virtutea unei minciuni: negarea Statului și a necesității lui sociale. Asemenea camuflare, posibilă numai pe calea unei propagande ce utilizează credulitatea lesnicioasă a mulțimii, devine un principiu șubred la baza unui așezământ de Stat, fiindcă nu ține seamă de învățămintele istorice precedente în organizarea conducerii politice, astfel ca ea să răspundă cât mai bine menirii ei.

Istoria prin experiența trecutului, prin dezvoltarea conștiinței sociale, cât și a necesității organizației de Stat, a ajuns la recunoașterea necesității anumitor orânduirii în acord cu dezvoltarea actuală a Statului. Cei cari pornesc dela negarea Statului, bineînțeles nu se mai pot servi de asemenea norme, neavând posibilitatea de a le susține și de a le afirma în mod fățiș. Iată cum structura juridică a Statului dictaturei proletare, nu va putea fi pusă niciodată în acord cu noțiunile concrete de viață socială. Pornind de bunăoară de la sindicatele muncitorești sau sovietice și căutând prin asocierea lor a construi Statul politic, administrativ și economic laolaltă, înseamnă a organiza viața socială lipsită de unele elemente structurale de mare importanță, funcțiunile mari ale Statului urmând să fie înainte de toate bine definite în acord cu experiența trecutului.

În primul rând conducerea politică, elaborată pe cale rațională, astfel cum rezultă din istorie, pentru a-și îndeplini rolul de arbitru, trebuie să fie independentă de orice grupare sau subgrupare socială, tot pe atât de a grupărilor muncitorești cât și de a concernelor capitaliste. Pentru a menține echilibrul între diverse clase sau funcțiuni componente ale Statului, organul care are drept misiune să-l redreseze, nu poate fi reprezentat de nici unul din grupurile cari se cred nedreptățite. Principiul obiectivității în conducerea politică, față de masa în serviciul căruia este organizată acea conducere, cere o neatârnnare de influențele ce ar putea veni dintr'un lagăr sau dintr'altul.

Vorbind deci de luptă de clasă nu putem decât să-i recunoaștem o valoare de creațiune juridică în vederea unor realizări de norme noi de drept în interiorul Statului, dar nu ca manifestare a unor deziderate ce trec cu vederea întreaga construcție juridică-economică a Statului, pentru a instaura resentimentul ca normă de conducere politică.

Noțiunea de drept este la baza conștiinței omenești ca

și noțiunea de proprietate. A le împăca cu necesitatea traiului în comun și cu necesitatea colaborării sociale, a le împăca printr'o continuă rectificare a abuzurilor ce rezultă din deslănțuirea egoismelor omenești, iată sarcina ce revine unei conduceri politice conștiente de îndatoririle ei. Lupta de clasă nu poate nesocoti termenii acestei împăcări.

Astăzi oricine judecă o situație socială și gândește social ar putea fi considerat că face operă socialistă. Totuși e o deosebire. Termenul socialist, oricât de frumos era atunci când a fost rostit în speranța unor idealizări ideale, asociat cu ideia luptei de clasă, rămâne discreditat prin procedeele unor metode ducând la așa zisa dictatură a proletariatului, care de fapt nu este a proletariatului, ci a speculanților lui.

APUSUL DOCTRINELOR ECONOMICE

BCU Cluj / Centrul Universitar de Studii Economice Cluj
«*Stabilirea de discipline sociale
este o condițiune prealabilă pentru
orice agonisire economică*».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VII.

Secolul al 19-lea cu luptele de idei la cari a dat naștere va rămâne în istorie, secolul gândirii materialiste și totodată acel al controverselor economice.

Filosofia socială a aceluși secol s'a străduit a explica fenomenele economice, considerându-le sub un aspect parțial, material și cantitativ, începând cu teoria schimbului și sfârșind cu prețuirea bănească a tuturor valorilor.

A uitat însă că un fenomen supus unor legi de interdependență socială, nu poate fi explicat prin aspectele lui pur materiale și cantitative, și ca atare fenomenul economic nu poate fi considerat izolat de restul structurii sociale, juridice și politice.

Socotind schimbul atât al obiectelor cât și al serviciilor ca fenomenul autonom și esențial ale unei economii desprinse de restul legăturilor sociale, a trecut cu vederea că la baza schimburilor se găsesc înainte de toate convențiuni juridice garantându-le pe acestea, tot astfel cum la baza convențiilor de drept se găsesc garanții politice.

Așa fiind, cele două mari școli economice, cea liberală și cea socialistă, cari și-au disputat întâietatea în cursul secolului trecut, au omis să cerceteze origina lor istorică și ideologică, ambele reprezentând doar niște construcții raționaliste în vederea legitimării unor discipline sociale sau juridice, adaptate dezideratelor sau tendințelor acelei epoci.

Pornind dela recunoașterea proprietății private absolute, dela legea cererii și ofertei, dela legea de oțel a salariilor

și a rentelor, considerându-le pe acestea ca adevăruri absolute, au construit două sisteme de gândire economică, străine de orice vederere sintetică a vieții sociale.

Izolând printr'un artificiu ideologic, anumite aspecte ale funcțiunii economice de restul legăturilor sociale fundamentale, după cum un anatomist ar izola „în vitro” fenomenele de asimilare și desasimilare a celulelor de restul fenomenelor organice, au construit teorii abstracte a căror aplicațiune atunci când le încadrăm în mediul lor organic adevărat, e plină de inadaptațiuni.

Unul din sisteme a fost acel al unei economii individualiste și capitaliste, utilizând spațiile internaționale pentru o concurență comercială ilimitată, căreia nu îi se pune în cale nici un obstacol. Celalt sistem a fost al unei economii socialiste, infierând concurența ca antisocială, ba căutând prin nivelarea competițiunilor să uniformizeze și condițiile de trai. Socialismul pentru a-și realiza scopul, făcând și el apel la uniunea internațională, nu a ținut seamă de faptul că internaționalul oferă doar posibilități comode pentru construcții utopice.

Ambele concepții economice așa cum au fost expuse de economiștii secolului trecut, cu toate că erau opuse, au avut totuși una și alta același punct de plecare: viziunea materialistă a lumii și neglijarea oricărui alt factor social în orânduirea valorilor. Sărăcia acestor concepții s'a manifestat pe deplin în cursul generațiilor viitoare, văzând cu ce dificultăți de ordin moral dar și material, au avut de luptat atât susținătorii liberalismului integral cât și ai socialismului extremist.

În cele expuse mai jos, vom căuta să punem în adevărata lor lumină principiile pe cari se sprijină aceste două concepții economice și cum pornind de la aceleași premise false, ambele ajung la aceleași rezultate absurde. Se va vedea, cum prefinzând fiecare a reprezenta adevărata știință economică, n'a putut nici una avea asemenea pretenție, amândouă pornind dela aceeași bază greșită și de la aceleași formule artificiale și abstracte. În așa fel nici una din teorii nu oferă un fundament temeinic pentru judecarea condițiunilor complexe a traiului economic în legătură cu realitatea socială considerată în întregimea ei.

Premisele dela cari pornesc aceste școli sunt libertatea naturală, absolută a individului, și drept consecință considerarea omului ca factor economic, scutit de orice obligațiuni ce n'ar fi fost în prealabil liber consimțite. Aceste premise le găsim atât în construcțiile economiei burgheze cât și în cele ale economiei socialiste, avându-și sorgintea

în declarațiunile drepturilor omului, cari au condus la legislația individualistă a secolului trecut.

Să începem cu școala burgheză.

Faima acestei școli începe cu Adam Smith și cu Ricardo, cari pot fi socotiți ca părinții liberalismului economic. Prestigiul lor a fost și este încă atât de mare, încât găsim și astăzi adepți ai sistemului de explicații a fenomenelor economice răspândit de școala din Manchester, considerându-le ca adevărata știință economică.

Contemporani cu făuritorii Statului burghez și cu profeții individualismului politic, viziunea lor economică se adaptează de minune viziunii politice a inventatorului „Contractului social”. Ideile lor ivite pe pragul unei ere noi în desvoltările economice și politice ale popoarelor europene, caracterizează destul de bine începuturile acestei ere. Sosise momentul când vechile legăminte feudale trebuiau sfărâmate și înlocuite cu altele mai slobode, pentru a da putință unei omeniri animată de porniri de expansiune și de mărire a producțiunii, să obțină noi debușeuri, noi teritorii și noi bogății.

Școala burgheză, socotind libertatea schimburilor, legea cererii și ofertei cât și legea rentei a lui Ricardo, ca legi fundamentale sprijinind edificiul economic, ele singure fiind în măsură să asigure producția și distribuția bunurilor, au dat uitării însă un lucru: Că aceste legi, nu sunt naturale decât atunci când un sistem juridic individualist le susține. Apoi, pentru ca legea cererii și ofertei să poată funcționa și rentabilitatea diferențială să fie considerată ca legitimă se cere ca indivizii să se împace în prealabil cu o distribuție a bunurilor și a valorilor care nu ține seamă de nici o legătură de cooperare între diferiți factori de producție în cuprinsul unei economii.

Grija economică generală, tinzând într'acolo ca producțiunea să fie în așa raport cu consumația ca ele să se balanseze, creindu-se și rezerve pentru a acoperi riscurile deficitelor, economiștii individualiști au crezut că această balansare se poate crea, lăsată în grija inițiativei private, prin liberul joc al prețurilor pe o piață liberă internațională.

O piață liberă internațională însă nu creiază o balanșare între producție și consumație, nici nu permite crearea de rezerve, decât dacă politica economică a statelor veghiașă la menținerea unui echilibru pe piața internă a fiecărei economii naționale.

De fapt piața numită liberă e întotdeauna supusă la îngrădiri juridice, economice și financiare, rezultând din condițiunile de viață și activitate proprii fiecărei națiuni.

Primele îngrădiri aduse unei pieți libere teoretice sunt însăși separațiunile oricărei economii naționale între o țară și alta; în al doilea rând sunt condițiunile create prin repartitia proprietății în interiorul fiecărei economii naționale.

O piață nu este niciodată independentă de condițiunile ei naționale și teritoriale, prin însăși faptul discriminărilor create prin dreptul de stăpânire teritorială. Existând numai piețe naționale, externe unele altora, o piață liberă internațională e o construcție abstractă cu valoare practică redusă. Aceasta rezultă și din regimul de prețuri în raport cu veniturile diferite dela o țară la alta.

Spre pildă, într'o țară cu un regim de prețuri ridicate, așa zisă piață liberă va avea altă putere de absorbțiune a produselor ca aceea a unei țări cu un regim de prețuri joase. Tot astfel rentabilitatea și prețurile se vor deosebi dela țară la țară, după cum avem a face cu o țară de mare proprietate și de mare feudalitate industrială, una de proprietate amestecată sau una de proprietate extrem de împărțită. E de la sine înțeles că din jocul combinat al prețurilor și veniturilor într'o țară cu un proletariat numeros și prost salarizat, capacitatea de cumpărare și deci de consum va fi mult mai mică decât într'o țară în care salariile sunt ridicate. De altă parte într'un regim de mari concentrații capitaliste sau de mare proprietate, disponibilul economic va avea întotdeauna tendința de a se oferi în proporție mai mare pe piața externă decât într'o țară cu mică proprietate, repartizată în mod omogen, a cărei putere de consum intern e mai mare.

Alt exemplu de neaplicare așa ziselor legi economice individualiste, o vedem în construcția teoretică a plasării produselor în raport cu prețul lor de cost, care spune că pentru anumită marfă, la fiecare preț se va putea plasa o anumită cantitate fixă, invers proporțională cu acest preț.

Adevărul e că la anumit preț se va plasa o cantitate diferită de marfă de la țară la țară, iar dacă vom adăuga capacitățile de consum pentru acea marfă a tuturor mediilor economice naționale, adițiunea nu va avea nici o valoare practică, fiecare curbă grafică a variațiunei de consumație în raport cu prețurile, fiind deosebită dela un mediu la altul.

Tot astfel surplusurile transportate dela o piață la alta se comportă diferit după capacitățile de consum diferite între acele piețe.

Aceasta ne-ar îndreptăți să formulăm legea cererei și ofertei în termenii următori: orice marfă va fi cu atât mai

mult cerută și oferită pe o piață națională cu cât salariile și veniturile în acel mediu economic vor fi mai ridicate.

Așa dar legea cererii și ofertei cât și aceea a formării prețului nu pot fi considerate ca absolute, fiind funcțiuni de distribuire socială și națională a valorilor de producție și de schimb. Principiul că o marfă cu cât e mai abundentă este proporțional mai ieftină, n'are înțeles decât dacă luăm în considerație un mediu omogen și limitat. Mediile economice însă sunt diferite dela națiune la națiune și astfel în măsura variațiunii prețurilor în schimburile economice internaționale și capacitățile de consum naționale, pot fi foarte variabile. Dacă spre pildă, într'un mediu național, anumită marfă considerată de importanță vitală lipsește în proporție mai mare decât într'altul, se înțelege că va face obiectul unei competițiuni mult mai aprige, fără să atingă totuși prețuri mai ridicate ca în alte țări unde e mai abundentă. Se știe că orezul care lipsește regiunilor înfometate din India pe calea schimbului liber, ia calea pieței Londrei, nu fiindcă cererea e mai mare, ci fiindcă piața engleză e mai bine apărată contra eventualelor lipsuri decât piața națională a Imperiului Indiilor. Adevărul e că potențialul economic al unui mediu național, rezultat al nivelului lui de organizare este factorul care decide de abundența sau sărăcia economică a acelui mediu.

În aceeaș ordine de idei, dreptul de proprietate ducând la rente asigurate, poate fi conceput, deosebit dela o țară la alta.

Economia burgheză socotind legea rentabilității diferențiale a pământului ca firească, a crezut că poate explica prin ea, legitimitatea ori cărei rentabilități. Economistul englez Thorold Rogers, care de timpuriu a pus în evidență slăbiciunea acestei teorii, ne spune că: „spiritul omenesc se revoltă în potriva unei doctrine care declară că o mică clasă de proprietari poate percepe pentru totdeauna un impozit sub forma unei rente în continuă creștere și care pretinde că nu există scăpare din acea situație, stabilind că muncitorul cu cât va fi mai conștiincios, cu atât va permite rentierului leneș să perceapă un impozit mai ridicat“. Trebuie remarcat că ori ce rentabilitate nu-și poate sprijini legitimitatea pe considerațiunea că provine din diferența de productivitate materială a solului cum ne învață Ricardo, având în vedere că ea este înainte de toate produsul mediului economic, adică funcție de factorii de organizare juridică, economică și financiară a unui mediu național.

Așa dar rentabilitatea nu poate fi considerată ca legitimă, decât în măsura în care condițiile sociale o permit

nefiind un produs al unor legi naturale decât poate în insula lui Robinson Crusoe, dar nu în cuprinsul unui mediu economic și social real.

Dreptul de proprietate ducând la rente asigurate poate fi conceput deosebit de la o țară la altă, după împrejurări economice și politice.

Din aceste considerațiuni se desprinde că la baza pretenșilor legi naturale individualiste există o convențiune, adică următorul legământ convențional: recunoașterea unui drept de proprietate nemărginit, independent de condițiile sociale și economice cari l-ar putea justifica cât și ficțiunea unor încheieri contractuale cu desăvârșire libere. Condițiunea „reușitei” acestor legi cari revendică în favoarea lor permanența legilor naturii este de fapt garantarea juridică și morală a anumitor așezăminte de bază a ordinii sociale, străine obiectului economic propriu zis adică recunoașterea ilimitată a unui drept de proprietate individuală cât și statorinicirea unui așezământ juridic care să garanteze asemenea recunoaștere.

În sistemul liberului schimb, diferențele de valoare provenind din operațiunile economice, sunt rezultatul unui privilegiu recunoscut de ordinea juridică a Statului, iar nici decum rezultatul unor pretense orânduirii naturale. Un monopol de producție, tot pe atât cât și un drept de proprietate asupra unui teritoriu privilegiat, sau recunoașterea dreptului de rentă echivalent cu acela de percepere a unui impozit, nu sunt condițiuni economice naturale, ci împrejurări economice create de îngrădiri legale, legitimitatea rentei nefiind diferită de cea a unui drept de dijmă care și el în Evul mediu, era considerat de origine divină.

De aci rezultă că sub regimul liberului schimb atât legea formării prețurilor, cât și legea rentei n'au nici o explicație economică naturală, ci se bizue pe o întocmire convențională, adică garantarea unui drept abstract de proprietate, și a unei licențe comerciale desăvârșite.

În viața socială reală așa cum o urmărim în istorie, știm că asemenea drepturi sunt și a fost întotdeauna supuse la îngrădiri și la condițiuni de utilitate socială, pe cari atât Smith cât și Ricardo cu legile lor științifice le trec cu vederea.

Cu toate acestea, pe legea rentei, a profitului liber cât și cea a cererii și ofertei, s'a clădit sistemul ideologic burghez, considerat ca știință economică universală, pe când sistemul nu reprezintă decât o modalitate de organizare a producției și a repartiției în vederea posibilităților de expansiune a țărilor ridicate brusc în puterea lor de producție prin marile progrese tehnice ale secolului trecut.

Chiar dacă ideile au evoluat de atunci, și o mai justă apreciere a realităților sociale și-a făcut drum în metropolele universitare, totuși mai sunt și astăzi autori cari continuă tradițiunea lui Smith, Ricardo, Say și Leroy Beaulieu, uitând să menționeze că aceste teorii fac parte din studiul istoric și critic al doctrinelor economice. Ele n'au nimic a face cu o judecare reală a evenimentului economic, fiind numai construcții artificiale, create din nevoile unei epoci trecute.

Eroarea de principiu a școalei liberale era de a crede că anumite procedee economice, adică pornirea spre colonizare și spre cucerire de debușeuri, puteau fi considerate ca eterne, pe când ele nu erau decât sisteme adaptate necesităților și situațiunei de fapt a lumii de atunci.

Societatea burgheză, liberată încet de cătușele fostei societăți feudale și corporative, care și-a început ascensiunea încă din timpul războaielor între trupele imperiale și orașele libere, nu și-a găsit deplina ei dezvoltare, decât pe urma revoluțiunilor dela sfârșitul secolului al 17-lea și cea franceză din 1789, cristalizându-și organizarea în principiile legislative ale Codului Napoleon.

Societatea cea nouă împreună cu doctrina economică pe care și-a făurit-o, nu și-a dat seamă că principiile ei de acțiune erau limitate la necesitățile ei de expansiune și că doctrina pe care se sprijinea nu era o doctrină universală ci numai un instrument pentru a-și atinge scopurile comerciale și capitaliste. Expansiunea burgheză, unul din episoadele cele mai de seamă al istoriei raselor europene, care a dus la cucerirea atâtor continente, la fundarea de imperii coloniale mărețe, și la o înmulțire atât de mare a rasei albe, animând-o de o adevărată febră de creațiune, nu avusese timpul să-și construiască un sistem de gândire socială în acord cu necesitățile permanente ale vieții în comun. Așa s'a întâmplat că slăvind o doctrină care era doar un instrument de cucerire de spații geografice și economice accesibile, școala economică liberală a pierdut din vedere condițiunile elementare ori cărei vieți sociale stabile, adică necesitatea acelei solidarități ce trebuie să dea la iveală un principiu etic, necesar vieții în societate și un sistem de drepturi reale, nu numai nominale. Egalitatea și libertatea de drept, asigurată de codificarea individualistă, nu răspundea unei egalități sau libertăți în sensul social, adică juridic și economic laolaltă. Aceasta a fost cauza pentru care economia liberală, lipsindu-i baza morală, a fost nevoită să suporte o critică întemeiată. Alimentată de această critică cu vehemență și talentele literare ale unui Louis Blanc, Fourier, Saint Simon, Lasalle și Marx, a luat naștere școala socialistă.

La început, pe vremea primelor schițări a unei tendințe noi, școala socialistă a fost blândă și mai mult inspirată de un romantism nebulos. Pe măsură însă ce se pronunța un desechilibru social mai violent, în urma aplicării nemiloase a legii cererii și ofertei în materii de brațe de muncă, învățătura socialistă devine din ce în ce mai agresivă, asociând criticei și acțiunea politică.

Astfel aproape simultan cu ivirea economiei clasice, care mai exact ar fi trebuit numită o ramură a studiului de inițiere în domeniul politic al burgheziei capitaliste, vedem cum s'a ivit cealaltă știință economică antagonistă, a școalei socialiste, revendicând și aceasta la rândul ei întocmai ca școala burgheză, gloria unei pretinse obiectivități științifice.

E drept că începuturile socialismului, succedând începuturilor de răspândire a ideilor școalelor liberale, adevăreau necesitatea unui corectiv pentru a combate arbitrariul acesteia. Pe măsură ce școala liberală, sprijinită pe adevărurile supreme ale legislații napoleonene câștiga în importanță și autoritate, se simțea nevoia de a i se opune o altă viziune a lumii care să ție seama de factorul primordial oricărei așezări omenești, acel al solidarității sociale, superioară oricărei îndeletniciri pur mercantile.

Dar acest corectiv, sub forma explicațiilor socialiste nu era suficient. Din opoziția dialectică a celor două școli, era să se întâmple un fenomen foarte ciudat. Criticând dogmele școalei adverse, școala socialistă dădea la iveală o teorie antagonistă, a cărui fundament se sprijinea totuși pe erorile mai de seamă a celei dintâi. Astfel socialismul își făcea apariția în lume, nu ca o concepție de sine stătătoare, ci ca o opoziție critică, care cu argumente culese tot din domeniul economiei materialiste, pretindea pe nedrept să aibă o mai mare obiectivitate.

Dacă urmărim întreaga desvoltare a ideii socialiste, vedem într'adevăr că ea se nutrește numai și numai din erorile școalei burgheze, eroarea ei fundamentală fiind credința în explicațiunile cantitative ale fenomenelor economice. Liberalismul numindu-se știință, economismul marxist cu intransigența lui sectară a revendicat cu atât mai mult acest titlu, referindu-se la același materialism economic din care își făcuseră baza oricărei interpretări sociale și istorice.

Materialismul economic socialist nu reflecta de fapt de cât încrederea pe care școala burgheză o avea ea însăși în adevărurile materialiste pe cari le propovăduia.

În această luptă între două credințe, vedem dar cum una revendicând titlul de obiectivitate științifică, a atribuit implicit și tezei adverse și a întregii argumentații cu care

această teză este susținută, acelaș caracter de obiectivitate fără ca nici una din ele să recunoască slăbiciunea de bază a ambelor construcții: Simple alcătuiuri imaginative, ele nu sunt decât discipline de gândire în serviciul determinismului social, neadaptate însă nevoilor de permanență a vieții sociale. Adevărata știință economică, dacă există una care să fie numită știință obiectivă, deosebită de arta de conducere politică a economiei, nu poate fi nici burgheză, nici socialistă, ci cum ne arată cercetătorii unor vremuri mai de mult sau acei cari urmează școala lui Fr. List, A. Muller etc., îmbracă forme organice mai complexe, decât cele admise în simplitatea lor schematică de ambele școli economice internaționale ale secolului trecut.

Seria de gânditori de la Fourier și Saint Simon până la Marx și Bernstein, cari au contribuit la construirea unei doctrine paralele cu aceia a economiștilor burghezi, aveau o incontestabilă superioritate asupra lor prin faptul susținerii unui punct de vedere mai sintetic. Totuși cum am menționat, fiind născută pe cale dialectică, doctrina socialistă a trebuit să se resimtă, de infirmitatea unei atitudini veșnic opoziționistă, ceea ce în lipsa unei posibilități de experimentare și adaptare practică, a silit-o să fie incompletă și exagerată în deducțiunile ei.

* * *

Eroarea de bază a școalei burgheze, transmisă cu toate exagerările ei școalei socialiste, a fost credința în valoarea absolută a așa ziselor legi materialiste ale fenomenelor sociale.

Dacă ne gândim că școala liberală a enunțat principiul că transacțiunile asupra dreptului de proprietate sunt independente de noțiunea organizării Statului și de garanțiile ce le cuprinde, vom înțelege de ce școala socialistă a stabilit că singura garanție socială rezidă în negarea și a Statului și a dreptului de proprietate. Obiectul de ceartă fiind însăși proprietatea materială în formele ei multiple și în legăturile ei istorice față de Stat și colectivitate, dela sine trebuia să rezulte că justificarea istorică a evoluțiunei marxiste avea ca termen final desființarea statului și a proprietății private.

Interpretarea materialistă a istoriei este astfel rezultatul nenorocit al materialismului școalei liberale însăși, pe care acesta l-a sugerat școalei adverse într'un secol când toată gândirea era umbrată de spectrul materialismului.

În această lumină trebuie să vedem critica capitalului pe care o face Marx. Acesta considerând ca cea mai de seamă

invenție a lui stabilirea teoriei conform căreia, un obiect nu ar avea altă valoare decât cantitatea de ore de muncă pe care îl conține, omite faptul că orice fabricat nu este rezultatul unei însumări aritmetice de ore de muncă, ci rezultatul unei producțiuni organice, care în înțelesul ei social este inseparabilă de noțiunea unei disciplinări etice în vederea muncii în comun. Producțiunea și consumația în comun nu sunt concepte utopice decât din moment ce nu se ține seamă că la spatele lor există discipline juridice și morale menite a crea o armonie între individ și colectivitate. Socotirea valorii după ore de muncă, e de prisos a o spune, n'are nici un înțeles, argumentul fiind cunoscut că oricâte ore de muncă ar conține un obiect inutil, valoarea lui n'ar putea fi decât nulă. Valoarea unui obiect fabricat e socială în toată puterea cuvântului, dar socială nu în virtutea unei adăuiri aritmetice de ore muncite, ci în virtutea unui principiu de colaborare organic.

Formulele matematice de cari abuzează Marx, răspund acelei păreri fantastice, că funcțiunea economică poate fi explicată numai prin înregistrări cantitative și de contabilizare a plus-valutelor fără a ține seamă de momentele etice și de principiile de organizare cari tocmai ele mențin coeziunea vieții în comun și dau posibilitatea unei colaborări fecunde în cadrul unor funcțiuni diferențiate și erarhice.

* * *

Am arătat mai sus condițiunile istorice în cari au luat naștere cele două doctrine opoziționiste și cum aceste condițiuni nu sunt chemate a justifica pretențiunile de obiectivitate a ambelor doctrine, nici una din ele neputând pretinde la universalitate științifică. Știința, prin caracterul ei de obiectivitate, nu poate fi pendinte de o opoziție dialectică. E tocmai caracteristic pentru judecarea celor două școli, neputința fiecăreia de a ține seama de punctul de vedere a celeilalte și de a recunoaște propria ei slăbiciune. Știința în adevăratul sens al cuvântului nu e nici una nici alta, fiecare din ele, neputând judeca viața economică decât în prisma unor înlănțuiri de conjunctură, ambele școli reprezentând doar forme trecătoare a gândirii economice. Adevărata știință economică rămâne aceea a altor gânditori anteriori și liberalismului și socialismului cari au înțeles ordinea socială nu ca o înjghebare de contracte comerciale asupra bunurilor materiale, ci ca un complex organic în care schimburile la fiecare moment sunt dependente de posibilitățile de viață economică colectivă și în consecință dependente de potențialul de organizare economic și politic.

Vorbind de legăturile de colaborare sociale cari sunt la baza oricărei economii, ajungem la stabilirea interdependenței între economie și politică, una fiind de neînțeles fără de cealaltă, dar în nici un caz prima putând pretinde a fi suprapusă celei de a doua. Acest adevăr elementar, totuși era considerat ca paradoxal încă pe vremea când Thorold Rogers spunea cu timiditate că: „cel mai îndrăsneț dintre metafizicieni trebuie totuși să recunoască influența fenomenelor sociale asupra soluțiilor economice“.

Cuvântul însăși de economie politică, dând de presupus această strânsă legătură între noțiunea de disciplină socială statornicită în drept prin mijlocirea acțiunii politice și aceea de produs economic, nu se poate admite ca economia așa cum o vrea școala burgheză, să fie studiată independent de politică însăși, după cum nici școala socialistă nu-și poate realiza Statul economic, în nesocotința noțiunilor de disciplină juridică și de garanție a drepturilor politice.

Pentru a nu face eroarea de a neglija legătura între politică și economie, așa cum ne apare în explicațiunile date evenimentelor economice atât de școala de la Manchester cât și de aceea a Marxismului, se cuvine ca definind domeniul disciplinelor încredințate politiceii cât și acelea care revin economiei, să nu uităm totuși că cele două domenii sunt atât de strâns legate între ele încât activitatea unuia nu poate fi înțeleasă fără de a celuilalt. Privindu-le deosebite, dar înțelegând relațiunea de interdependență între ele, a cărei cheie de boltă sau trăsătură de unire o formează Statul, cred că putem face un pas mai departe în cercetările tuturor problemelor economice.

Dacă pornim dela ideia de Stat, adică de societate omenească concretă și studiem acest corp social sub toate aspectele lui inclusiv cele economice și politice, vom ajunge la o înțelegere mai adâncă și mai reală a funcțiunei economice decât izolând-o în mod artificial. Desprinsă de realitatea socială concretă a statului, funcțiunea economică devine o simplă închipuire teoretică, străină de acțiunile și reacțiunile corpului social privit sub forma de unități autonome. Așa dar numai studiind societatea sub aspectele ei istorice, cristalizată în unități politice reale, putem să ne dăm seama de înlănțuirile economice cât și de valoarea aplicațiunei diverselor discipline juridice ce pot influența economia.

Se va pune însă întrebarea: dacă contestăm titlul de știință întregului grup de fenomene și de orânduire a observațiunilor economice, cum ne vom putea orienta pentru deslușirea acestor fenomene cari își au realitatea lor netă-

găduită, tot pe atât de incontestabilă pe cât sunt de certe necesitățile noastre de viață materială ?

Orientarea care ne-o dă școala economiei naționale, mi se pare cea bună. Ea ne arată că economia nu trebuie și nu poate fi considerată ca o știință aparte și de sine stătătoare, fie ea liberală sau socialistă, ci numai ca un grup de fenomene cari nu-și pot avea explicația decât în legătură cu înfățișările multiple sub cari se prezintă viața socială în cadrul Statului.

La baza economiei deci nu sunt legi naturale în sensul obiectiv al cuvântului, așa cum am înțelege legea de cauzalitate strictă sau o lege de reacțiuni cantitative, ci la baza economiei sunt, înainte de toate, discipline sociale întocmite și păzite de conducerea politică, ele dând imboldul și sensul desvoltărilor economice. Acesta este adevărul de care trebuie să ne pătrundem pentru a nu ne expune la erorile de gândire trecute.

La temelia economiei și a tuturor fenomenelor economice stă omul cu caracterele lui psihice și morale, îngrădit în discipline precise, fără de cari nu poate exista nici viață individuală, nici viață socială, mai cu seamă la gradul de cultură și conștiință la care am ajuns. Toate fenomenele economice sunt supuse legilor de disciplină socială și națională, astfel că în afara acestora, economia își pierde orice posibilitate de existență. Doctrinile economice cari nesocotesc această realitate, trecând cu vederea importanța ordinii de Stat, nu pot astfel ajunge la nici o formulare practică, ba nu pot reprezenta decât focare intelectuale de anarhie, indiferent dacă această anarhie este capitalistă sau socialistă.

Proprietatea individuală, în ciuda credinței burgheze sau socialiste nu este decât o disciplină socială, bună ori rea pe urma căreia s'au desvoltat în istorie consecințe economice și tot discipline sociale sunt și îngrădirile cari pot fi aduse principiului proprietății pentru a o încadra în viața Statului în raport cu funcția care trebuie să o exercite. Fenomenul economic astfel neputând fi izolat de substratul lui social, este inseparabil de factorii de organizare și de factorii morali. Aceasta ne face să stabilim următorul adevăr, care trebuie să servească oricărei posibilități de înrăurire economică prin politică și anume că fenomenul economic departe de a fi independent nu este decât consecința unei orânduiri sociale. Numai influențând, pe cale imperativă sau pe cale de educație asupra acestor discipline de viață, putem provoca, atenua sau îndruma fenomenul economic. În centrul deci al întregii construcții economice stă Statul ca singurul depozitar al

disciplinelor sociale și ca singurul îndrumător al orânduirilor și economice și politice laolaltă.

Se mai poate pune întrebarea: cari sunt disciplinele sociale, cari dau loc la consecințe economice? Putem răspunde: toate. Nu există orânduire juridică privitoare la persoane sau la bunuri cari să nu poarte în sine rezolvarea de interese economice.

Dacă ne gândim la un așezământ pur juridic cum ar fi familia, vedem că rațiunea ei primă, din însăși organizarea ei din vremurile antichității, este grija de asigurare materială a descendenților, așa fel că așezământul familiar impune discipline al căror scop sunt desfășurarea unei activități economice solidare a membrilor ei, chemată în primul rând să asigure permanența speciei.

Referindu-ne la dreptul de proprietar quiritar, astfel cum l-au înțeles romanii, vedem că acest drept pe urma căruia s'au dezvoltat de timpuriu toate consecințele economice, și pe cari în formele lor dezvoltate de astăzi le numim capitalism, era o disciplină menită a menține ordinea socială pe terenul competițiilor materiale și al achizițiilor.

Dreptului de proprietate roman îi se poate opune o altă organizare a proprietății, și anume dreptul de proprietate colectiv astfel cum l-au cunoscut popoarele germanice și popoarele slave la începuturile lor istorice. Acest regim de drept colectiv comunal, acel al întregului sat asupra terenului sau teritoriului comunal, cuprindea de asemenea dispozițiuni de parcelare sezonală, sau de distribuție a produselor, rezolvând în felul lor nevoia de consumație și de asigurare a traiului. Ambele forme a dreptului de proprietate își au justificarea lor, fără ca una să poată pretinde a exclude pe alta.

Întreg domeniul financiar, cu tot sistemul lui normativ și legal având de scop asigurarea distribuțiilor economice, ne oferă încă exemplul unei alcătuiți pe bază convențională și rațională, care poate servi la ușurarea și intensificarea activităților economice. Organizarea și mănuierea mijloacelor financiare, din vechime și până astăzi și chiar azi mai mult ca oricând, reprezintă un mijloc politic care poate influența adânc mediul economic. Un exemplu îl avem în manevrele valutare cari au luat o așa de mare importanță în politica economică de după războiu.

Fără a intra în detaliul așezămintelor de bază a diverselor organizări sociale, cari toate fără excepții sunt menite a da un sens și o orânduire a activităților economice, putem desprinde câteva învățăminte privitoare la legătura între politică și economie.

Astfel putem spune că activitatea economică este menită înainte de toate a întreține viața materială a indivizilor, prin asigurarea nevoilor de consumație. Ordinea juridică inseparabilă de activitatea economică reprezintă sistemul de discipline care împacă nevoile de consumație cu sarcinile de producție. În acest fel ordinea juridică fără a fi în măsură să creeze prin ea însăși condițiuni de existență cari ne sunt date de materia economică și de desfășurarea energiilor economice, este chemată să îngrădească aceste energii în așa fel ca nevoile economice ale tuturor să poată fi satisfăcute în chipul cel mai deplin. Deasupra dreptului cât și a economiei mai există așezământul politic, menit a garanta permanența și respectarea disciplinelor impuse prin drept. Superstructura juridică, etică, politică este pusă în serviciul economiei, și nici de cum desprinsă de economie chiar atunci când scopul economic poate să fie numai servit dar nu realizat de ordinea juridică și politică. Așa dar numai prin mijlocirea de discipline de ordin moral se dă putință energiilor economice să se desvolte într'un anumit cadru, asigurând o stare de pace, de liniște necesare oricărei prosperități. Voi adăuga că asemenea putință va fi cu atât mai bine asigurată cu cât disciplinele morale vor fi mai desăvârșite.

Văzută în această lumină de multe ori o criză economică va putea fi cauzată exclusiv de împrejurări politice.

Dacă luăm în considerație certurile celor două mari școli de gândire economică ale secolului trecut, ne vine în minte analogia cu altă ceartă ce a rezultat pe vremuri din susținerea credințelor religioase, discutându-se asupra unor entități imaginare. Controversele într'un caz ca și într'altul au avut tot atât de puțin temeii, rațiunea adversității fiind atunci ca și astăzi, precum în toate epocile de luptă, opoziția între grupuri de interese potrivnice, fiecare crezându-se îndreptățit a-și face singur dreptate.

Nu voi spune însă că din opoziția a două idei a căror discuție a fost împinsă la extrem, nu se poate ivi o rază de lumină care să arate calea viitorului. Dar această cale ne silește a părăsi terenul unei ideologii străine realităților sociale, îndemnându-ne a ne reîntoarce la alte concepții despre viață. Pentru a trage ultimele concluzii din învățăminte economice pe cari suntem forțați a le interpreta în adevărul lor înțeles, trebuie să părăsim cu hotărâre terenul materialist, arătând că toate posibilitățile de organizare socială și de satisfacere a trebuințelor economice purced dela facultatea stabilirii de discipline juridice cât mai bine respectate în acord cu cerințele economice ale unei epoci și în conformitate cu principiile ei etice.

SOCIALISM CONSTRUCTIV ȘI DESTRUCTIV

BCU Cluj / Central University Library Cluj
*«Conștiința socială începe
cu solidaritatea națională în
cadrul Statului».*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIII.

Vorbind de construcțiunile pur economice așa cum le găsim la școlile economice ale secolui al 19-lea, am arătat că slăbiciunea lor provine din nesocotirea dependenței lor de bazele morale, juridice și politice ale mediului social.

Din această lipsă de legătură, a provenit și eroarea juriștilor și a sociologilor de a privi societatea ca un înveliș convențional și rațional, lipsit de conținut concret. Eroarea economiștilor și-a găsit astfel ecoul în deformațiunile filozofiei sociale, juridice și politice.

Trecându-se cu vederea rolul Statului ca expresiunea concretă și nu convențională a vieții sociale, s'a ajuns la acele divagațiuni de gândire și de speculație intelectuală, în cari liberalismul și socialismul politic, asemenea celui economic se întreceau a formula legi abstracte desprinse de realitatea organică socială.

Pornind dela o concepție care neglija tocmai elementele cele mai de seamă ale conviețuirii, adică disciplină, legături de credință și de solidaritate în cuprinsul unei colectivități limitate, raționalismul social considera viața a milioane de oameni întemeiată pe o ficțiune: posibilitatea de existență a individului deslegat de ori ce imperativ moral și social, reclamând respectul demnității lui de om, libera lui alegere a mijloacelor de câștig, de luptă economică sau politică, fără a lua asupra-și obligațiunile elementare față de colectivitate. Recunoscută în legislația individualistă, această pretențiune de a considera licențele cele mai extreme

ca un principiu permanent de existență, era nefundată din punct de vedere istoric, și absurd din punct de vedere social.

Puterea de creațiune întru asigurarea unui nivel de existență, tehnic, cultural și social este atât de strâns legată de obligativitatea unor orânduri de solidaritate stabilite, încât, la înălțimea nevoilor noastre de civilizație, nu putem să ne închipuim nici posibilitatea de existență, nici de progres în lipsa statornicirii unor condiții de colaborare socială pe baze morale.

Când vorbim de colaborare socială, impusă prin imperative, ne gândim la singurul mediu în care aceasta poate fi realizată și anume în cuprinsul statului. Statul reprezintă garanția statorniciei unei colaborări necesare, el fiind temelia dela care trebuie să pornim atunci când cercetăm ori care din fenomenele vieții în legătură cu această colaborare. Concepția statului fiind tocmai ea temelia întregului studiu social, a fost totuși neglijată în construcțiile ideologice ale materialismului raționalist.

De ce s'a dat uitări importanța ideii de Stat în alcătuirile teoretice ale secolului democrației?

Din două motive: 1) din însăși cuprinsul unei legislațiuni care susținea libertatea individului și opunea pe individ Statului și 2) din cauza enormei dezvoltări tehnice a lumii, a transformării radicale a condițiilor de trai material, acestea copleșind, dominând și lăsând în umbră toate celelalte preocupări.

Legislația liberală a formulat principiul recunoașterii drepturilor omului indiferent de clasă sau de rasă, și a ridicat respectul demnității omenești la valoarea unui criteriu absolut. Această legislație a avut incontestabil darul de a deștepta aceeaș speranță și aceeaș încredere care altădată au fost date de principiile religiei creștine, și de toate marile mișcări solidariste proclamând frăția între oameni.

Promisiunile liberalismului însă erau înșelătoare. Ele nu se sprijineau pe o teorie de armonizări sociale. Apariția liberalismului în istorie, concordând cu pornirea Statelor din occidentul Europei spre expansiune colonială, nu reprezenta o dogmă purtătoare de imperative morale, ci una folosind răspândirea spiritului mercantil. Individualismul devenise astfel evanghelia pornirilor comerciale și materialiste.

Intr'adevăr liberalismul democratic a apărut în istoria contemporană în momentul când se afirma în occidentul Europei o febră de inițiativă creatoare și de întreprinderi rentabile. Fiind în serviciul unui comercialism generalizat, el era chemat să puie la cale penetrațiunea comercială a ma-

rilor puteri capitaliste în vastele teritorii coloniale dincolo de ocean. Numai prin mijlocul remunerațiunii capitalului și a tentațiunii ofertelor de dobinzi ridicate, s'au putut acumula acele mari averi mobile, puse în serviciul exploatațiunilor din țările noi. Numai pe calea creării de plus-valute considerabile, prin exploatarea muncii proletariatului, s'a putut obține acea remunerare excepțională a capitalurilor ducând la investițiuni din ce în ce mai mari. Asemenea investițiuni sunt incontestabil foarte utile în țările cari nu au atins încă un nivel suficient de industrializare, nefiind nici un sistem politic mai nemerit ca liberalismul pentru a favoriza un proces de industrializare rapid și adaptat nevoilor de progres a fiecărei națiuni în parte.

Liberalismul pe care-l vedem adaptat nevoilor politice ale marilor State cu domenii coloniale cât și acelor State cari participă la dezvoltarea capitalistă, poartă în el și germei destructivi. Prin însăși mijloacele lui de acțiune, el se adeverește pentru națiunile mai înapoiate în dezvoltarea lor tehnică, ajunse sub dependența celor dintâi, a fi un sistem politic dizolvant, având ca ultim scop desorganizarea statelor naționale mai slab încheate în favoarea celor tari. Afară de această acțiune dizolvantă împotriva unităților naționale nedeplin industrializate, liberalismul se arată și un adversar al păcii sociale în statele cu mari rezerve capitaliste. În aceste state, dezvoltate din punct de vedere industrial, susținând legitimitatea fixării salariilor după legea cererii și ofertei, liberalismul integral a favorizat separațiunea societății în două clase: una a veșnicilor proletari cari nu puteau spera altceva decât să se mulțumească din tată în fiu cu salariul ofertei, deoarece cererea era tot atât de constantă ca și cronicitatea sărăciei, pe când ceilalți, stăpâni pe puterea banului și pe puterea politică își asigurau pe viață posibilitatea traiului rentier. Complezența statului burghez față de cei înzestrați, făcea ca pe măsură ce producțiunea dădea la iveală noi capitaluri acumulate, acestea se repartizau tot în mâini rentiere, ba măreau din ce în ce clasa rentieră, pe când salariații, cât timp nu erau organizați pentru susținerea revendicărilor lor, nu vedeau o ameliorare a situațiunii lor materiale. E chiar comic să ne gândim că pe arena societății burgheze clasice, în măsura în care unii își găseau mai sigur garantarea vieții rentiere totale, în măsura în care se făceau emisiuni de noi acțiuni, de noi titluri de rente și se înființau noi fabrici și întreprinderi, situația proletariatului rămânea neschimbată cât timp acesta nu s'a gândit el singur să-și amelioreze soarta pe cale de revendicări politice. E drept că pe urma inflațiunii

de rente, de titluri purtătoare de dobinzi și de distribuire de plus valute sociale, veneau din timp în timp și crizele, dovedind insanitatea împovărării corpului economic al națiunii cu prea mari sarcini rentiere. Criza depozitând pe unii de garanția unei existențe ușurate, nu venea însă nici în profitul clasei oprimate, deoarece prin înmulțirea falimentelor sau închiderea uzinelor, erau aruncați pe stradă și mii de lucrători.

Astfel epoca burgheziei capitaliste, în vâltoarea realizărilor ei năpraznice, reușise să scindeze națiunile cuprinse în sfera de evoluție capitalistă în două tabere vrășmașe: Pe de o parte deținătorii de titluri, profitorii leneși de capitaluri acumulate, iar pe de altă parte, proletariatul depozitat de orice garanție de drept la viață și zvârlit la discreția cererei și ofertei de brațe de muncă. Liberalismul dăduse uitării noțiunea de unitate organică a vieții sociale, opunând una alteia clase sociale create în mod factice prin aplicarea nemăsurată a legislației individualiste, una adăpostită la spatele unor contabilizări de dobinzi, apărând cu îndârjire o ordine existentă ce îi asigura o viață neturburată, alta lipsită de garanție pentru viețile omenesci muncitoare sortite a căuta încontinuu ora de lucru ce va putea asigura posibilitățile de existență de azi pe mâine.

Aceasta este pe scurt imaginea societății burgheze a cărei lege a dominat dezvoltarea socială mai bine de un secol, dând la iveală acea vertiginoasă creștere a puterii industriale în țările capitaliste, și tot odată decăderea morală a unei clase nesățioasă în urmărirea satisfacțiilor ei materiale.

Industrializarea lumii a fost incontestabil pusă la cale de puterea capitalismului concentrată în marile instituțiuni de credit și favorizată de legislația individualistă. Ea reprezenta o realizare de așa importanță încât putem vorbi nu de o nouă perioadă istorică, ci de o eră nouă, acea a mașinismului, distanța între omul de acum două secole și omul de astăzi, înzestrat cu motoare ce-i însușesc puterile, fiind tot atât de mare ca de la omul preistoric la omul care prin folosința metalelor pășește în istorie. Această cursă nebună spre concentrări capitaliste din ce în ce mai mari, acea cursă spre un Eldorado care nu putea fi niciodată atins, se înfăptuia însă pe prețul compresiei constante a nivelului de viață proletară. Liberalismul favorizase creșterea, dar una dezordonată și astfel industrializarea lumii, o pagină de glorie a tuturor națiunilor cari au contribuit la această înfăptuire, ascundea tragedia unei omeniri internă înfăptuită în fabrici și exploatată până la istovirea

puterii fizice și morale. Consecința acestei dezvoltări era să fie demoralizarea atât a clasei rentiere cât și a proletariatului.

Societatea burgheză, din lipsă de înțelegere a condițiilor de viață socială și a pornirilor economice pe cari le-a pus la cale, a gravitat neconținut între extreme, cea a claselor împărțite, una sortită muncii și alta odihnei, între supraproducție și stagnațiune, între belșug și mizerie. A dat astfel la iveală toate neajunsurile unui corp social în dezvoltare prea rapidă, care nu a avut timp să-și reculeagă forțele în vederea întreprinderii acelei raționalizări și orânduirii ținând seama de necesitățile unei solidarități în cadrul colaborărilor sociale stabile.

Situația creată pe urma introducerii legislației libertății, care a rupt vechile lanțuri de dependență personală rămasă de pe timpul feodalității, nu a reușit să ia apărarea individului împotriva exploatarea comercială, cum nu a luat nici măsuri pentru realizarea unui echilibru social atunci când forțele economice deslănțuite de capitalism erau să domine lumea.

Greșala inițială o găsim în construcția juridică, făurită pe baza recunoașterii drepturilor omului, care nu ținuse seama de elementul social și național, acesta condiționând într-o măsură variabilă după împrejurări, imperativul solidarității în cadrul organizațiunii de Stat. Drepturile omului deveniseră drepturile celor investiți cu titluri de proprietate împotriva celor lipsiți de asemenea titluri. Sub denumirea egalității de drept se consființa o inegalitate economică ce era să se răsbune împotriva noțiunei de drept.

* * *

Economismul ajuns dominant, socotind lumea ca fiind supusă scopurilor lui materialiste, și făcând operă de nemai pomenită creațiune inventivă, tehnică și industrială, a influențat și politica, forțată să se supue la rândul ei ordinii materialiste.

La baza orânduirii sociale, în loc să fie norme de solidaritate, în loc să se ție seamă de necesitatea primordială a instituțiilor chemate a apăra această solidaritate, a fost pus formalismul unei leguiri, care confirma și înăsprea inegalitățile sociale. Garanția existenței era silită să cedeze pasul garanției proprietății și astfel noțiunea Statului dispărea în fața noțiunei de proprietate. Nu Statul și ordinea lui morală era considerat ca organul chemat să apere ordinea socială, ci individul cu licențele lui contractuale.

Făcându-se apel la facultățile raționale ale individului,

lăsat liber în posibilitățile lui de a contracta sau de a se lepăda de obligațiuni, sprijinit pe dreptul de proprietate nemărginit, s'a crezut în puterea creatoare a dreptului desprins de înțelesul lui social. Convenționalismul juridic era să devie părtașul natural al unei economii creatoare, dar dezordonate, lipsite de susținere morală.

Dreptul nu mai era o sursă de colaborare socială, ci una de desbinare.

Pornind de la aceste premise raționaliste, bazate pe convențiuni, cari nu puteau revendica o permanență istorică, s'a dezvoltat gândirea politică, influențată de cea economică, în care ideia de Stat nu mai era decât o fantomă sprijinită pe convențiuni.

Concepția politică liberală rupând cu datinele trecutului, cu filosofia și cu istoria, a imaginat o societate omenească susținută condițiilor de timp și spațiu. Nesocotind condițiile structurale ale vieții sociale încheată pe unități, a trecut cu vederea importanța ideii de Stat, pe care a redus-o la un concept juridic contractual supus deci unor condițiuni de reziliere, în acelaș fel cum a nesocotit și ideia de economie explicând-o nu ca o funcție organică de consumație și alimentare, ci ca un instrument de alcătuit bilanșuri pentru fabricarea de rente și de beneficii.

În epoca acelei dezvoltări unice în istorie, omenirea trecând prin marea revoluție a industrializării, ideia de Stat, deplasată de primul plan a preocupărilor, a trebuit totuși să subsiste în umbră cu tot asaltul pe care îi dădeau ideologiile economice, Statul cu tot anomimatul lui continuând să-și exercite cel puțin în parte funcțiunile lui elementare. Statul, însă, astfel cum a fost înțeles de lumea burgheză, desbrăcat de autoritatea lui tradițională, scoborât la rangul de apărător al ordinii sociale existente, era lipsit de funcțiunea și atribuțiunea lui esențială pe care o are din însăși lunga lui tradiție, adică aceea de împăciuitoare al antagonismelor sociale. Statul burghez pierzând din vedere misiunea lui în serviciul solidarității colective, se mulțumea numai cu rolul pe care îl dăduseră juriștii și învățământul oficial, adică acela de alcătuire juridică și polițienească, nesocotindu-se misiunea lui socială fundamentală.

Fără a trece cu vederea necesitatea rațională a edificiului juridic, și fără a micșora importanța edificiului capitalist bazat pe rentabilitate, în rolul lui de disciplinare a repartițiilor economice, recunoscându-le însă un rol subordonat, se cuvine să aducem aminte că viziunea individualistă și raționalistă a vieții sociale, legată de libertatea omului, de a lua asupra-și obligațiunii și de a le rezilia, nu corespunde cu le-

gea permanentă a ordinii sociale. Ea ne dă o imagine a vieții comun lipsită de sinteză: o sumă de individualități venind în atingere unele cu altele și a căror acțiune e lipsită de orice coordinație, o materie pulverizată în atome cari se atrag și se resping, în fine imagina unui țesut, compus numai din unități sau celule, de a căror legătură organică nu ne putem da seama. Asemenea viziune, rezultatul unei analize savante, a fost eroarea de gândire a secolului trecut atât în politică cât și în economie, care a împiedicat spiritul omenesc de a se ridica la o înțelegere socială mai cuprinzătoare și mai sintetică. Analiză și sinteză, trebuie să se completeze armonic în toate ramurile de cunoștiințe și tot astfel în domeniul cunoștiințelor sociale. Sinteza li-rească între diferitele elemente în funcțiune atât în economie cât și în politică nu ne-o poate da nici dreptul nici economia, ci numai o reprezentare reală a vieții sociale privită sub forma unității ei organice, adică a Statului.

* * *

După ce am văzut cum lipsa de înțelegere a ideii de Stat se poate deduce din însuși cuprinsul unei legislațiuni care susține ideea de libertate a individului, adăug că această lipsă a mai fost susținută și de preocupările economice și tehnice pe atât de dominante, încât dădeau uitărei necesitatea interdependenței claselor și indivizilor.

Lipsa de pătrundere a realităților sociale și pierderea perspectivei istorice în evoluția așezămintelor omenești, era firească într'un moment în care progresul uimitor al tehnicei a dat omului iluzia unei ascensiuni vertiginoase menită a rupe zăgazuri, norme și tradițiuni.

Epoca liberalismului raționalist, plasând pe individ în mijlocul creațiunei, și înzestrându-l cu puteri discreționare, i-a arătat cum prin mijlocirea acestor puteri poate domina materia, din măruntaele pământului până în slava cerului.

Luând cunoștință de forțele tehnice supuse voinței lui, aplicate de sfredelirea stânței cele mai puternice, la extracțiunile fizice și chimice cele mai savante, la zidirea de blocuri de fier și de beton, cari depășeau cu mult cele mai îndrăznețe concepții arhitectonice anterioare, la accelerarea mijloacelor de circulație până a învinge și legile inerției și ale gravitațiunei, omul nu s'a mai putut desprinde de halucinația materiei și a forței mecanice. Materia fasonată de demonul invențiilor puse în serviciul producțiunei, devenea totodată tiranul cel mai nemilos, silind pe om la o muncă din ce în ce mai copleșitoare, la alcătuirea de organizații din ce în ce mai savante, pentru a hrăni și a înzestra o

umanitate din ce în ce mai numeroasă. Halucinația materiei mecanizate și a problemelor noi de trai economic pe care le-a stârnit răspândirea tehnicii, a pus astfel pecetea timpului, caracterizând felul de a gândi al unei epoci cu drept cuvânt numite materialiste.

Materialismul politic nu era decât consecința celui tehnic și unul și altul fiind strâns legate de condițiile de viață orânduite conform legislațiunei civile și comerciale.

În știință materialismul și-a găsit câmpul firesc de aplicație. Reclamând însă o dominațiune spirituală mult mai cuprinzătoare, a pretins să fie el imaginea, esența și înțelesul lumii. Eșit din făgașul unei construcțiuni politice și juridice a sfârșit prin a domina toate ramurile de gândire omenească. Din cele două capitole ale dreptului civil: persoane și bunuri, cât și din codificația comercială, cari fixau relațiunile între om și materie, s'a desvoltat acel fel de a gândi formând laolaltă filosofia materialistă și concepția juridică a Statului.

Lumea burgheză stabilindu-și legile și condițiile în cari era să se desvolte civilizația modernă, trecuse cu vederea nevoile elementare ale traiului bazat pe specializarea muncii în cadrul unei colaborări sociale stabile, dând mai multă atenție formelor decât conținutului.

În fața acestei neglijențe și a nesocotirii legilor de conviețuire astfel cum rezultă din exemplele trecute, trebuie amintit că prima critică care și-a ridicat vocea a fost aceea a socialismului.

Ori care au fost erorile de doctrină a aceste teorii, se cuvine totuși să recunoaștem că îi revine un merit. Indiferent de slăbiciunea criticei cu care combate liberalismul economic și care ne apare astăzi lipsită de înțelegere filozofică și socială, ea a fost totuși prima care a intervenit pentru a releva lacunele construcției etice a Statului burghez.

E sigur că dacă socialismul nu s'ar fi angajat pe panta unui materialism prea desăvârșit, urmând în această direcție materialismul școalei burgheze, el ar fi putut să evolueze pe o cale spirituală mai fecundă. Prins însă în cleștele materialismului, alături de liberalismul capitalist, el nu reprezenta decât aceeași formă de gândire, pornind dela aceeaș sursă de erori, una fiind născută în birourile de contabilitate a marilor întreprinderi, alta în sălile de uzină unde tehnica se servea de muncă manuală.

Socialismul în loc să armonizeze n'a reușit decât să dezbine. Ideologia birourilor de conducere nu se potrivea cu ideologia atelierelor de execuție, iar între ele lipsea ideia

împăciuitoare și legătura morală pentru a împreuna conducerea de execuție.

Exemplul unei asemenea întreprinderi industriale este numai luat ca simbol. Întreaga societate, separată în burghezie și proletariat, și împărțită în două ideologii, fiecare susținătoare a intereselor de clasă, era lipsită de acea idee sintetică, care să formuleze legătura morală între conducerea socială și slujitorii economiei. Astfel secolul care se mândrea cu ideile lui pozitiviste și cu construcțiile lui temerare, a uitat complet că în afara aspectelor pur materiale și tehnice ale lumii, există necesitățile etice cari nu pot fi realizate decât prin mijlocirea unor așezăminte predestinate acestei misiuni.

Pe vremuri, misiunea de împăcare și armonizare socială o împlinea în primul rând biserica și educația creștină. În lipsa bisericii, pentru ca Statul să îplinească el singur rolul de împăciuator, ar fi trebuit să o facă cu aceeași desinteresare și cu acelaș spirit de sacrificiu așa cum l-a preconizat biserica veacuri de-a rândul, asemenea misiune ne putând fi împlinită decât cu abnegație și cu uitare de sine, după cum a reclamat-o religia creștină dela toți cei chemați s'o slujească pe încrederea în orânduirea ei morală.

În ziua când biserica a fost secularizată ar fi fost firesc ca însăși autoritatea care a secularizat-o să fie ea investită și cu prestigiul fostului sacerdoce dar și cu obligațiunile sociale pe care acesta le impune. De fapt Statul expropriind așezăminte bisericesti destinate operelor sociale și înlăturând în bună parte conducerea morală a bisericii, a lăsat pe aceasta să-și continue un rol neînsemnat de păstrătoare a liturgiilor. Ce a pus Statul în schimb în locul acelei conduceri? O legiuire vorbind de drepturile asupra proprietății, asupra sfintenii creanțelor și asupra respectului literii dreptului dar nu a spiritului lui, în loc să postuleze că bunul cel mai de preț al omului pe pământ e conștiința unei dependențe morale în cadrul unei solidarități necesare.

* * *

Pe pragul unei ere noi, având în vedere o misiune nouă care incumbă Statului deținător al tuturor organizațiilor de păstrare a ordinii sociale, vom cerceta în cele ce urmează cari sunt sursele ideologice și spirituale menite a pregăti terenul pentru formarea și desăvârșirea misiunii Statului modern.

Sursa cea mai puternică de întărire a colaborării sociale în cadrul Statului este incontestabil naționalismul și conștiința solidarității naționale. El este acea forță eșită din desvol-

tările istorice care au călăuzit destinele popoarelor europene în cursul ultimilor secole. Naționalismul așa cum l-am arătat nu este o invenție recentă a unor combinațiuni politice, ci termenul unei lungi elaborări care trece peste capul multor generații.

O altă sursă de renaștere a unei conștiinți sociale și a unei colaborări morale, ar fi revenirea la o mai justă prețuire a învățământului creștin, adaptat necesităților sociale actuale.

În fine o a treia sursă menită a servi la formarea și desăvârșirea misiunii Statului ne-o dă acea conștiință de solidaritate socială, care deosebită de socialismul materialist, o putem numi socialism constructiv sau colectivism, fundat pe principiile unei solidarități naționale totale în cadrul Statului. Acest socialism, care are numai pe alocuri atingeri cu socialismul materialist, nu poate totuși să se identifice cu el având în vedere că pornește de la alte baze și delat altă viziune a lumii. El nu e unul care să adâncească desbinarea între clase sociale, care nu vede alt termen a luptei de clasă decât o dictatură anarhică și părtinitoare, el nu se opune capitalismului ci dimpotrivă caută împăciuri și armonizări bazându-se pe însăși misiunea istorică a Statului. Socialismul constructiv nu combate capitalismul fiindcă știe că nu prin exagerările unui sistem se poate judeca sistemul însăși, ci caută colaborări în toate domeniile, deoarece știe că dacă doctrinele sunt chemate de multe ori a se opune unele altora, practica silește a ne folosi parțial de învățămintele lor, găsindu-se întotdeauna la nevoie împăciuri raționale.

Într'adevăr o concepție socială constructivă bazată pe organizarea a Statului, e singura care poate să pue termen unor continue desorientări, deoarece viața în comun astfel cum au stabilit-o secole de evoluție, cere atât respectarea năzuințelor de garantare a posesiunilor individuale cât și necesitatea supunerii cerințelor de colaborare în cuprinsul unei unități sociale definite prin viața ei istorică pe care o numim Statul național.

Iată dar cum socialismul care în formele lui internaționale, anorganice, materialiste și apolitice reprezintă o concepție lipsită de orice contact cu realitatea și poate folosi numai ca instrument de propagandă și de luptă, devine însă o doctrină de solidaritate adaptată realității sociale din momentul ce se integrează evoluțiunii istorice a statului.

Socialismul expus pe drept criticei atunci când nesocotește Statul sau nu-i recunoaște rol dominant în alcătuirea vieții sociale, reprezintă totuși o punte ideologică între

formele tradiționale și cele de viitor, atunci când încearcă să fie el purtătorul unor idei de armonizări sociale noi. Etica socială rezultat al unei critici întemeiate în mare parte, vine de se împreună în mod firesc cu etica Statului național, ambele rezultând din aceleași surse istorice.

* * *

În școala socialistă trebuie să deosebim ceeace e bun și admisibil de ceeace e rău și inadmisibil.

Am văzut că Marx combătând liberalismul, nu a reușit să facă abstracție de învățăturile școalei liberale, nu a putut vedea realitățile politice cari și ele erau nesocotite de economiști, nu a putut judeca fenomenele sociale dependente de existența Statului, fiindcă atât el cât și economiștii n'au înțeles rostul istoric al Statului. Faptul că școala liberală a putut formula asemenea monstruozițe, anume că economia își are legile ei independente de ordinea morală a vieții sociale, a pricinuit și eroarea școalei marxiste care și-a luat drept bună formula economismului apolitic bazat numai pe tehnica comercială.

Pe baza criticii marxiste, cu adâncimea unei incontestabile pătrunderi raționaliste și cu abilități sofistice, făcând din materialismul dominant o teorie și politică și istorică, socialismul marxist și-a construit un fundament ideologic care a contribuit mai multe decenii să-i dea un prestigiu înșelător. Acest fundament ideologic însă nu rezistă criticei atunci când confruntăm formulele abstracte cu realitatea concretă.

Astfel spre exemplu Marx ajunge pe cale de formule matematice să stabilească acest adevăr prin excelență marxist, anume că omul în procesul de producție fiind numai o unitate de ore de muncă, pentru a obține echivalentul muncii lui, trebuie să lupte până la obținerea salariului integral, adică a unui salariu care să nu permită crearea unei marje de beneficiu întreprinzătorului.

Teoria salariului maxim este incontestabil o cerință socială legitimă și este meritul criticei lui Marx de a fi atras atenția asupra acestei probleme de ordin etic superior. Noțiunea de salariu integral însă în forma matematică în care a căutat să o definească nu răspunde realității, deoarece nu ține seamă de factorii de organizare a întreprinderii, de menținere a disciplinei, de colaborare între șefi și subalterni, de specializare a muncii, de putere inventivă și în general de potențial de organizare, cari în afara contabilizării salariilor și plus valutelor, sunt fundamentale pentru explicarea oricărei producțiuni economice. Salariul maxim al formulei marxiste trebuie deci corectat prin coeficienți de organizare

astfel ca el să devie cu drept cuvânt salariul just, străin unor formule matematice inaplicabile, însă bine cumpănit conform unei judecăți călăuzite de considerațiuni morale și sociale.

Tot astfel când ne spune Marx că modul de producțiune a vieții materiale determină procesul de viață social, politic și spiritual și „cu transformarea bazei economice se transformă întotdeauna mai încet sau mai repede și enormul supraedificiu al așezămintelor juridice și politice“, el ia în considerație numai aspectele sociale superficiale ale acestui supraedificiu și nesocotește tocmai permanențele lui. Uimit de desvoltarea vertiginoasă a mașinismului care pare a fi menit a înghiți formele vechi materiale și sociale, el nu cercetează prin mijlocirea căror contribuțiuni se schimbă modul de producere și se transformă baza economică. Aci experiența împrejurărilor trecute ne învătă că tocmai legislația individualistă a fost imboldul puternic de desvoltare industrială, tot astfel precum și puterea de invenție în domeniul tehnicei și de organizare în domeniul juridic au contribuit în primul rând la desvoltarea unui regim economic pe atât de important ca acel al capitalismului.

Ceeace Marx numește supraedificiu cu înțelesul de auxiliar, devine astfel structura de bază a vieții sociale, iar consecințele economice materiale nu sunt numai ele cari dau impulsul evoluției, ci tot pe atât cele cari îl primesc.

Adevărul e că organizarea politică, laolaltă cu stabilirea disciplinelor de drept și cu modalitățile producției economice sunt atât de strâns legate între ele în mersul desvoltărilor sociale, încât nici una nu poate fi considerată ca o consecință a celeilalte. Ba dimpotrivă înțelegerea structurală a vieții sociale, alcătuită din legăminte morale cât și din închegări materiale, ne obligă a recunoaște că nu există nici o posibilitate de desvoltare socială, în care la fel cu cele ce se petrec în desvoltările organice, schimbările și transformările să nu fie paralele în tot cuprinsul organic, după o lege de adaptări și întregiri progresive.

Această armonie în creștere, plastică în felul ei dela cea mai umilă vietate, până la formațiunile colective superioare, e singura viziune clară a desvoltărilor organice. Neținând seama de ele, orice explicațiune a unor fenomene sociale prin natura lor pe deantregul organice, nu este completă; astfel nici individualismul juridic, nici socialismul economic și materialist, fiecare în felul lui sortit să rătăcească pe căi sterile, nu au putut găsi soluțiunile reclamate

de greutățile pe cari evenimentele ulterioare erau să le reclame.

Străine de concepția organică a vieții sociale și neadaptate condițiilor de traiu colectiv, teoriile materialiste nu puteau fi de niciun folos unor nevoi de organizare mai desăvârșită. Viața socială în formele ei concrete, adică definite după însăși legile delimitațiunii oricărui organism, în fața unor dificultăți noi, reclamă o înțelegere mai adâncă a condițiilor ei de durată.

Așa se face că reîntorcându-ne la învățămintele trecutului și căutând o legătură cu necesitățile prezentului și viitorului, ajungem la concluzia că orice revendicări pornite dela socialism pentru a da roade, trebuie să se împreune în chip armonic cu alte valori trainice create de istorie, între cari voi cita în primul rând naționalismul.

Se va pune întrebarea, de ce socialismul în formele lui naționale, în cazul când reprezintă o cerință permanentă a vieții de stat, n'a fost cunoscut mai din vreme. Răspunsul este simplu: mai întâi nu s'a putut vorbi de desăvârșirea organizațiunii Statelor naționale, atât timp cât naționalitatea nu s'a manifestat ca un factor politic ajuns la maturitate, pe baza căruia să se poată clădi edificiul Statului modern. Naționalismul legat de principiul participării întregului cuprins național la viața politică, nu se putea arăta ca o adevărată putere politică decât după ce democrația, prin cerințele ei electorale, prin apelurile ei la opinia publică cât și prin stabilirea contactului cu marile mase electorale, nu a dat la iveală necesitatea creării unui mediu cultural și politic omogen. Naționalismul este corolarul democrației, de oarece numai după ce democrația a înlăturat cadrele feudale străine principiului de colaborare între clase, s'a putut da curs liber cerințelor, venite din cuprinsul întregii ambiante naționale, de a lua parte la viața politică a țării. Prin acest contact sufletesc al oamenilor între ei, urmărind scopuri politice comune, întruniți fără deosebire de clasă în forul politic al națiunii, s'a confirmat și întărit existența mediului național, indispensabilă pentru stabilirea legăturii între conducerea politică și națiune.

În această ambianță nouă creată pe urma aplicării legilor democratice, socialismul marxist, adâncit în elaborarea concepțiunilor lui nebuloase și internaționale nu și-a găsit posibilități de aplicațiuni practice. Ideia socială sub forma ei constructivă n'a putut lua naștere decât din momentul când s'a văzut primejdia desbinărilor extreme create între separațiuni factice în cuprinsul popoarelor, cari rupeau unitatea societății naționale și democratice. Socialismul sub for-

mele lui naționale, nu s'a putut degaja din haosul de opozițiuni și de lupte de idei, atât timp cât civilizația noastră în ultimele ei forme nu a dovedit necesitatea unei colaborări economice stabile, sprijinită pe principiul național. În fine o idee socială și totodată națională nu s'a putut impune cât timp nu a fost dovedit că sorgintea pornirilor revoluționare cari au contribuit la schimbarea tehnicii producțiunii, introducând mașina și motorul, menite să înlocuiască forța brațelor și indeletnicirea mâinilor, era asociată prin fire cu cerințele democratice cari ne-au făcut să prețuim valorile naționale.

Am văzut că revoluția democratică a secolului trecut a fost tot pe atât o revoluție de reorganizare a așezămintelor politice și juridice ale Statelor pe cât a fost o revoluție prin consecințele ei economice. Prin instaurarea regimului comercial individualist, a dat la iveală libertatea de gândire pusă în serviciul invențiunilor tehnice.

Impulsul de concurență generalizată pe care l'a favorizat regimul burghez, a avut drept rezultat acea nemai pomenită mișcare și concentrare de capitaluri favorizând tehnica și acea extindere a aplicațiunilor ei în exploatarea economică, ceea ce îndreptățește a considera opera secolului trecut drept inaugurarea unei ere istorice noi.

Secolul democrației, a individualismului capitalist, a luptelor de partide, ne-au dat ocazia să constatăm că anumite condițiuni de viață socială atât morale cât și materiale, s'au schimbat în așa proporție, încât într'adevăr o eră cu totul nebănuită s'a deschis în calea omenirii. După un secol de prefaceri adânci, dând noi posibilități de organizare și de exploatare, ajungem astfel pe pragul unor realizări reclamate de noile metode de lucru, de noile cerințe tehnice, igienice cât și morale ale tuturor participanților la această operă de prefacere.

Aspectul social al transformărilor, rezultat al efortului capitalist este următorul: Lucrătorul de astăzi în deosebire de meșteșugarul timpurilor trecute, nu mai lucrează pe socoteala lui proprie, ci este antrenat într'un proces de producțiune în primul rând național, dar și cu ramificații internaționale, în cari el este solidar cu o serie de colaboratori încadrați într'un sistem colectiv. Noua situațiune creată prin adoptarea motorului și a mașinei care lucrează produse în serie, cât și prin specializarea muncii este aceea a unei sclavagii forțat al tuturor în cadrul stabilit de nevoile organizațiunilor colective. Acest sclavagiu însă înmulțind posibilitățile de producție, până a trece și de ultimele limite ale necesităților, devine o sarcină ce se răsfrânge asupra nevoilor de consu-

mație, asigurând omului posibilități de satisfacere materială, nebănuite de generațiile trecute. Mașina însutind producțiunea, reclamă și însutirea posibilităților de consumație, astfel că cerința unui standard de viață cât mai ridicat, este nu numai justificat dar însăși consecința firească a unei noi orânduiri. Servitutea mașinei, devine o necesitate pentru asigurarea materiala a vieții într'un stil necunoscut în vremile trecute în istorie. Vedem astfel cum tehnica pusă la cale de dezvoltările capitaliste, îndeamnă în mod necesar la realizări socialiste ulterioare, deoarece fabricațiunea în serie sporind în mod progresiv, nu-și poate avea justificarea decât făcând apel la o consumație din ce în ce mai mare, adică la consumație în favoarea marilor mase.

Cred că putem dar spune că termenul marei producțiuni industriale nu poate fi cu adevărat atins decât atunci când puterea de consumație se extinde la păturele mari ale națiunii, adică la cele muncitoare. Voința de producțiune, independent de câștigurile mari sau mici la care ea dă naștere, numai asociată cu o încurajare a consumației, este în stare să sprijine și să desăvârșească această operă de industrializare tehnică.

Socialismul ca cerință de participare a mulțimei lucrătoare, de a fi beneficiara unei industrializări din ce în ce mai înaintate, este deci o consecință firească a noilor organizări tehnice a economiei. Termenul acestei organizări nu va fi atins decât atunci când o consumație crescândă va putea întâmpina o producție crescândă, după cum alimentarea unui organism este consecința nevoilor lui de creștere și de permanentă refaceare internă.

Socialismul constructiv reclamând o nivelare a condițiilor materiale și economice, privit în limitele lui realizabile, devine deci o necesitate pendinte de însăși industrializarea vieții economice, un rezultat al evului mașinismului, care nu se poate întreține decât sporind treptat puterea de consumație a marilor mase în cuprinsul fiecărei națiuni.

Reprezentând o cerință de spor de consumație a păturilor lucrătoare, fabricațiunea în serie, tinde și la obținerea unui salariu cât mai ridicat în acord cu mediul economic național susținător al acestei economii. Salariul ridicat pentru asigurarea unei consumațiuni din ce în ce mai mari, conform însăși nevoilor de producțiune modernă, devine astfel după cum am arătat salariul just, adică acel adecvat unor condiții economice naționale în acord cu dezvoltarea tehnică a economiei acelei națiuni.

De aci deducem că revendicările socialiste de salarii ridicate, fără a putea justifica acest salariu pe considerații-

nile matematice de plus valută, sunt însă pe deplin justificate în cadrul posibilităților de expansiune industrială națională și, după împrejurări, internațională. Ținând coarda nivelului acestor salarii până la limita lor superioară, în raport cu echilibrul economiei naționale, ajungem astfel la realizarea obiectivelor pe drumul cărora ne-a îndemnat aplicarea mașinismului în economie.

Fie zis, echilibrul producției industriale fără să reclame acel salariu utopic care vrea să înghită și cota de retribuire a celor însărcinați cu organizarea și supravegherea industrială, trebuie totuși să prevadă o posibilitate de corectare a nivelului salariilor în cuprinsul unei economii naționale, ținând seamă în primul rând de faptul că aceste salarii formează volumul cel mai important al puterii de cumpărare al pieței interne într'un Stat industrializat.

Un regim colectivist politic și economic, dependent de producția în serie și de era mașinismului își are deplina lui justificare, neputând însă să-și găsească terenul lui de aplicație, fie pentru stabilirea sau ajustarea salariilor cât și pentru realizări de asistență socială, decât într'un mediu social concret, adică în cuprinsul Statului, deoarece numai prin mijlocirea Statului se pot realiza armonizările sociale dorite.

* * *

Gândindu-ne la stadiul nostru de dezvoltare economic vor pretinde unii că ideea socialistă care și-ar găsi aplicația în occident, ar fi străină structurii Statului nostru național, după cum și frământările la cari a dat naștere ar fi străine conștiinței românești.

Asemenea judecată este superficială, mai întâi pe motivul că țara noastră, încadrată în dezvoltarea economică europeană, influențată și de condițiile de dezvoltare tehnică și de consecințele ei sociale, nu se poate sustrage și nu trebuie să se sustragă procesului de industrializare, care tinde să îmbrace continentul nostru cu o rețea de producție mecanizată cât mai deasă.

Importanța procesului de industrializare, afirmat și de personalități alese ale trecutului vieții noastre politice, se impune astăzi cu atât mai mult cu cât pretutindeni a fost recunoscută necesitatea industrializării pentru susținerea independenței politice și deci a culturii proprii naționale.

Credința că există țări predestinate agriculturii, iar altele predestinate industriei este greșită și pernicioasă, ea putând fi cel mult susținută de cei cari nu văd și nu vor să vadă în ce măsură țările cari nu progresează în direcția unei

nuat acea tradiție din momentul când omul trece dela viața nomadă la cea agrară.

Mai târziu, când cetatea reprezenta unitatea socială, în cuprinsul căreia se desvoltau forțele naționale și culturale, vedem cum autoritatea este distribuită mai multor organe menite a se întregi reciproc.

În fruntea Statului avem adesea o căpetenie deținând puteri mai întinse întregite de acelea ale vreunui colegiu politic, dar de cele mai multe ori avem doi sau mai mulți demnitari, cari exercită laolaltă autoritatea supremă. Dualitatea funcțiunilor o întâlnim atât la Romani, la Sparțiani sau Atenieni, având de scop un control mai desăvârșit al hotărârilor luate în comun.

În jurul acestor organe de conducere a Statului sau a cetății, încă de timpuriu găsim grupați, cu funcțiuni deliberative, pe șefii familiilor sau cele mai puternice sau cu tradiții naționale mai vechi: la Sparțiani sfatul celor bătrâni Gerusia, și mai târziu Eforii, la Atenieni Aeropagul și sfatul Arhonților, iar la Romani comițiile curiate și Senatul.

Pe lângă primele două articulațiuni sus arătate, ale autorității în Stat, mai întâlnim și o a treia, din momentul când autoritatea își lărgeste sprijinul ei social, trecând de la guvernarea aristocrată și oligarhică la cea democratică. Astfel Sparțianii, cari cu toată organizarea lor militară simțeau nevoia de a sprijini organele politice și pe consensul democratic, au cunoscut instituțiunea adunării poporului sub numele de Apella, chemată a hotări în chestiunile de certuri de domnie, numiri de generali, alegerea geronților și funcționarilor publici cât și aprobarea de legi și tratate. Atenienii prin legiuirea lui Solon au pus în sarcina instituțiunilor democratice toată greutatea exercițiului autorității supreme, cât și a controlului suprem. Eklezia care era adunarea poporului atenian putea hotări în toate chestiunile politice, trage la răspundere pe orice funcționar și declara război sau încheia pace. Tot la Atena vedem o altă instituțiune democratică cu funcțiuni judecătorești, Heliia, un tribunal de jurați aleși de popor în fiecare an, judecând orice chestiuni cari în vremea mai veche erau de resortul Aeropagului și Arhonților.

În fine și Roma, dela reformele lui Servius Tullius, a intrat în făgașul așezămintelor democratice alcătuindu-și o adunare a poporului, cea a Comiților centuriate, funcționând alături de Senat și de Comițiile curiate. Mai târziu prin desvoltarea ideilor democratice s'a înființat acel „Concilium plebis“ care alegea pe Tribuni, iar după legile lui Valleriu și Horațiu adunarea Comiților tribute. Instituțiunile

democratice în Roma republicană n'au împiedicat însă colegiul Augurilor și al Pontificilor să-și exercite și ei autoritatea, influențând prin consultațiunile lor și hotărârile Comiților și ale tribunalului centumvirial.

Din această enumerare a organelor investite cu autoritate în Stat, pe vremea antichității greco-romane, vedem cum puterea supremă era rareori concentrată într'o singură mână sau într'un singur organism investit cu puteri discreționare așa cum o putem observa în alcătuirea politică a unor imperii orientale.

Dela cucerirea germanică și până astăzi, cu micul interval de timp al domniilor feudale, și popoarele europene au tins treptat în spre o articulare a autorității, evitând ca ea să fie concentrată într'o singură mână, asemenea concentrare neoferind garanțiile de control necesare scopului social în care se exercită autoritatea. Astfel dela începutul evului mediu însăși, în occident dar și în orient, puterea regală ne apare controlată și am putea spune dublată de puterea ordinelor religioase și de aceea a înalților demnitari ai bisericei.

Fără să mai amintesc autoritatea de care se bucurau căpeteniile bisericei în imperiul de răsărit, vedem spre exemplu în apus, cum politica Franței și a Angliei din secolul al 10-lea până la al 12-lea, este dominată de asociațiile călugărești puternice. Acest dualism al guvernării se întărește mai cu seamă în Franța pe timpul domniilor lui Ludovic al 6-lea și al 7-lea când treburile Statului erau conduse de căpeteniile mănăstirei dela Saint-Denis, de aci pornind și primele încercări de a sprijini autoritatea regelui nu numai pe o considerațiune de fapt, dar și pe o considerațiune de drept. Biserica fiind purtătoare atât a dreptului cât și a științei, se înțelege că influența ei fusese atât de mare încât se impuse fără greutate noilor cuceritori și deținători ai puterii executive. Prin mijlocirea bisericei au fost date la iveală primele încercări de organizare politică a Statului modern în jurul persoanei Regelui.

Simultan cu consolidarea Statelor regale, pe vremea când ordonanțele lui Ludovic al 6-lea, interziceau feodalității să-și ridice castele, municipiile mai bogate cât și orașele comerciale al căror rol economic devenea indispensabil pentru însăși nevoile de circulație a bunurilor pe întinsul teritoriilor regale, obțineau privilegii și scrisori patente recunoscându-le drepturi de autonomie administrativă și întinse privilegii.

Autonomia, întărită de bogățiile acumulate în incinta

municipiilor era să încurajeze din ce în ce mai mult străduințele lor de emancipare politică, economică și spirituală.

Vechile așezări comerciale și burgheze au devenit astfel orașe libere sub numele de comune.

Din momentul când regalitatea evului mediu, așa cum o vedem în Franța și Anglia a suprimat ultimele privilegii și rămășițe de independență a micilor stăpânitori feudali, punând bazele viitoarelor State naționale, din centrele orașenești cari ajunseră la o situație de putere și independență, pornește mișcarea de susținere a drepturilor burgheze, căutând până în sfârșit a se opune până și regilor.

Așa s'a întâmplat că în apusul Europei, din cuprinsul vechilor așezăminte burgheze și orașenești rămase din antichitate, cari își păstrasera tradițiile de libertate și de independență în administrație, anterioare cuceririi germane, se ridică treptat o nouă clasă care reclamă un rol din ce în ce mai preponderant în Stat. Regii Angliei și Franței în secolului al 13-lea și 14-lea sunt nevoiți să ție seamă de aceste cerințe, acordând burgheziei drepturi noi în cuprinsul noilor State unificate. Pe acea vreme se alcătuiesc și primele Parlamente în cari vedem reprezentate laolaltă și interesele micii nobilimi, a clerului laolaltă cu interesele burgheziei orașelor și comunelor. Acest rezultat e atins în Anglia în 1295 sub domnia lui Eduard I dând la iveală primul Parlament cu caracter de adunare națională și în Franța la începutul secolului al 14-lea, când au fost convocate în răstimp de 15 ani nu mai puțin de patru adunări parlamentare sub numele de State generale.

La 1355 șeful municipalității Parisului Etienne Marcel, face prima tentativă de a înzestra Franța cu un Parlament, care la fel cu cel din Anglia, urma să fie convocat la intervale de timp regulate. Această încercare nu era însă să aibă urmări din cauza turburărilor politice cauzate de războiul de 100 de ani dintre Franța și Anglia. În cursul acestui lung războiu, Anglia fiind ferită de incursiuni teritoriale, și-a putut consolida instituțiunea parlamentară din 1295, cu atât mai mult cu cât aceasta se arăta necesară pentru înlesnirea acordării subsidiilor în vederea continuării războiului.

Arătând eliberarea progresivă a burgheziei din cătușele așezămintelor feudale, se cuvine să mai amintim că noile realizări se sprijineau incontestabil pe vechile tradiții rămase din antichitate, ele avându-și locul de origină în provinciile mai apropiate centrului fostului imperiu. Aceasta o putem observa și în tradițiile de guvernare comună din țările din sudul Franței cunoscute sub numele de Pays

d'Etat în opoziție cu țările din spre nord cari până la revoluție au fost lipsite de guvernământ comunal, cunoscute sub numele de Pays de Coutûme.

Neputându-se organiza un Parlament cu caracter permanent, reprezentativ al tuturor intereselor în cuprinsul Statului, astfel cum era Parlamentul englez sub Eduard I, Franța medievală a văzut desvoltându-se o altă instituțiune căruia îi s'a zis tot Parlament dar făcea funcție de înaltă Curte de justiție, reclamând însă puteri legislative. Acest organ căruia îi s'a dat o desvoltare deosebită sub regii Franței de la secolului al 14-lea încolo, a servit și el ca un control al puterii regale, atribuțiune ce nu i-a fost luată decât după ce revoluția franceză instaurând regimul democratic, a remis suveranitatea în mâinile Parlamentului legislativ. Acest ultim succes a burgheziei a fost rezultatul unei lupte care a durat timp de secole și care și-a avut susținătorii din însăși primele momente ale ridicării monarhiei așa zise absolute.

Urmărind această desvoltare a burgheziei, tot lungul istoriei în statele din occident, cu excepția Germaniei și a țărilor din orientul Europei, cari din cauza anarhiei luptelor de o parte feudale și naționale de alta, n'au cunoscut-o decât mai târziu, constatăm că puterea absolută a regilor a fost în totdeauna ținută în frâu de anumite rezistențe de fapt, astfel că până și absolutismul nu ne apare în trecut ca un regim lipsit cu desăvârșire de control și lăsat la discreția bunului plac. Atât numai că acel control manifestându-se sub forme inegale și revoluționare, nu putea să aibă caracterul ordonat al unui control organizat.

Din toate aceste exemple vedem dar cum, paralel cu însăși organizarea autorității, pentru a pune la adăpost Statul și colectivitatea de arbitrarul unei puteri fără limită, s'au născut și s'au instituit din vreme organe menite a exercita un control al ei și la nevoie a crea o opoziție necesară în momentul când arbitrarul s'ar fi deslănțuit fără margini. Funcțiunea de control având de scop o garanție contra arbitrarului s'a născut astfel, am putea spune simultan, cu însăși crearea și ridicarea puterii suverane.

Desigur că autoritate și control s'au exercitat în mod cât se poate de diferit la popoare diferite, deoarece se poate concepe o sumă de organizări cari să dea la iveală pe de o parte autoritatea, iar pe de altă parte controlul. După felul acestei organizări va depinde în ce măsură acesta din urmă poate fi considerat ca eficace sau în ce măsură depășind atribuțiunile lui, va fi o sursă de slăbire a autorității însăși.

Din studierea împrejurărilor trecute mai putem observa următoarele: Că autoritatea una și aceeași în tot lungul istoriei, controlată sau necontrolată, are un dublu caracter, acel de a fixa discipline pe cale legislativă și totodată de a impune respectul lor, legislativul neputând fi separabil de executiv decât ca o simplă construcție ideologică.

Intr'adevăr după cum nu pot exista norme de drept obiectiv cari ipso facto să nu creeze drepturi și obligațiuni subiective, tot astfel nu pot exista legi, imperative prin însăși formula lor, cari să nu fie executive, o lege neexecutivă nefiind decât un proiect de lege.

Autoritatea în esența ei fiind, după cum am văzut, una și indivizibilă, reclamă cu atât mai mult organizarea unui control, cu cât separațiunea între legislativ și executiv este în mod practic iluzorie. Acest control organizat și imaginat după împrejurări istorice și naționale proprii fiecărei națiuni, poate fi considerat ca o aplicare principiului general că orice funcțiune în Stat este supusă la limitări răspunzând scopului ei, după cum orice organ trebuie să-și găsească îngrădirea firească a limitelor lui de funcționare. Principiul se aplică cu atât mai mult temei conducerii politice, neputându-ne închipui organizarea unei instituțiuni supreme destinată a fi pusă în serviciul colectivității, care să nu prevadă limitarea liberului ei arbitru.

Organizarea autorității supreme în Stat va fi deci condiționată de:

1. Investirea unui organ cu puteri executive și legislative răspunzând scopului lui social și național.

2. Alegerea unui organ care să controleze acea putere, control răspunzând aceluiaș scop național și social.

Așa fel autoritate și control, sub orice formă ar putea fi ele exercitate, începând cu disciplina morală până la puterea de constrângere sunt două noțiuni atât de indisolubil legate, încât nu putem imagina existența uneia fără a celeilalte.

Vorbind de constituirea autorității și a organelor de control în Statul modern, suntem dela început în controversă, pe tema unei nepotriviri de principiu, cu susținătorii concepției juridice a Statului, cari afirmă principiul separațiunei puterilor. Cred că separațiunea puterilor în Stat care deosebește puterile după normele cunoscute și preluate din considerațiunile lui Montesquieu, nu corespunde necesității primordiale a organizării autorității în Stat. Acele considerațiuni întunecând realitatea, lasă uitării faptul că autoritatea este una și indivizibilă, ea fiind expresiunea manifestării unei voințe, colectivă în înțelesul ei reprezen-

tativ, dar unitară în manifestarea ei reală, personalizată în voința organului de conducere politică. Așa dar singura separațiune în cuprinsul autorității de Stat care să răspundă scopului de funcțiune a autorității în interesul colectiv, nu poate fi decât organizarea unui control paralel cu organizarea puterii politice însăși.

Puterea supremă în Stat, de care depind toate puterile inseparabil legate între ele, nu cunoaște deci niciun criteriu de separațiune, dar trebuie să cunoască un criteriu de auto-limitare, exprimată în necesitatea controlului, aceasta fiind adevărata garanție luată pentru apărarea libertăților.

În constituțiile parlamentare moderne, legiuitorul bizuindu-se pe separațiunea puterilor conform dogmei cunoscute, — independent de orice separațiune teoretică, — prin faptul organizării concurente a mai multor instituțiuni investite cu autoritatea supremă în Stat, a recunoscut implicit principiul fundamental al necesității controlului. Astfel în regimul parlamentar, autoritatea șefului Statului, putându-se opune Parlamentului prin dreptul de a-l dizolva, sau sistemul bicameral organizând contragreutatea prin opunerea uneia din Camere celeilalte, sunt orânduiți cari reprezintă tocmai garanții permanente de control. Nu mai vorbesc de existența altor organe cari iau o importanță din ce în ce mai mare în viața politică a Statului: partidele politice, cari și ele opunându-se unele altora, depășesc chiar de multe ori limitele necesare unei funcțiuni de control imparțial.

Pe de altă parte, puterea judiciară, considerată ca fiind o putere componentă a suveranității în organizația actuală, nu apare îndeajuns ca un factor de control atât timp cât constituirea ei depinde tot de puterea guvernamentală. Inamovibilitatea judecătorului este desigur o garanție de independență, totuși o independență care nu e mai mare ca aceea a oricărui funcționar asigurat și el printr'un statut special. În lipsa unei independențe efective a magistraturei, cum o vedem în Anglia, considerarea ei ca putere autonomă, ar reveni deci a recunoaște întregului corp administrativ calitatea de putere deosebită de cea guvernamentală.

Dacă socotim că nici separațiunea executivului de legislativ nu poate fi bine stabilită, deoarece un guvern deține puterea în virtutea voinței camerelor, vedem dar că pe baza principiului cuprins în „l'Esprit des Lois“, suntem obligați sau să ne îndoim de realitatea separațiunii în sine, sau cum au făcut-o Chinezii în ultima lor constituție, să deosebim un număr „oarecare“ de puteri, având în vedere că puterea suverană ca orice unitate poate fi considerată ca

divizibilă. Numărul de cinci puteri stabilit de această ultimă constituție ni se pare însă tot atât de arbitrar ca oricare altul, răspunzând cel mult unei aplicațiuni a spiritului chinezesc, acel de a spinteca un fir de păr, după cum spune francezul, în patru sau fie chiar în cinci.

Noțiunile juridice moștenite de la Romani, cari în multe privințe sunt și astăzi cele mai juste, nu pomenesc nici ele nimic de o separațiune tripartită. Dreptul roman denumind puterea suverană *autoritas*, *imperium*, *iurisdictio* sau *legislatio*, nu face deosebire de esență între diferitele denumiri, ci stabilește diferitele atribuții ale puterii, împărțite din punct de vedere al erarhiilor de organizare a autorității în Stat. Pretorul de pildă fiind investit cu *imperium* și *iurisdictio* ne arată că el e deținător și al puterii executive și al celei judecătorești și al puterii legislative, având în vedere că prin edictul lui, el statornicește normele de drept pe baza cărora declară că va judeca. Tot astfel și Pontificii din timpurile mai vechi fiind investiți cu ambele puteri puteau să exercite și cea legislativă și cea judiciară, adevăratul control exercitându-se prin celelalte organe de control democratic.

Singurul adevăr ce se poate degaja din principiul separațiunei puterilor, este acel că puterea fiind articulată și distribuită în vederea realizării unui control cât mai desăvârșit în mâinile mai multor organe concurente, ea rămâne totuși ca manifestare de voință, una și indivizibilă.

Vorbind de Stat ca deținător al autorității, trebuie să adaug că această autoritate pe lângă îndatoririle ei sociale, are totodată menirea de a menține și în interior și în exterior puterea și prestigiul Statului. Sarcina autorității mai este de a menține un potențial de forță atât material cât și moral al Statului și al Națiunii la așa nivel încât să rivalizeze cu potențialele Statelor cu cari ar putea să vie în conflict. Așa fel armata și organele de politică externă sunt pe lângă cele de conducere politică internă, cele trei pârghii prin mijlocirea cărora se exercită puterea suverană.

* * *

Vorbind de structura Statului, am arătat cum în dezvoltarea formelor lui istorice, el își păstrează anumită ordonare permanentă a funcțiunilor. Numai luând în considerație această organizare în tot cuprinsul ei, cu valori materiale și morale, putem să înțelegem Statul și ca ființă și ca funcțiune. Totalitatea acestui organism, după cum am văzut cuprinde economia Statului, forțele coordinative întrunite prin

voința autorității și organe administrative cari sunt mijloacele între inițiativa politică și cea privată. Privind Statul ca realitate vie și nu numai sub aspectele lui convenționale, se cuvine dar, după ce am studiat elaborarea și organizarea autorității suverane, să luăm în considerație și economia Statului, cuprinzând totalitatea forțelor de producție în legătură cu capacitățile de consumație.

Economicul este incontestabil aspectul cel mai cuprinzător al Statului, deoarece el însumează totalitatea subiectelor economice, a bunurilor materiale și a forțelor productive aflate pe teritoriul lui.

A privi pe tot omul ca subiect de drepturi este incontestabil o construcție abstractă foarte frumoasă și care a dat ocazia să ridice respectul ființei omenești. Atât numai că enunțarea drepturilor omului n'a mers până la capătul consecințelor acestei enunțări. Drepturile subiective ale cetățeanului statornicite prin legislația individualistă, nu a putut totuși asigura omului un drept mult mai prețios decât cel pur juridic, și anume acel al garanției economice într'un regim social în care nu se mai produc bunuri pentru consumația proprie, ci numai bunuri de schimb, având o destinație socială.

Din această observație putem deduce de la început una din slăbiciunile juridice ale legislației revoluției franceze, care în virtutea dreptului abstract nu garantează fundamentul economic al vieții sociale. Dreptul individualist nu e chemat decât să ordoneze activitățile economice ținând seama de resorturile de inițiativă al acestor activități, dar face abstracție de condițiile sociale în cari acestea se manifestă. Atunci când juriștii au imaginat un Stat teoretic extrem de liberal, prin faptul unui minimum de legături de obligație dela individ la colectivitate, au uitat complet necesitatea unei statorniciri de norme de drept legate de necesități economice, știut fiind că un drept desprins de economie nu răspunde scopului lui social. Nașterea marelui industriei și a producțiunii în serie, dezvoltarea unui sistem de schimburi comerciale complicate pe urma cărora individul civilizației tehnice își găsește posibilitatea de existență, au relevat cu evidența unui adevăr netăgăduit, interdependența forțată a oamenilor în cadrul unor asociațiuni stabile. Asociațiunea cea mai perfectă pentru asigurarea acestei permanențe fiind și rămânând astăzi ca și altădată Statul, dreptul burghez nu poate și nu trebuie să se sustragă necesităților economice puse toate laolaltă sub ocrotirea Statului.

Ținând seama de interdependența economică a indivizi-

lor în cuprinsul unității de Stat ne dăm seama de importanța alcătuirii economice a Statului.

Intr'adevăr după ce odată cu dezvoltarea marelui industriei, s'a ajuns și la ridicarea treptată a salariilor conform legii de interdependență între salarii și dezvoltare industrială, a apărut din ce în ce mai mult necesitatea de raționare a producției în raport cu consumația. Astfel a renăscut conștiința interdependenței sociale forțate, dând la iveală noi probleme de organizare în cuprinsul colectivității închise a Statului. Teza organizării Statului contractual dovedindu-se ca falsă, Statul imperativ a fost noțiunea adecvată noilor necesități de trai, iar aceste necesități fiind economice, problema organizării activităților individuale în cuprinsul Statului devine o problemă în primul rând de ordin economic, servindu-se de disciplini juridice pentru soluționarea ei.

Din aceste considerațiuni se vede că problema centrală de organizare a economiei în cuprinsul Statului este o problemă și juridică și economică laolaltă, între juridic și economic fiind același raport de dependență ca între organ și funcțiunea lui. Pentru a judeca deci disciplinele de drept în raport cu necesitățile economice voi face următoarele observațiuni :

Colectivitatea economică care formează substratul vital al organizațiunii de Stat, urmărește în toată activitatea ei satisfacerea nevoilor de consumație prin mijlocirea posibilităților de producție. În economia primitivă, necesitățile de consumație erau puțin diferențiate iar posibilitățile de producție extrem de limitate. În economia modernă situația este diferită. Printr'o evoluție continuă și printr'o contribuție din ce în ce mai mare a mașinismului, echilibrul între producție și consumație nu se poate menține decât prin adaptarea continuă a consumului unei producțiuni extrem de variate. Satisfacerea nevoilor de consumație prin mijlocirea posibilităților maxime de producție, va fi deci rezultatul unei orânduirii economice și financiare din ce în ce mai desăvârșite. Această organizare a vieții economice, cum am avut ocazie s'o constatăm, reclamând o cât mai bună repartiție a produselor în raport cu consumația, nu poate fi realizată decât printr'un sistem de garanții și de discipline de drept cari ele singure sunt în măsură să menție și să favorizeze punctualitatea livrărilor și executarea obligațiunilor.

Intr'asemenea sistem stabilind discipline în raport cu aptitudinile și cu cerințele economice ale indivizilor, Statul are incontestabil rolul de îndrumător de câte ori echilibrul

între producție și consumație ar putea fi compromis din împrejurări fie economice fie politice. Un nivel ridicat de producție nu poate fi atins decât în raport cu un nivel ridicat de consumație, iar acesta la rândul lui nu poate fi pendinte decât de porniri subiective îngrădite prin discipline în măsura variabilă a necesităților sociale și naționale.

Luând în considerație nevoile economice ale individului și mobilele personale care-l îndrumază în căutarea satisfacerii acestei nevoi, ne apare firesc că în urmărirea acestora mai bine omul trebuie să se supue la acele discipline cari garantează posibilitățile de agonisire a vieții.

Asemenea discipline sunt statornicite prin dreptul obiectiv și subiectiv. Atât numai, contrar celor afirmate de unii autori, având în vedere necesitățile de colaborare în domeniul economic, dreptul obiectiv pare mai degrabă acela care determină dreptul subiectiv, neexistând nici un drept subiectiv al oamenilor unul față de altul sau față de natură în afara Statului, natura necunoscând drepturi ci numai forțe.

În așa fel dreptul se găsește pus în mod firesc în serviciul unor necesități economice, acestea fiind primordiale, el fiind menit înainte de toate a fixa limite activității omenești, pentru a le da maximum de spor economic. Recunoscând dreptului justa lui funcțiune subordonată necesităților economice, implicit îi recunoaștem temeinicia, sustrăgându-l criticei acelor care îl combat fiindcă nu recunosc pretențiile de dominare a unor principii juridice abstracte, cari desprinse de necesitățile concrete nu mai au nici un rost.

Situând adevăratul sens al orânduirii juridice pus în serviciul necesităților economice, după cum l'am văzut și în serviciul necesităților de organizare a autorității în Stat, îi redăm rolul ce nu-i poate fi contestat, disciplinarea funcțiunilor esențiale ale Statului fiind în afară de orice discuție. În acest fel se înțelege cum dreptul care nu are decât o valoare formală, nu poate fi pus deasupra necesităților reale de trai, atât a individului cât și a colectivității, el neavând decât un rol de limitare al activităților în acord cu viața individului și cu aceea a Statului.

Vom spune deci că economicul supus dominațiunei elementului politic reprezentat prin autoritatea constituită în Stat, se servește de orânduirea juridică pentru a-și satisface scopurile lui proprii. Asemenea legătură între economic, politic și juridic nu poate fi înțeleasă pe deplin decât privind Statul nu ca o convențiune, lipsită de substanță, ci ca o realitate vie în care elementele constitutive cât și funcțiunile se orânduiesc după un sistem adecvat scopului de trai atât al individului cât și a societății.

Dacă trecem dela eroarea juriștilor — acea de a neglija complet fundamentul economic — la eroarea socialiștilor cari consideră economicul ca factorul suprem căruia și politica trebuie să fie subordonată, putem deduce ușor din cele spuse mai sus, în ce măsură asemenea viziune a societății nu răspunde nici ea noțiunei normale de erarhizare a funcționarilor în Stat, trecând cu vederea că realitatea primă pentru judecarea posibilităților de trai în comun, este Statul însăși cu totalitatea funcțiunilor lui.

Concepția unui Stat în care economicul domină toate preocupățiunile este tot pe atât de incompletă ca aceia a unui drept abstract și ireal care domină economicul.

După cum am atras atenția, că prin integrarea dreptului în economie avem un mijloc sigur de a salva noțiunea de drept în mijlocul rătăcirii economice, tot astfel restabilind adevăratul sens al economiei nu vom mai fi tentați a crede că poate exista o economie materialistă lipsită de susținerea principiilor fundamentale ale dreptului.

Un drept desprins de substratul lui real, adică de bunuri și de persoane considerate ca elemente economice, nu este un drept după cum nici o dispoziție economică lipsită de de susținerea morală a ordinii juridice este inoperantă și nu poate duce decât la cele mai mari decepții practice.

Una din erorile comunismului începător a fost tocmai aceea de a se bizui pe pretinse legi de fier ale unei economii abstracte. Lipsa de înțelegere a necesităților juridice a dat naștere la acea luptă sângeroasă pentru înălțarea unui edificiu economic mecanizat disproportionat și fără armonie.

Armonizarea unei economii naționale nu poate fi realizată pe cale abstractă și în nesocotința cerințelor economice individuale, economia servindu-se în primul rând de energii și inițiative individuale.

Intr'adevăr economia comunistă extremistă de până acum, procedând la organizarea unei producțiuni desprinsă de impulsurile venite din nevoile reale de consumație seamănă cu acel antereu, care atunci când trebuie cârpit într'un loc se rupe într'altul. Cusurul provine din faptul că a fost croit fără să ție seama de nevoile de creștere organice și sociale așa cum rezultă din ajustarea armonioasă a diversității intereselor economice în cadrul Statului. Aceasta nu înseamnă că nu va veni probabil ziua când reformatorii de mâine își vor da seama că necesitățile primordiale ale vieții și ale economiei sunt mai puternice decât salvarea prestigiului unei doctrine inaplicabile.

Dacă Statul nu poate fi antreprenor el singur în toate

domeniile de producție, se va pune întrebarea cum își va exercita el funcțiunea regulatorie între diversele branșe economice. Răspunsul îl va da însăși experiența trecutului cât și o justă înțelegere a funcțiunii Statului actual. Statul într'adevăr nu poate fi antreprenor integral al economiei naționale, această sarcină fiind contrarie cu însăși normele elementare de producție și de consumație, având în vedere că un impuls central economic oricât ar fi de puternic nu poate suplini pe dea'ntregul impulsurile venite din partea energiilor individuale. Se poate ușor înțelege însă, având în vedere deosebirile de caracter și de aptitudini dela un mediu social la altul, că Statul poate organiza anumite branșe ale producțiunii când aceste branșe indispensabile economiei naționale, din împrejurări speciale, n'au o rentabilitate asigurată sau una exagerată. În asemenea cazuri Statul intervine ca regulator și mai rar ca antreprenor, aducând corecțiuni pentru asigurarea producțiunii, în raport cu cerințele sociale de consumație, fie în cazul lipsei de rentabilitate asigurând continuarea producției, fie recuperând în favoarea comunității, o rentabilitate prea mare. În acest fel pot fi justificate întreprinderile Statului a căror exploatare nu este legată de o tehnicitate prea desăvârșită și a căror rentabilitate este disproporționată, sau acele întreprinderi de interes public cum sunt căile ferate, cele de navigație pe apă sau aeriană, construirea șoselelor, a căror servicii trebuiesc asigurate independent de rentabilitate.

În fine Statul mai intervine și ca regulator în producție prin aplicarea impozitelor și aici este una din funcțiunile lui economice cele mai de seamă pe cari o exercită prin aplicarea mijloacelor financiare.

Pe când economia privată își calculează posibilitățile de producție căutând a-și echilibra bugetele și contând pe beneficii cari depind de conjoncturile pieței, Statul îmbrățișând totalitatea întreprinderilor, este silit a restabili echilibrul fiecare dată când o bransă de producțiune esențială, pe calea unor conjoncturi nefavorabile nu-și mai poate asigura echilibrul bugetar.

Spre exemplu Statul poate veni în favoarea agricultorilor schimbând relațiunea prețurilor în interior prin ridicarea prețurilor produselor agricole, ceea ce s'ar traduce printr'o împovărare a industriei, iar în alte împrejurări printr'o politică de menținere a prețurilor joase a produselor agricole tot Statul poate veni în favoarea expansiunii industriale.

Acestea cred că sunt în linii largi relațiunile de dependență între economic și politic.

În afara acelor două separațiuni esențiale ale Statului

privit ca organism, se mai cuvine să menționăm și legătura între conducerea politică și fundamentul economic și social al organizațiunei de Stat pe care o formează aparatul de gestiune și execuție administrativă.

După o serie întreagă de transformări, astăzi Statul privit ca funcțiune administrativă îndeplinindu-și rolul de mijlocitor între conducerea politică și masa economică și socială a națiunei, trebuie să asigure satisfacerea următoarelor nevoi:

1. Să vegheze la împărțirea justiției și la menținerea ordinii.

2. Să dea un maximum de siguranță desfășurării activităților economice, menite de a satisface prin mijlocirea producției nevoile de consumație.

De aci deducem că funcțiunile administrative ale Statului fără a fi chemate să supere dezvoltarea liberă a energiilor consacrate economiei, trebuie totuși să vegheze ca disciplinele sociale să fie astfel respectate pentru ca acea libertate a energiilor economice să nu reprezinte o asuprire a unora în favoarea altora.

Statul prin organizarea administrațiunei, poliției și corpul judecătoresc este chemat să vegheze ca fundamentul moral al acestor instituțiuni să fie cât mai ridicat.

În fine Statul mai trebuie să vegheze tot pe calea administrativă, ca în cuprinsul lui să fie încurajate manifestațiunile artistice alese cari sunt pentru oricare națiune mai înaintată în cultură, imboldurile cele mai de seamă ce contribuie la dezvoltarea conștiinței naționale.

Concepția schematică a Statului văzut sub întreita lui formă economică, politică și administrativă, care nu îngăduie nici supraordonare nici subordonare a importanței vre-uneia din aceste trei elemente, cred că este concepția justă, așa cum ne apare Statul de ieri, de astăzi și de mâine ca vehicul al destinelor de civilizație. În această schemă putem rândui atât Statul antic cât și Statul feudal sau democratic, ea potrivindu-se și noțiunei Statului social.

Din cele arătate am putut constata că prefacerile structurii Statului în cursul timpului și-au avut incontestabil importanța lor. De multe ori însă numele și titlurile s-au schimbat fără ca să se schimbe și noțiunile pe cari le reprezintă. Există astfel permanențe sociale chiar sub aspecte cari în cursul timpului se transformă și ne apar diferite. Aceasta nu înseamnă că vrem să micșorăm importanța și valoarea cuceririlor noi.

E sigur că omul crește laolaltă cu scopurile noi pe cari le atinge. Statul deasemenea.

Progresul nu este o iluzie dar e legat de anumite permanențe cari formează terenul nemișcător pe care el se poate ridica. A nesocoti aceste permanențe înseamnă a slăbi fundamentul pe care se dezvoltă și omul și Statul, ba chiar a nesocoti orice dezvoltare sau progres posibil care trebuie să pornească dela o bază stabilă, dela un așezământ rezistent, ba chiar dela un fundament neclintit. Servindu-ne de o imagine vom spune că nici copacul nu se poate înălța, decât în măsura în care reușește să-și înfigă mai adânc rădăcinile în pământ.

PARTIDELE POLITICE ȘI PARLAMENTUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj
«Responsabilitatea poate fi subiectivă sau obiectivă».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

X.

Guvernul dictatorial și acel încredințat unui «Führer» astfel cum îl vedem înscăunat în unele țări, este numit de partizani un guvern responsabil, spre deosebire de guvernul parlamentar care e desemnat de detractorii lui ca iresponsabil pe motiv că se adăpostește la spatele unor voinți parlamentare anonime.

Se pune însă întrebarea : dacă guvernul dictatorial este singurul responsabil, față de cine își asumă răspunderea, știind că aceasta presupune judecata unui for de control al actului politic.

Din însăși experiența dictaturilor cunoscute, asemenea for nu există, voința unui singur, în lipsa ori cărui organ de control neputând fi controlată decât de el însăși. Poporul redus la rolul unui element pasiv în fața acestei voințe, nu poate cu anonimatul și cu inerția lui, — cel puțin atât de evidente ca a unei adunări parlamentare, — să reprezinte un control eficace.

Actul dictatatorului este apărat prin susținerea anonimă pe care o dă popularitatea, după cum actele guvernului parlamentar sunt apărate de anonimatul electoral. Ori cât s'ar susține și pe drept, că o manifestare de voință certă e superioară uneia clandestină, dictatorul totuși în lipsă de control nu ia răspunderea actului politic decât față de el însăși.

Dacă „Führer“-ul nu are în afara conștiinței lui și în afara rezistenței civice, nici o instanță față de care ar

fi chemat să se justifice, se pune întrebarea, întrucât responsabilitatea subiectivă ar fi preferabilă uneia controlate în mod obiectiv?

Pentru deslușirea acestei chestiuni voi începe prin a aminti câteva adevăruri elementare asupra ceea ce am putea numi responsabilitatea omului față de actele lui și a omului politic față de actele de guvernământ.

Actele omului sunt în primul rând responsabile în măsura în care sunt controlate și cenzurate de însăși propriile sale facultăți de discernământ. Aceleași acte însă sunt considerate cu atât mai responsabile cu cât făptuitorul lor ține seama de critica și de judecata altora cari i-ar putea da un sfat sau cari i-ar putea face o critică legitimă.

Responsabilitatea în sine deci presupune un control fie de ordin moral, atunci când omul își asumă singur sarcina unei revizuirii a mobilelor sale de acțiune, sau de ordin social sau politic, atunci când acel control îl oferă sfatul, sau critica unor organe autorizate.

Actul politic dictatorial așa dar, ca orice act, emanând dela o conștiință omenească, ar putea fi considerat ca responsabil dacă admitem că un control și o cenzură proprie pot fi socotite ca suficiente, și aci intrăm în domeniul lucrurilor imposibile de verificat în mod obiectiv. Acelaș act politic însă pare cu atât mai temeinic, cu cât el este supus controlului și cenzurei unui organ politic înadins constituit.

Intrucât cenzura proprie ar putea fi preferabilă uneia obiective și întrucât garanțiile celei dintâi sunt mai mari decât ale celeilalte? Desigur, ne lăsăm ușor convinși, că un control exercitat de un organ corupt și nepregătit pentru aceasta misiune devine inexistent, sau reprezintă numai o minciună convențională. Teza care susține că cenzura proprie și autocontrolul, cât și promptitudinea actului executat de dictator, sunt preferabile cenzurei exercitate de organe corupte, inculte și lipsite de promptitudine în hotărâri, e evidentă, totuși organizarea unui control politic, după norme raționale, a fost din timpurile cele mai vechi, cerința ori cărei organizațiuni a puterii suverane în stat.

Preferința pentru un guvern dictatorial are deci la bază încrederea oarbă într-o persoană a cărei valoare morală și intelectuală se impune, fiind în afară de ori ce îndoială.

Preferința ar fi admisibilă când asemenea persoană făcând apeluri repetate la opinia publică, ar căuta să se sprijine pe o încredere nediscutată și reînnoită. Dar nici astfel de dictatură nu poate fi privită ca un sistem, cât timp exercitarea ei e lipsită de orice garanție durabilă și de organizarea rațională a funcțiunei de conducere politică. Fiind

legată de o personalitate aleasă, cu capacități și înzestrări excepționale, dictatura nu poate să fie decât considerată ca un regim trecător, menită a servi Statul în împrejurări excepționale.

Așa dar chestiunea dacă controlul obiectiv este preferabil unui control de conștiință, nu se poate pune având în vedere că organele de control nu pot fi recunoscute ca atare decât constituite în mod rațional ca să răspundă menirii lor. Doar sentimentul, dar nu rațiunea se poate încrede într'un mesianism providențial.

Din cele arătate mi se pare că putem ajunge la următoarele concluzii: Nu numai împuternicirea legitimă dă caracterul de mai mare sau mai mică responsabilitate a actului politic și a persoanelor chemate al exercita, ci tot pe atât legitimitatea cenzurei și a controlului organizat pe baze politice. Legitimitatea unei dictaturi nu poate fi adusă în discuție așa dar decât în cazul special al unei situațiuni desperate necesitând măsuri excepționale și promptitudine în execuția lor, situațiune asemănătoare cu aceea a unui lagăr militar în stare de alarmă.

Intr'o situație politică normală menită a lăsa indivizilor destulă libertate pentru a-și urmări scopurile lor subiective, orânduirea normei de împuternicire a conducerii politice împreună cu organele de control și cenzură opuse celui care exercită suveranitatea, sunt și rămân cele două pârghii ale oricărui sistem politic, după cum și în domeniul biologic orice organ cuprinde un element de acțiune și unul care să-i frâneze automatic desfășurarea acțiunii.

Să vedem mai întâi cum este ordonat acest sistem în Statele democratice de astăzi și apoi în ce măsură sistemul poate fi considerat ca discreditat pentru a fi nevoie să se recurgă la altul.

În țările cari se bizuie pe constituții alcătuite pe baza ideilor revoluției franceze, suveranitatea este declarată a fi în mâinile poporului. De fapt însă este în mâinile celor cari sub o formă de delegațiune dețin un mandat electoral. Această delegațiune poate fi concepută în multe feluri și fiecare constituție stabilește un sistem de organizare a ei, în conformitate cu cerințele politice ale fiecărei națiuni.

În Statele parlamentare organul de conducere politic, dar în acelaș timp și organul de control de care depinde guvernul, sunt reprezentate simultan în însăși cuprinsul Parlamentului, a cărui delegație este obținută grație legii electorale. În cazul unei adunări naționale unice de care depinde guvernul, deținător exclusiv al autorității, se vede ușor că funcțiunea organului de guvernare nu se desprinde

destul de clar de funcțiunea organului de control. Din practica parlamentară care s'a dezvoltat odată cu însăși parlamentarismul observăm că de timpuriu s'au născut organisme extra-constituționale menite a desăvârși nevoile politice concrete de guvernare și de control pe cari parlamentul singur nu le putea satisface îndeajuns. Aceste organe sunt partidele politice. Având în vedere că din practica parlamentară, partidele politice sunt acelea cari dau la iveală guvenul și că masa alegătorilor nu ajunge să-și exprime voința electorală decât prin mijlocirea partidelor politice, vom lua în considerație rolul partidelor în ordinea de Stat actuală.

Partidele politice cari își găsesc echivalentul lor și în civilizațiunile vechi, cum a fost aceea greacă, judaică, romană și bizantină, se dezvoltă în lumea modernă paralel cu însăși parlamentarismul fără ca aceste organizațiuni după cum am spus să-și fi găsit o recunoaștere precisă în constituțiunile scrise din secolul trecut. Viața politică engleză unde partidele funcționează de multă vreme, în lipsă de legi scrise s'a lipsit de o asemenea recunoaștere, constituționalitatea unui așezământ rezultând din practica politică.

În Anglia apariția partidelor în practica parlamentară, cel mai vechiu parlamentarism dintre acele ale Statelor democratice, a decurs la început din însăși structura societății engleze care și-a reflectat diversitatea în reprezentanța ei parlamentară.

Partidele au luat astfel naștere sub formă de grupări de interese organizând o reprezentanță parlamentară ca o imagine a structurii întregii națiuni. În primele parlamente engleze avem gruparea reprezentanților intereselor aristocrației stăpânitoare de domenii întinse, alături de gruparea reprezentanților micii aristocrații, a baronilor și de aceea a burgheziei orășenești și comerciale. Cu vremea, prin dezvoltările sociale survenite în cursul timpului și al introducerii unei legislații mai liberale, vechile separațiuni de clasă nu mai corespundeau grupărilor noi de interese. S'au ivit astfel alte grupări separând pe deținătorii de interese feudale și de mari stăpâniri agricole solidari la un loc, de deținătorii intereselor comerciale și industriale. Această separațiune la rândul ei s'a transformat odată cu dezvoltarea clasei burgheze, în cea a marilor capitaliști uniți cu marii feudali deosebindu-se de micii burghezi și micii agricultori, iar mai târziu cu dezvoltarea marelui capitalism s'au deosebit capitaliștii deoparte și proletarii de alta. O treaptă mai înaintată în dezvoltarea partidelor o putem constata în preajma actualității, când vechile separațiuni nu

mai corespund înțelesului lor original de grupări pe clase sau interese. Astfel vedem în Anglia în cursul generației trecute cum liberalii și conservatorii nu mai reprezentau ca înainte vreme două categorii de interese sau chiar de clase, fiecare din partide devenind pe seama lui o organizație politică, având de scop a da la iveală un guvern unitar pe baza regiei electorale. Partidul laburist de asemenea și-a pierdut în cursul desvoltării sale parlamentare, caracterul lui de partid de clasă.

În Franța partidele politice s'au născut în cluburile din cari a eșit revoluția franceză și organizarea vieții parlamentare franceze.

Dela înființarea Republicei a 3-a și până astăzi numărul acestor partide a mers crescând, ele subdivizându-se în fracțiuni, fiecare pretinzând a reprezenta un program politic independent. Această subdiviziune începând cu a partizanilor diferitelor case monarhice împiedicând formarea unui bloc monarhist, a sfârșit și prin morcelarea partidelor republicane, ajungând la o adevărată anarhie a vieții parlamentare.

În Italia, fără să mai vorbesc de luptele de partide în fostele republici italiene, odată cu prima societate secretă a carbonarilor începe activitatea partidelor politice pe bază democratică, care va duce, prin biruința ideilor de democrație și naționalism, la unificarea națională italiană. În această desvoltare, organizarea partidelor de mai târziu poate fi considerată ca o continuare a tradițiilor garibaldiene.

La noi Revoluția din 1848 a adus cu sine organizarea acelei asociațiuni politice a tinerilor generoși, cu program de înfăptuiri democratice, din care era să se desvolte ulterior partidul național-liberal. Acestuia prin faptul solidarizării intereselor claselor din jurul domniilor pământene, îi s'a opus partidul conservator.

Dacă urmărim această desvoltare politică în aproape toate țările Europei, vedem că organizarea partidelor merge paralel cu introducerea așezămintelor parlamentare pe o cale încurajată de însăși legislația electorală, iar mai târziu partidele puternic constituite ajung să influențeze la rândul lor această legislație în favoarea lor. Într'adevăr legile electorale introducând scrutinul de listă, derogând de la norma delegațiunii electorale directe, recunosc și statornicesc rolul partidului politic ca intermediar între alegător și ales.

Votul uninominal fiind acuzat că încurajează corupțiunea dela ales la alegător îi se substituie, cum a fost cazul în Franța în 1885, și la noi odată cu adoptarea sufragiului universal, votul pe listă. S'a putut observa că acest sistem

de a vota, departe de a fi recunoscut ca legitim la început era învinuit la fel cu celalt, că favorizează acte de corupțiune materială sau morală și încă cu mijloace mai puternice, adică în măsura puterii însăși de organizare și de propagandă a partidelor cari îl mânuiesc.

Dacă ne referim la părerea unui jurist celebru care spune că scrutinul de listă e o mistificare nedemnă de un popor liber și la părerea istoricului Taine, nu mai puțin celebru, care zice că toți oamenii cuminți sunt de acord pentru a condamna scrutinul de listă, considerându-l ca o jonglerie electorală, suntem tentați a crede că acești autori servindu-se de argumente academice, au trecut cu vederea nevoilor practice ale vieții politice.

Practica vieții politice reclamând soluțiuni cari să țină seama de forțele și necesitățile politice reale, ele pot fi ușor considerate de cei streini acestui fel de a proceda ca simple expediente. De fapt forțele cari au contribuit la adoptarea modului de a vota pe scrutin de listă, sunt tocmai necesitățile de consolidare a partidelor politice, cari iau un loc din ce în ce mai important în viața politică, odată cu desvoltarea sistemului parlamentar. Aceste formațiuni chiar lipsite de recunoaștere constituțională, sunt cele cari au luat asupra-și organizarea puterii de conducere a Statului cât și aceia a unui control real și eficace, necesar pentru bunul mers al treburilor publice. În așa fel partidul devine organul indispensabil în organizațiunea Statului democratic, ca susținător al puterii politice în Stat.

Recunoașterea acestui rol important, fie zis, nu se aplică în cazul înmulțirii prea mari a partidelor politice, care este mai mult semnul unei lipse de înțelegere a temeiului partidului politic și începutul degenerărei unui sistem pornit spre desorganizare, prin deslănțuirea prea multor ambiții personale și egoiste.

Am văzut cum la începuturile parlamentarismului s'au deosebit două partide, unul reprezentând interesele claselor privilegiate prin naștere sau avere opuse celor comerciale și mici burgheze, separațiune care a cedat de timpuriu pasul alteia pe alte baze, răspunzând noilor nevoi sociale. De atunci viața partidelor tinde a se desvolta în cadrul Statului democratic tot mai independentă de legăturile unei grupări de interese particulare, cum ar fi acelea unei clase. Astfel partidul politic devine o asociere de interese variate ale tuturor claselor sociale reunite, având mai mult rostul unei organizări de conducere și de control politic, decât de reprezentare a unor interese speciale.

În țările în cari două partide îndeplinesc acest rol, alternanța

lor în guvernare permite ambelor să-și împartă pretențiunile de conducere politică, adică prin mijlocirea parlamentului, exercitarea executivului și legislativului laolaltă, unul având puterea, iar cellalt controlul. Asemenea organizare se pare că răspunde unor nevoi politice reale dacă nu ideale, în cazul când nu e supusă la decăderi.

În Statele în cari multiciplitatea partidelor nu permite asemenea alternanță clasică cum ar fi cazul în Franța, unde viața partidelor a fost dezorganizată prin continue sciziuni, separațiunea între funcțiunea de conducere și cea de control e mai anevoioasă. În asemenea caz, viața parlamentară pierzându-și disciplinele tradiționale, se creează un fel de consens între guvernare și control, care permite compromisurile caracterizate de un autor francez, în termenii următori: „Între oamenii însărcinați cu mănuire și controlul treburilor publice se stabilește o legătură de prietenie. Nu este nici simpatie, nici stimă, nici încredere, însă ceva intermediar între spirit de breslă și complicitate“. Această caracterizare ilustrată de evenimentele parlamentare recente arată în deajuns primejdia care amenință sistemul parlamentar actual prin dezorganizarea bazelor lui, adică a partidelor politice conștiente de rolul lor social și moral. Fărâmițarea partidelor și drept consecință lipsa lor de autoritate a contribuit astfel la dezorganizarea unui sistem, aruncând discreditul asupra tuturor partidelor și cu aceasta asupra vieții parlamentare însăși.

S'a părut la un moment dat al istoriei parlamentare, când socialismul îndemna pe proletari să ia conștiință de interesele lor de clasă, că dezvoltarea vieții partidelor era să se afirme în sensul unor separațiuni între clase, dându-i pe această bază o nouă viață. Cea mai bună dovadă însă că așa zisa clasă proletară în cuprinsul Statului burghez nu putea reprezenta o categorie socială strict nelimitată, rezulta și din faptul că acea clasă, după nuanțele diferitelor partide socialiste, cu tot numărul ei, supusă și ea la dezbinări, n'a reușit să figureze în Parlamentele țărilor industriale sub forma unei organizațiuni unitare.

Trecând în revistă aceste dezvoltări a vieții parlamentare, se poate observa că morcelarea partidelor, dezorganizând vastul corp legislativ, a fost una din cauzele de discredit al parlamentarismului. În asemenea împrejurări un Parlament investit cu atribuțiunile suveranității cele mai întinse, lipsit însă de organizațiuni de partide puternice nu mai poate exercita misiunea de care este investit pentru a da la iveală o autoritate nediscutată, după cum nu mai poate exercita nici acțiunea de control, ne mai existând limite între cei răspunzători de actul politic și cei chemați

a-l controla. Jongleria conducerii politice care constă în tot felul de compromisuri pentru a asigura o majoritate instabilă este contrarie unei autorități respectate, fiind lipsită de posibilitatea unui control credincios.

Din experiența ultimelor evenimente politice în unele State mai vedem că partidele în lupta care o dau între ele, în loc să formeze ceea ce numeam funcțiunea de guvernare și de control caută să elimine unul pe altul din viața politică. Se întâmplă astfel că jocul de alternare al partidelor, care în mod teoretic ar putea da la iveală funcțiunea de control despre care am vorbit, în practica parlamentară din țările cari au deviat dela vechile norme statornicite prin tradiție, prin apeluri electorale lipsite de scrupul, partidele tind la tot felul de usurpațiuni, scopul ultim fiind acapararea puterii de către partidul cel mai demagogic.

În fața acestei amenințări asistăm în vremea noastră la o reacțiune venită din însăși masa electorală, care văzând făgașul în care e angajată viața parlamentară, înclină spre organizarea partidului unic, menit a da la iveală o formulă nouă de organizare a puterii suverane, scoțând totodată pentru totdeauna pe celelalte fracțiuni de partid, lipsite de autoritate și de conștiință, din viața politică.

Pentru a face față neajunsului improvizățiunilor, în fața primejdiei așa zisei tehnice a loviturii de Stat, singurele posibilități de a apăra ordinea și existența Statului ar fi sau o înălțare morală și o legalizare a vieții de partid, protejând Statul contra acelor partide lipsite de fundament moral și ideologic, sau a recurge la o organizațiune de partid unitar, răspunzând unei idei de susținerea Statului în acord cu tradițiunile sale naționale și sprijinit pe o aprobare cât mai generală.

Asemenea organizare însă după cum am putut-o constata din dificultățile ivite în țările în cari s'a introdus partidul politic totalitar nu dispensează de organizarea unei instanțe de control independentă de organizarea partidului. Cheia acestei organizațiuni nefiind încă găsită, explică ezițările legislative în organizarea Statului corporativ, căutându-se o modalitate de a contrabalansa influența atotputernică a unei organizațiuni dictatoriale ridicată pe o disciplină rigidă de partid.

Partidul unitar, care are în vedere o înălțare a principiului autorității în Stat și ca atare este organizat pe baza răspunderii și spiritului de sacrificiu pentru cauza publică, după normele unei orânduiri constituționale conștiincioase nu ar trebui și nu poate să fie lipsit de acea contragreutate

necesară pe care o dă instituirea unui organ de control permanent.

Intr'adevăr cu ivirea partidelor cari reclamă totalitatea Statului, cum este partidul fascist în Italia, partidul național-socialist în Germania sau cel comunist în Rusia, repartitia forțelor politice se schimbă. Autoritatea concentrată în mâna unui singur partid riscă ușor, în cazul când cârmuirea partidului ar dovedi o lipsă de perspicacitate politică, să fie exercitată în dauna comunității fără nici o posibilitate de reacțiune spre îndreptare. Avantajele cârmuirii unitare și cruțate de hărțuele parlamentare, devine astfel ținute în cumpănă de dezavantajele imposibilității de îndreptare a erorilor pe cale legală. Aceasta a fost de altminteri marea slăbiciune a guvernelor monarhiei absolute, atunci guvernarea era lăsată la discreția voinței unui singur om.

Răspunderea pe care monarhul cu puteri absolute o lua față de el însuși, nu a putut fi socotită ca suficientă, nici în vremile de cel mai cumplit despotism.

Din cele arătate rezultă că viața parlamentară originară, sprijinită pe două partide, reglementată și controlată și de alte instanțe politice în Stat, reprezintă un tot armonic, care în decursul desfășurărilor ulterioare a fost desorganizată fără ca pentru aceasta parlamentarismul în sine să se fi arătat neapt de a da la iveală o rânduire politică de mare utilitate. Ba dimpotrivă o lungă istorie a instituțiilor politice ne obligă a recunoaște că autoritatea pentru a fi legată de națiune în sensul nevoilor de astăzi adică de participare politică a marelor mase, atât pentru susținerea autorității cât și pentru exercitarea controlului, are nevoie de organe prin mijlocirea cărora se efectuează acest legământ. Organul predestinat, născut din însăși nevoile politice ale unui regim adaptat actualității, a fost și rămâne partidul politic dar un partid cât mai disciplinat și cât mai desăvârșit în ființa lui morală. Numai în cuprinsul unui asemenea for politic, reprezentând totalitatea intereselor în Stat, se poate elabora și statornici funcțiunea de conducere al Statului modern. Formula parlamentară ajutată de disciplina de partid, ținând seamă de valoarea discuțiunii într'un cerc mai întins sau mai restrâns pentru rezolvarea problemelor de interes colectiv, reprezintă deci o bază de organizare dela care trebuie să pornim pentru orice perfecționări ulterioare, știind că organizațiunea de Stat actuală e prea complicată pentru a fi lăsată la discreția unor hotărâri nesupuse discuțiunii.

Cred că nu este just a nesocoti valoarea istorică a sistemului parlamentar, astfel cum el și-a împerechiat desti-

nele cu marea operă de progres al secolelor trecute, urmând ca din experiențele ultime cari ne arată dezavantajele unui regim lipsit de stabilitate și de autoritate să se caute a i se reda o stabilitate nouă, ținând seamă de posibilitățile de organizare cari rezultă din nevoile morale și materiale ale actualității.

Desordinea la care a dat naștere aplicarea unui sistem atunci când a fost introdus pe cale de împrumut, și fără legitimă împământenire, risipindu-și activitatea în susținerea a tot felul de interese particulare, fără nici o legătură cu interesul public, a putut în momente de belșug fi trecută cu vederea, belșugul aplecând spre indulgență. În momentul însă de lipsuri materiale, se vede ușor că asemenea sistem devine primejdios căci permițând orice licență și politică și comercială, orice traficuri de influențe sau orice concurență neleală, aparatul politic lipsit de fundament etic și de autoritate morală este prea ușor pornit a deprecia erarhiile și valorile existente fără a fi în stare să pue altele la loc.

Constatând acest rău care provine din concurența fără frâu a partidelor politice, ajungem la concluzia că autoritatea în Stat având nevoie să-și legitimeze puterea prin consensul cât mai larg al colectivității, acest consens nu poate fi realizat decât pe calea întăririi prestigiului așezămintelor cari dau la iveală autoritatea, pe baza unui principiu politic și moral stabil.

Rezultă de aci că autoritatea și puterea de conducere a Statului fiind deplasată în centrul cluburilor politice, organizarea partidului sau partidelor cât și spiritul de care acestea sunt animate, vor fi ele sorginte a puterii sau slăbiciunii politice într'un asemenea regim. Ceeace importă pentru ca un regim parlamentar să răspundă menirii lui este înainte de toate ca partidele politice care-l susțin să fie astfel organizate ca ele să fie purtătoarele unui spirit înalt moral, necesar conducerii Statului. În caz contrar acele partide ca organe de exploatare și de licitare a bunului public pot fi numai instrumente de distrugere a însăși temeliiilor Statului.

Având în vedere importanța organizațiunei de partid pentru conducerea Statului și nevoia întăririi puterei Suverane adică nevoia susținerii principiului autorității pendinte de organizațiunea de partid — și aci criticile ordinii burgheze dau dovadă de o adâncă înțelegere a realităților sociale — constatăm că cerințele actualității sunt următoarele :

1. Organizarea autorității pusă la adăpostul tendințelor de uzurpare, de nesocotință și de lipsă de respectarea nor-

melor elementare a organizațiunei de Stat pricinuită de anarhia introdusă în viața de partid.

2. Confirmarea și întărirea unui organ de conducere politică care emană de la națiune complectat de un organ de control sprijinit de asemenea pe națiunea însăși.

3. Inzestrarea autorității cu misiunea de mediațiune între diversele interese sociale prin mijlocirea organului care exercită această autoritate.

Din aceste considerațiuni se poate vedea cum, pentru întărirea și ridicarea puterii executive cât și pentru investirea ei cu sarcini de armonizare a intereselor sociale din ce în ce mai grele, este indispensabil ca partidul politic chemat să dea la iveală guvernul să fie întărit și reorganizat.

Nu parlamentarismul pare vinovat de relele ce-i sunt atribuite, ci relele vin mai mult din faptul că doctrina n'a recunoscut importanța unui factor hotărîtor în organizarea regimului parlamentar și anume partidul politic.

Partidul politic crescut din practica vieții parlamentare, n'a obținut până acum, recunoașterea de drept, nici recunoașterea obligațiunilor lui morale în raport cu importanța rolului lui, văzând că nu este menționat în legiunile constituționale ale țărilor democratice. Cu toate acestea tocmai partidele cu organizațiune temeinică și națională în cuprinsul statului ar putea, asumând sarcinile cunoscute să pretindă la asemenea rol, ele fiind chemate a fi purtătoarele destinelor politice ale unei țări. Dacă vorbim de defectuositatea regimului parlamentar trebuie să recunoaștem că ea constă tocmai în lipsa de organizare pe baze morale a organismelor cari susțin viața parlamentară.

Fie zis, partidele politice bine organizate nu sunt nici o escrescență a vieții parlamentare nici o improvizațiune lipsite de tradiție istorică. Origina lor ar putea fi urmărită până în timpurile de demult, indiferent de regimul politic, pe o vreme când democrația nu-și făcuse încă loc pentru a domina relațiunile politice. Vedem partide cu caracter politic în vechiul Bizanț, unde spre a se distinge adoptaseră culorile de verde și albastru, le vedem în Anglia, luându-și ca emblemă roza roșie sau albă, în fine până și în trecutul depărtat al istoriei noastre naționale le vedem organizate în jurul domniilor pămîntene, pe acea vreme însă limitate la pătura socială restrînsă care era chemată a se ocupa de treburile publice.

La drept vorbind viața politică a lumii de astăzi, doparte de a nesocoti valoarea și necesitatea partidelor pentru a da la iveală organul de conducere politică, mai de grabă

o întărește. Până și în țările în cari se duce și s'a dus lupta pentru suprimarea partidelor, aceasta nu s'a făcut decât tot în numele unui partid unitar cu o organizare mai desăvârșită.

Din aceste realizări istorice cât și din practica democrației vedem dar că partidul politic fiind un organ indispensabil pentru susținerea autorității în conducerea politică, problema întăririi autorității și înălțarea prestigiului ei nu poate fi realizată decât tot prin mijlocirea partidului și numai prin el.

Indiferent dacă avem a face cu un partid sau cu două, ceea ce importă este că partidul politic să fie organizat în așa fel încât prin conducerea lui cât și prin sistemul lui de selecțiune a valorilor să dea la iveală o autoritate respectată. Organizarea partidului politic pe bază de înaltă disciplină în serviciul Statului devine astfel temelia și pentru sprijinirea autorității și pentru sprijinirea Statului.

Moralizarea vieții politice și o nouă renaștere a unui regim care n'are de ce să ferească de discuțiuni temeinice, pe baza unui parlamentarism respectat, nu poate porni decât dela partide sau cel puțin de la un partid, care și-ar pune în mod sincer acest principiu ca baza organizării lui.

Problema democratică, aceea a sprijinirii a autorității pe națiune și pe națiunea cât mai întreagă se poate deci împăca foarte bine cu principiul întăririi autorității în Stat, reformând viața de partid, astfel ca activitatea acestuia să fie sănătoasă și să se poată pune cu atât mai mult în serviciul țării.

În timpurile de față problemele sociale fiind neasemuite mai importante decât erau în secolul trecut, această organizare a autorității trebuie cu atât mai mult să se sprijine pe întreaga națiune, pentru ca forul ei de conducere să poată găsi cu atât mai bine cumpăna între diversele interese naționale. Nu mai poate fi vorba ca acum un secol, de încrederea oarbă în perfecțiunea legilor naturei. Domeniul social diferențiindu-se, grupările și interesele cristalizându-se, autoritatea are alte atribuțiuni mult mai întinse și cari cer incontestabil un sprijin mai desăvârșit al națiunii. În interiorul partidului fiind reprezentate toate categoriile sociale, autoritatea ridicată din cadrele partidului, va fi cu atât mai respectată cu cât va fi în măsură să facă acea sinteză de interese, ținând seama de importanța națională a diferitelor categorii sociale.

Mai rămâne de văzut dacă am putea concepe organizarea autorității supreme în Statul de astăzi, lipsindu-se de orice organizare de partid politic.

Este cert că trecutul ne arată diferite exemple de organizațiuni politice la diferite State și la momente diferite în cari conducerea politică era bazată pe instituțiuni ce nu aveau nimic comun cu partidele politice de astăzi. Esența acestor înjghebări însă, nu trebuie să uităm, era sprijinul pe care îl dădea o formulă de drept ereditar imprescriptibil sau o formulă de drept divin. Asemenea justificări nu corespund cu cerințele sociale și intelectuale ale societății de astăzi.

Dogma democrației inseparabilă de structura vieții sociale actuale care cere ca poporul să fie conștient de conducerea lui politică, această conducere fiind integrată în masa națională, nu se poate lipsi de contactul continuu între conducător și conduși. Legătura între masa națională și conducerea politică nu se poate stabili decât printr'un sistem organic, care să lege pe om de o erarhie, și numai o organizare generală a marelor mase poate da la iveală asemenea erarhie. Această organizare este tocmai esența partidului politic, fie el parțial în cuprinsul național, fie el cu pretențiuni de totalitate. Denumirea de partid totalitar, care după înțelesul literal ar părea o absurditate, deoarece noțiunea de partid ar presupune organizarea numai a unei părți dintr'un întreg, ca multe asemenea noțiuni ce și transformă înțelesul în cursul dezvoltărilor istorice, poate ascunde o tendință politică sănătoasă în măsura în care organizarea lui răspunde înaltei funcțiuni politice și sociale care e chemat a o îndeplini. Această funcțiune chiar organizată într'o formulă nouă, rămâne ceea ce a fost întotdeauna și în toate timpurile, sprijinită însă de astă dată de un principiu de înregimentare democratică, susținută deci de jos în sus, după cum secole de-a rândul pe timpul monarhiei absolute, a fost susținută pe baza principiului de drept divin, impusă poporului nu prin consimțământul lui politic, ci în afara participării lui.

Se pare dar că în felul cum s'a dezvoltat astăzi Statul modern sprijinit pe consensul social al marelor mase, partidele sau partidul politic este instituțiunea chemată de a da la iveală organul de exercitare al puterii suverane sau acel de control, neputându-ne închipui puterea suverană în Statul modern lipsită de susținerea unei organizațiuni de partid.

Orice altă încercare de a constitui autoritatea în Stat, lipsită de fundamentul ei popular, ar fi tot atât de zădărnica, cum ar fi încercarea de a echilibra o piramidă cu vârful în jos.

S'ar putea crede că o organizare militară sau altă formațiune improvizată în împrejurări extreme, ar fi și ea chemată a susține principiul de ordine cum s'a văzut în experiența politică a diferitelor țări. Se pare totuși că asemenea încer-

cări nu pot fi privite ca niște rândueți trainice, având inconvenientul de a depărta armata de la adevărata ei misiune în cuprinsul Statului și de a nesocoti cerința socială actuală, ca națiunea în întregimea ei să participe la elaborarea organului politic.

Partidul politic, care după însăși menirea lui reprezintă organul de legătură constant între masa electorală și conducerea politică a țării, formează tocmai garanția de păstrare a principiului democratic împreună cu necesitatea unei disciplinări cât mai desăvârșite care să dea la iveală o autoritate respectată.

Pentru a răspunde misiunii lui în cuprinsul organizării de Stat, pornind de jos în sus, începând cu organizațiunile locale până la organizațiunile lui de conducere supremă, partidul politic astăzi mai mult ca oricând, trebuie să dea la iveală acel spirit de educație civică și de sacrificiu pentru cauza publică, încât să nu poată fi nicio îndoială asupra conștiinței cu care întreaga lui ierarhie, înălțată pe baza unei selecțiuni morale lipsită de porniri egoiste, își va îndeplini datoria în serviciul națiunii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Introducere.	5
I. Interpretarea istorică.	19
II. Insemnătatea dogmelor	35
III. Rasismul.	53
IV. Naționalismul	73
V. Antisemitismul	91
VI. Lupta de clasă	111
VII. Apusul doctrinelor economice	127
VIII. Socialism constructiv și distructiv	143
IX. Structura istorică a Statului	167
X. Partidele politice și parlamentul.	191
